

REVISTA

CERCULUI JURIDIC BĂNĂȚEAN

PREȘEDINTELE CERCULUI

Dr. ALEX. MARTA

PRIMPREȘEDINTELE CURȚII DE APEL TIMIȘOARA

DREPT ȘI ADMINISTRAȚIE

NUMĂR INCHINAT

VENERATULUI MAESTRU

DR. GEORGIU PLOPU

CU OCAZIUNEA ÎMPLINIRII A 80 ANI
DE FERICITĂ EXISTENȚĂ.

REVISTA

CERCULUI JURIDIC BĂNĂȚEAN

PREȘEDINTELE CERCULUI

Dr. ALEX. MARTA

PRIMPREȘEDINTELE CURȚII DE APEL TIMIȘOARA

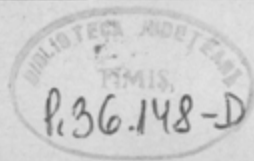
DREPT ȘI ADMINISTRAȚIE

NUMĂR INCHINAT

VENERATULUI MAESTRU

DR. GEORGIU PLOPU

CU OCAZIUNEA ÎMPLINIRII A 80 ANI
DE FERICITĂ EXISTENȚĂ.

Dr. Georgiu Popu

președinte onorar al Inaltei Curți de Casație și justiție,
profesor onorar al Facultății de Drept a Universității din Cluj,
membru onorar al Academiei Române.

Dr. Georgiu Plopu

președinte onorar al Inaltei Curți de Casație și justiție,
profesor onorar al Facultății de Drept a Universității din Cluj,
membru onorar al Academiei Române.

Dr. Georgiu Plopu

implinește azi 80 de ani. Să ni-l țină Dumnezeu încă mulți-mulți ani cu sănătate, spre bucuria familiei sale mai apropiate și a celei mari: a magistraților, a avocaților și a tuturor juriștilor români, al căror luceafăr luminător a fost în zilele întinericului timpului de prefacere și cărorora le-a rămas îndrumător și pildă vie de urmat.

Când în 8 Octomvrie 1925 în urma limitei de vârstă a trecut la pensie, se relevase marea pierdere, ce a suferit magistratura și justițiabilii prin plecarea sa dintre împărțitorii efectivi ai dreptății. Fără îndoială că așa și era, și tânguirea noastră n-a putut înceta de cât când l-am văzut iarăși la bară, — de unde a plecat, — plecând în mod magistral și dăruindu-ne al 2-lea volum al dreptului cutumiar în vigoare în părțile așa numite ungurene și un număr nesfârșit de monografii din cele mai variate și interesante domenii de drept aplicabil, publicate în diferite reviste de drept, ilustrându-le și pe acestea, cum a ilustrat în tot mersul vieții sale de până acum și ilustrează și acum ori ce loc, unde pășește fie fizicește, fie sufletește, dând imaginea unui adevărat fenomen românesc și chiar universal.

Il văd din analele liceului din Arad, cum era primul între semenii săi, ceea ce i-a adus bursa din fundațiunea română Elena Ghiba Birta; cum pentru complectarea acestei burse făcea pe corepetitorul studenților mai slabi, primind cuvenite onorarii; cum cu sîrguință și pricepere extraordinară și-a terminat studiile în drept în Oradea și Budapesta unde a obținut diploma de doctor în drept și de avocat; cum în 1 Iunie 1886 și-a început practica avocațială în Arad, — în apropierea părinților săi, învățătorul Gavril Plopu și Elena Banul din Curtici, — continuând să ilustreze bara până la 15 Noemvrie 1893, când a fost numit judecător de ședință la Tribunalul din Giula (ținut în bună parte ro-

mânească, dar în parte rămas Ungariei), unde a dezvoltat o activitate așa de remarcabilă, încât Ministerul Justiției maghiare, din toată țara ungurească, pe dânsul l-a găsit ca singurul capabil și potrivit pentru greaua sarcină de a aduce ordine la Judecătoria din Vișău de sus, însărcinare ce DSa a primit și după o muncă cu adevărat titanică, dela 13 Iunie 1898 până în 14 August 1900 a pus judecătoria în picioare, primind ca răsplată, după un stagiul numai de 5 ani în magistratură, înaintarea la gradul de consilier la Curtea de Apel din Oradea.

După alți cinci ani și jumătate a fost înaintat la Curia maghiară, unde s'a manifestat ca tot atât de ilustru membru, cum a fost în slujba instanțelor inferioare.

Iată cum îl descrie un distins fost coleg de al DSale:

„Numirea deadreptul în postul de judecător la Tribunal a avocatului cu practică scurtă, de abia de câțiva ani, trecerea lui la Vișău în grad superior și apoi înaintarea sa la scurt interval în Curtea de Apel și la Curie, ca fapte petrecute — fără o laudă exprimată în cuvinte — dovedesc, că toate speranțele legate de activitatea de magistrat a lui *G. Plopu* au fost satisfăcute în mod strălucit”.

„E de notat, că deja în timpul scurt, cât a funcționat consilier-ajutor la Curie a fost numit ca membru al comisiei regnicolare de examinare a avocaților, ceea ce echivalează cu recunoașterea grăitoare a eminentelor lui calități de jurist practic și doctrinar”.

„Consilier fiind, a fost repartizat la senatul prezidat de Andrei Adam, care în urma puterii de sesizare și a vastelor lui cunoștințe practice, fusese pe atunci cea mai ilustră și legendară figură de magistrat maghiar. De sub conducerea acestui eminent om, *G. Plopu* a eșit ca autoritate recunoscută și întru atâta s'a impus prin

calitățile sale încât după 2 ani de activitate a fost repartizat la senatul I. al Curiei, ceea ce echivala iarăși cu o distincție, deoarece acesta a fost condus în totdeauna de primul președinte al Curiei, a fost compus din cei mai de seamă judecători ai Curiei și în acest senat au fost rezolvite toate procesele de moștenire și cele în legătură cu moștenirea, cum sunt cele de coachiziție, apoi cauzele fidei-comiselor, cari toate erau înecurate și delicate”.

„Dreptul aplicabil, mai ales dreptul succesoral, este o specialitate a Ungariei, ce Curia l-a dezvoltat într-o măsură de admirat și este interesant, cum *G. Plopu* și-a câștigat cunoștințele acestui drept special unguresc și încă în așa măsură, că lui i-a fost încredințată colectarea și gruparea sistematică a tuturor hotărârilor curiale principiare pronunțate de senatul I. al Curiei; iar ca publicist de specialitate prin articolele sale judicioase publicate în diferite reviste juridice, le-a adus magistraților și lumii juristilor neprețuite servicii”.

„Corpul magistraților maghiari, ca preoți ai împărțirii dreptății, a dus și el o viață corespunzătoare acestei situațiuni. *G. Plopu* s'a acclimatizat în mod strălucit în acest mediu, el — într'adevăr — a trăit numai pentru profesiunea sa și a fost pilda judecătorului conștiincios”.

„Contactul său cu colegii a fost plăcut, colegial, conceptul său de viață era „social”, ceea ce de altfel fusese nobila trăsătură și caracteristică a concepției sale despre menirea judecătorului fiind și dirigitorul judecăților sale”.

Iată deci, că avocatul român a trecut în magistratura maghiară nu pentru ca să deserteze dela obligațiunile sale naționale, ci ca să-i facă vinste, arătând calitățile eminente și superioare ale Românului, pe cari Ungurii îi le-au cunoscut din belșug, el devenind în fața lor o „noțiune”, iar nouă, juriștilor români, devenindu-ne o scumpă podoabă. Pare că simt și acum fiorul cald, ce ne cuprindea pe noi Ardelenii și Bănățenii, ori de câte ori îi vedeam semnătura pe o sentință venită dela Curia maghiară, sau pe un articol juridic din vreo revistă.

Dar să nu mai vorbesc de aceste vremuri,

pentru că ele sunt ale trecutului, aparțin istoriei gloriei lui și cum aceea s'a încheiat, încerc să-mi ordonez amintirile mai recente și să străbat complexul lor, nu mai departe de cât până la data, când îmi scrie din Budapesta, înainte de proclamatiunea dela Alba-Iulia: „Dragă Sandule, în alăturare îți trimit un proiect de organizarea justiției românești. N'am cuvinte pentru a-ți serie fidel nespusa mea bucurie, pentru cele ce văd că se întâmplă. Noi, toți Români sub sceptrul lui Ferdinand, Regele tuturor Românilor! Ce grandios! Ce grandios! Te rog a mă ține în curent cu cele, ce le ști, eu fac la fel”.

Prind din acele, nouă Ardelenilor și Bănățenilor scumpe amintiri, pe cele, cari ni s'au întipărit în inimă, pe cari le știm fără ca să mai consultăm conținutul sertarelor biroului nostru și îmi reamintesc, cum corespondența a urmat între noi doi, mai apoi între factorii competenți cu întrevederi în Oradea-Mare, în Sibiu și cum curgeau din peana sa idei, planuri de organizare, articole pentru „Revista juridică” rămână din Sibiu și cum așteptam momentul să-l avem între noi. Acest moment însă n'a sosit decât târziu. Din contră, a sosit mai curând vestea, că drept urmare a legăturilor sale cu noi, cari avusesem fericirea de a putea pleca mai curând la centrul românesc de pe atunci, a fost închis de bolșevici și judecat la moarte pentru conspirație cu „inamicul”. Fie laudat Domnul, că ni l-a adus în mijlocul nostru încă la timp potrivit. Era isprăvită o bunicică parte a organizării justiției, grație și sfaturilor sale.

Rămăsese organizarea secției ardelenilor a Inaltei Curți de Casație și Justiție, ceea ce a isprăvit-o Domnia-Sa cu factorii competenți, dezvoltând atâta zel, atâta interes și energie, adăcând atâtea sacrificii din sufletul său învățat la planări în atmosfere ideale și desinteresate, încât ne-a stors și mai multă admirațiune, de cât ceea ce o aveam pentru Românul „Plopu” din justiția maghiară.

Cum s'a achitat de datorițele de președinte la Inalta Curte de Casație, o cunoaștem cu toți.

Și ca să ne dea și mai mult din bogatul său intelect și suflet și să ne dea și mai strălucit

pildă de muncă, de energie, a scris pentru noi „colegii lui mai mici“, — pe cari ne iubea și ne susținea cu căldura unui părinte, — lucrarea cunoscută și apreciată de toți juriștii de seamă. Prin aceasta ne-a dat nouă, celor rămași la brazdă și după plecarea lui din magistratură „pâinea sufletească, cea de toate zilele“. Celuia, care nu i-a putut urmări cu atențiune și admirațiune trecutul mai îndepărtat, i-a dat prilej de admirațiune prin activitatea sa din era justiției române.

Prin lucrarea sa și prin tot belșugul sufletului său, vărsat nouă în scrierile și hotărârile sale, și-a pus însuși piatră pe piatră pentru monumentul „aere perennius“, ce l-a clădit în suferințele noastre ale Ardelenilor și Bănățenilor.

Și ca om, a dus și duce o viață sobră, arătându-ne virtuți alese și de urmat.

Ca recunoaștere pentru toate aceste servicii imense și însușiri sufletești fără pereche, din partea M. S. Regelui a fost decorat, numit fiind membru al ordinului „Steaua României“ în gradul de comandor și membru al ordinului „Coroana României“ în grad de „mare ofițer“, apoi din oficiu profesor onorar al Facultății de drept din Cluj și ales membru de onoare al „Academiei Române“.

Și „Asociațiunea Magistratilor din Cluj“ pre-

Dr. GEORGIU PLOPU și „PANDECTELE ROMÂNE“.

Nu știu dacă admiratorii eminentului prezident onorific al Inaltei Curți de Casație s'au întrebat vreodată, cărui secret datorește dânsul sănătatea fizică și intelectuală de care se bucură încă la 80 de ani. Este o problemă pe care intelectualii noștri ar trebui s'o cerceteze cu toată ardoarea, într-o vreme în care vigoarea trupului și a sufletului se irosește în preocupări neînsemnate și mărunte, ce nu depășesc — la cei mai mulți dintre noi — hotarul meschinelor interese subiective.

N'am cunoscut viața privată a d-lui Plopu, dar am cunoscut un crâmpieiu din viața sa de magistrat și scriitor.

Când, după înfăptuirea visului nostru milenar, Statul a purces la așezarea instituțiilor

cum și „Cercul juridic Bănățean“ se mândresc că-l au membru de onoare.

Când mă gândesc acum, că noi cum îl răsplătim pentru acele servicii ce ni le-a făcut și ni le face, mă cuprinde melancolia neputinței noastre, a tuturor, cari am știut să ne încălzim la focul sacru al inimei sale. Și cum înzadar mă zburciun pentru a-i găsi modul manifestării acestei recunoștinți altundeva, decât rugându-l să-mi permită scumpul nostru pilduitor, ca eu, umilul său coleg și prieten, ca în numele colegilor ardeleni și bănățeni, — ca seniorul lor în urma vârstei, — să-i exprim cele mai profunde sentimente de admirațiune și de mulțumire pentru tot ce a făcut în interesul justiției române și pentru caldă sa inimă colegială și să-l rog, ca să nu-l cuprindă melancolia celor 80 de ani, pentrucă, — deși mulți, — totuși petrecându-i în înalta atmosferă senină a căutării a pururea armoniosului și deci frumosului sublim: a adevărului și dreptății altora, poate vedea, că această activitate, răspânditoare de bine, i-a adus mulțumirea și liniștea sufletească, că acei ani trecuți și cei mulți doriți înainte, nu s'au scurs și nu se vor scurge fără urmă, ceea ce formează toată vraja vieții pământeste.

Să ne trăiască la mulți ani.

ALEXANDRU MARTA

sale fundamentale, care, pentru ființarea lor rodnică, trebuia să țină seamă de multiple și variate probleme ce se iveau în urma reîntregirii în vechile noastre granițe istorice, legiuitorul român a creiat, între altele, și instituția *Completului ardelen* depe lângă Curtea de Casație, chemând pe d-l Plopu — vechi și reputat jurist — în fruntea ei. Ca mic, dar înțelegător slujbaş al Inaltei instanțe, urmăream cu mândrie și curiozitate activitatea juridică a acestui *complet*, care aducea un sistem nou de judecată și care, mai presus de toate, veșnic prezentă, icoana desrobirii naționale. Mi-a rămas adăncit în suflet sentimentul de bucurie și admirație pe care-l încercam, când, pe sala de sus a Inaltei Curți, se profirau — ca într'un tablou apoteo-

tic — figurile blajine sau energice ale țăranilor transilvăneni, maramureșeni ori bănățeni, veniți să-și caute dreptatea omenească și, poate, să sfințească cu prezența lor nevoia unității de dreptate.

D-l Plopu purta cu dânsul acea amabilitate atât de trebuincioasă magistratului și acel sentiment dârz de dreptate atât de necesar omului, care nu se putea să nu răspândească în juru-i simpatie și deferență.

În toate manifestările vieții sale juridice d-l Plopu nu mi-a lăsat niciodată impresia doctrinarului exclusivist sau a judecătorului țepos. Ambele aspecte ale existenței sale juridice se îmbinau într-o desăvârșită armonie, întru realizarea unui țel unic: dreptatea care țâșnește din *convingere* și pe care o socotea ca o sfântă datorie pentru magistrat.

Pentru realizarea ei, d-l Plopu s'a folosit de două mijloace: *solemnitatea* și *documentarea*. Datorită acestor două metode de distribuire a justiției, când, mai târziu am avut prilejul de a pleda, ca avocat, în fața completului prezidat de Domnia-sa, am simțit, intuitiv, că o expunere *cinstită* și *sumară* a pricinii era îndestulătoare; că rolul avocatului nu e să convingă pe judecător, convingerea fiind un proces intim de ordin psihologic, pe care avocatul are numai menirea să-l ajute prin expunerea corectă și limpede a problemei juridice; că, în fața judecătorului, care știe să se impună prin omenie și înțelepciune, nu poți pași altfel decât cu încrederea celui ce are dreptate și cu demnitatea celui ce o solicită. Pentru magistrat este o *datorie* de a judeca, pentru avocat o onoare de a fi ascultat, pentru împrișinat o *religiune* de a primi soluția. Iată cu ce sentimente eșiam din sala de audiență.

*

Când în 1921, regretatul Hamangiu — alt apostol al științei dreptului — hotărî, pentru a stimula mișcarea intelectuală a juristilor noștri să scoată „*Pandectele Române*“, a făcut apel și la d-l Plopu; Domnia-sa a primit colaborarea cu un entuziasm care nu s'a desmințit o clipă de atunci și până azi.

În prefața primului caet al acestei reviste, Hamangiu spunea:

„*Concepția materialistă a vieții, care a cuprins sufletele multora dintre noi, ar trebui transformată azi, când visurile vechii generații s'au realizat cu atâta strălucire, într'un sfânt elan de ideal și muncă intensă*“.

Idealist în concepție și mare meșter în realizare, Hamangiu a fost înțeles de colaboratorii cu care a pornit la drum. Și dacă scopul „*Pandectelor Române*“ era atât de modest exprimat în cuvintele de mai sus, el va apare limpede și viguros mai târziu, ca un aport prețios la opera de unificare legislativă, pe care Hamangiu o dorea cu toată ardoarea sufletului său de bun român.

„*Unificarea legislațiunei* — spune dânsul în 1928 — înseamnă, în ultimă și intimă analiză, expresia unificării sufletești a unui popor și înseamnă mai mult de cât atât, sinteza devenirii istorice a unei epoci date, din viața unui popor... Lipsa de unitate a legislației duce în mod fatal la lipsa de unitate a Statului și mai ales la neîncrederea pe care o au guvernanții față de autoritatea Statului“.

Cuvinte pline de înțelepciune și de adevăr!

Se înțelege, că pentru ce d-l Plopu nu putea primi decât cu entuziasm colaborarea sa la „*Pandectele*“. Rostul acestei reviste îi mergea la inimă. Știința acumulată a eminentului doctrinar trebuia — era o datorie — să fie împărtășită. Ea urma, pe de altă parte, să fie sămânța aleasă în brazda publicisticii juridice românești, care, prin caracteru-i științific și informativ, să contribuie la rodirea unificării legislative, „*expresie a unificării sufletești*“.

De atunci și până azi d-l Plopu a slujit acestei reviste cu o dragoste și un sentiment de datorie, nesdruncinate. Magistratul — care era și un suflet de bun român — înțelegea că imperativul vremii îi cerea un nou sacrificiu, poate mai mare și mai frumos de cât acela de a distribui dreptatea. *

Pășind deci în ogorul publicisticii juridice, sub forma modestă a adnotațiunei hotărârilor Înaltei Curți, d-l Plopu a desvăluit timp de 16

ani, neîntrerupt, aspectele necunoscute ale dreptului ardelean, prin monografiile remarcabile și de o desăvârșită documentare.

Dela 1922 și până azi d-l Plopu a publicat în „*Pandectele Române*“ 45 de monografii asupra celor mai interesante instituții de drept civil, dintre care unele privitoare la *testament*, la *dreptul vidual*, la *posesiune*, la *originea fundațiilor*, *comasare* și la *repoziția sumară* sunt clasice prin claritatea ideilor și bogăția documentării.

Scrise toate de mână, cu o îngrijire impresionantă și cu trăsătură de condeiu neturburată,

PREAIUBITE BACIULE GEORGIU,

Dă-mi voie să te agrăesc și acum cu prilejul aniversării a 80-a a nașterii D-tale, tot astfel cum te-am agrăit totdeauna de 50 de ani încoace, decând, ca și copil, am avut fericirea să te cunosc. Cu acest prilej eu nu îndrăznesc să fac aprecierea marilor merite ale D-tale ca jurist, ca magistrat și ca scriitor; o vor face alții mai competenți decât mine, voi încerca să evoc însă câteva fragmente de dragi amintiri, din căte mă leagă de D-ta, începând din tinerețele mele, și te rog să nu te supere mica mea indiscreție.

Te-am cunoscut în anul 1887 la Paști, în casa D-tale din Arad, unde ne-ai găzduit. Eram cu tatăl meu, care fusese judecător de ocol pe atunci și ne luase cu sine să vizităm rudele noastre la Pecica, unde Vă cunoscuseți cu el. D-ta erai avocat bine văzut și iubit de toți la Arad și tânăr căsătorit; ați ajuns prieten bun cu părinții mei, până la moartea lor și prietenia aceea a D-voastră și-a revărsat căldura sa binefăcătoare și asupra mea în tot timpul vieții mele. Imi reamintesc, cât erai atunci de frumos, vesel și plin de spirit, te admiram de atunci de când eram copil abia de 8 ani și impresiile mele de atunci te-au păstrat neșters, întreg în mintea și amintirea mea, până astăzi. Nu pot să uit nici acum veselie și glumele D-tale. nesfârșite dela culesul viilor din toamna aceluiaș an, la Beiuș, când ai petrecut câteva zile la părinții mei, cărora le-ai dat și portretul D-tale ca mire, păstrat de noi încă, la casa noastră părintească.

Mai târziu ai ajuns judecător la Tribunalul Giula, apoi judecător de ocol la Vișeu și pe urmă, după puțini ani, consilier la Curtea de Apel din Oradea, când te-am revăzut în 1902 în luna Mai, cu ocazia serbării nunții de argint a părinților mei cu aceeaș minte scăpărătoare, spiri-

el: trădează energia gândirii, spiritul ordonat al autorului și constituiesc o satisfacție pentru culegătorul tipograf.

Și pentru a sfârși aceste rânduri — pornite dintr-o sinceră admirație — poate că *secretul*, de care vorbeam la început, nu mai e un secret; deslegarea lui nu stă oare în „sfântul elan de ideal și de muncă intensă“ — de care pomeneste Hamangiu în prefața primului caiet al „*Pandectelor Române*“?

GEORGE IULIU

avocat

Redactor la revista „*Pandectele Române*“

tual, vesel, și plin de bunătate. Pe urmă ai trecut la Casația din Budapesta. Toată lumea te cunoștea și era liniștită, încrezătoare, dacă știa că procesul a ajuns pe mâna D-tale, unde sigură era dreptatea și cinstea judecăților cari deveniseră perlele sentințelor judecătorești.

Sentimentele D-tale românești cinstite nu le-ai renegat nici acolo; tot „Plopu“ semnai și atunci în mod demonstrativ cu „u“ „*finale*“ spre Căda Ungurilor. Și aici voi mai desveli un mic colțișor atât de caracteristic al sufletului D-tale. Era prin anii 1906—1907, — eu eram avocat pe atunci — și reprezentam într'un proces succesoral liceul românesc din Bradul Zărandului, pe care la Tribunal și la Curtea de Apel, îl pierdusem, pe nedrept. Era vorba de o Unguroaică, care își valorifica un drept succesoral nefondat, drept de coachiziție ca econoamă — bucată, casă — a defunctului avocat, care-și testase liceului românesc toată averea sa, față de liceul „iredentist“ românesc, iar judecătorii nu-și puteau închide ochii, să nu părtinească pe reclamanta de neamul lor. Recursul a ajuns la Curia din Pesta, la secția succesorală, unde erai și D-ta, baciule. Mi-am luat inima în dinți și într'o scrisoare ți-am descris trucurile și nedreptățile ce s'au făcut liceului, contrar legii și actelor dela dosar, rugându-te să atragi atenția consilierilor, când va fi la judecată. Altceva nu ți-am cerut. D-ta mi-ai răspuns scurt dar la înțeles: „Dacă vrei să fii eu raportorul procesului, depune la dosar, după praxa Curiei, vreun document românesc și atunci se va repartiza mie“. Așa am făcut și a învins dreptatea, căci judecătorul de Curie Dr. Georgiu Plopu era temut, sever și vestit de drept și ne-a făcut dreptate.

După război, în timpul revoluției, D-ta ai fost arestat de oamenii bolșevicilor lui Kun

Bela și închis în închisorile dela Kőbánya, de unde te-a eliberat generalul Holban, cu ajutorul căruia ai putut să vii în România Mare, la Sibiu, unde te-ai prezentat la serviciu, la resortul Justiției al Consiliului Dirigent. Șeful resortului era Aurel Lazar, d-l Alexandru Marta secretar general, iar eu detașat pentru serviciu. Te-am revăzut aici în toamna anului 1919, tot voios și fericit, în urma marilor schimbări. D-ta te-ai făcut atunci „diurnist” cu 100 coroane plată pe zi, la resortul Justiției, muncind mai mult decât noi toți și luminându-ne pe toți, cari eram diletanți și fără experiență. În timpul acela, de 7—8 luni cât am avut rara fericire de a putea lucra cu D-ta în comisiune, am simțit și savurat, lumina scilpitoare a minții și căldura fierbinte a patriotismului D-tale, în toată splendoarea lor. Proiectele D-tale de organizare ale diferitelor servicii și instituții, sunt admirabile studii juridice, vrednice de autorul lor. Micimea de suflet și invidia, vanitatea goală și egoismul oamenilor mărunți ai zilei, cari te purtau peste 8 luni de zile dela Ana la Caiafa, abuzând de bună credința D-tale, au zădărnicit realizarea admirabilelor D-tale planuri și proiecte menite să înalțe în mod ideal prestigiul justiției române din Transilvania. D-ta însă nu ai descurajat; dorul D-tale de muncă și idealismul senin, ce te-au împodobit întotdeauna, nu te-au părăsit, iertându-le tuturor, tot ce ți-au făcut în lipsa simțului lor de înțelegere.

În 1920 ți-a fost dat, baciule, să prezidezi

complectul ardelenesc la Curtea de Casație românească din București, răspândind lumină și încrederea în dreptate în urma D-tale, cu lumina clară a minții și culturii și cu nescata căldură de dragoste a inimii D-tale românești și ori de câte ori am avut fericirea să te văd la București, veneam acasă mai înviorat, mai plin de bune nădejdi, văzând optimismul D-tale vesele și pururea senin, regretând numai, că necazurile multe, cari au dat peste mine, nu mi-au îngăduit și mie, ca să pot munci ca magistrat — când mi s'a oferit ocazia de atâtea ori — în apropierea și sub conducerea D-tale. Dar și la distanță, mi-am ales de călăuză în cărările activității mele, principiile D-tale luminoase și de cinste, cari m'au onorat.

Ne-ai iertat — cu bunătate — și mi-ile atențate ce le-am comis, — cu bunăvoință, — cu ocazia reviziei corecturilor volumului I al grandioasei D-tale lucrări juridice de drept privat, față de câteva fraze proprii, pe cari le schimbam fără autorizație.

Îți urez acum la cei 80 de ani, să-ți mai dăruiască Dumnezeu și de aci înainte mulți ani, să vezi justiția românească, D-tale atât de dragă, în calea de progres și înălțare tot mai sus, și luminată de aceleași principii de dreptate, de cultură juridică, de cinste desăvârșită și de patriotism sincer și demn, de cari D-ta ai fost pătruns și împodobit toată viața D-tale.

Dr. IOAN PAPP

Primpreședintele Curții de Apel Cluj

O ANIVERSARE.

Este de toată lauda inițiativa luată de „*Cercul juridic Bănățean*” de a sărbători aniversarea a 80 ani de viață ai venerabilului Dr. Georgiu Plopu, Președinte onorar al Inaltei Curți de Casație și ilustru jurist. Se sărbătorește astfel o viață de muncă continuă, conștiincioasă și prețioasă, desfășurată cu o rară modestie d'a lungul celor 80 de ani ca înalt magistrat, ca autor și publicist judiciar. La o etate când cei mai mulți dintre oameni se consideră îndreptățiți la odihnă și liniște, Dr. Georgiu Plopu întreprinde cu o vigoare și o stăruință cu totul tinerești, publicarea operei sale de seamă: „*Părți alese din Dreptul privat ungar*”, condensată în două mari și masive volume, la cari se adaugă numeroase articole și adnotări adevărate monografii — răspândite în diferite reviste juridice. Sub acest titlu modest, autorul face o expunere amănunțită a originii și dezvoltării istorice a fiecărei instituțiuni de drept privat, ce și-a propus să explice, indicând și reproducând în text pentru

fiecare chestiune o bogată jurisprudență judicios aleasă, pentruca din toate acestea să degajeze principiile generale, ce cărmuiesc materia.

Cei ce cunosc caracterul fragmentar și consuetudinar al dreptului privat ungar, risipit în legi speciale, cutume și în așa numitele enunțțiuni principiare ale instanței supreme, își dau seama de dificultățile enorme, ce a trebuit să întâmpine autorul în întocmirea operii sale și apreciază, că numai grație muncii încordate și cunoașterii sale profunde a materiei s'a putut obține rezultatul realizat. Opera aceasta destinată la început unei întrebuințări limitate la anumite persoane, a ajuns să fie generalmente utilizată de toți juriștii magistrați, avocați sau simpli particulari, cărora s'a impus prin calitățile ei de formă și fond cu o autoritate în continuă creștere. Această autoritate crescândă explică un fapt destul de frecvent și anume, în scriptele redactate de avocați și chiar în sentințe judecătorești se poate uneori găsi ca motivare, o refe-

rire la paragrafi din opera d-lui *Plopu* ca și o referire la un text de lege pozitiv.

Dar cei cari în special au avut să se felicite de apariția lucrării *acesteia, sunt magistrații veniți din țara veche*. Ceiace a însemnat pentru dânsii „opul” se poate închipui numai cunoscând dificultățile imense ce au întâmpinat la începutul funcționării lor aci în Banat și Ardeal în lipsa oricărei lucrări, la care ar fi putut să se adreseze pentru consultare și îndrumare. Apariția „opului” a fost pentru ei apariția torței, care luminează și arată drumul. „Opul” a condus primii lor pași pe terenul dreptului privat ungar, pași la început nesiguri, adevărați pași pe nisip, dar în urmă din ce în ce mai hotărâți, mai siguri. Și astăzi chiar cartea aceasta stă

pentru ei deschisă permanent, pentru că permanentă este nevoia de a i se adresa ei de a-i solicita ajutorul. Așa dar d-l *Dr. Plopu* a dăruit literaturii juridice românești o operă de o încontestabilă valoare științifică și de o prețioasă utilitate practică, calități care îi asigură un loc onorabil în această literatură.

De aceia la această sărbătoare aniversară, stăpâniți de un sentiment de sinceră admirație și de gratitudine, îi adresăm respectuoasele noastre omagii, spunându-i după străvechiul obicei:

Intru mulți ani!

I. NIC. PERIETIANU

Președintele Secției II a Curții de Apel, Timișoara.

O ANIVERSARE OCTOGENARĂ.

S'ar putea număra pe degete, așa de rari și de puțini sunt accia, cari ating venerabila vârstă de 80 ani și se mai pot mândri că le mai „cântă cucul”. E impunătoare aceasta vârstă. Inspiră și deșteaptă respect și stimă.

E într'adevăr un caz unic în felul său, putem zice: e o îndurare divină, ca un eminent și distins cărturar și tot atât de eminent și distins înalt magistrat să se poată bucura de harul divin și să-și poată conserva dispoziția, energia și râvna de a munci fără răgaz din frageda tinereță până și la adânci bătrânețe și să desvolte în vastul câmp al domeniului științei dreptului — când la masa de scris, când de pe tribuna distribuției justiției — o activitate atât de prodigioasă și de o atât de mare valoare, încât ar fi o ingratitude, dacă nu ne-am servi de fericitul prilej al aniversării, pentru a ne manifesta sentimentele de adânc respect, admirație și recunoștință.

Excelentele opere, produsele unei munci neprihănite, unei munci de o întreagă viață, sunt garanția sigură, că sentimentele noastre, ale generației de astăzi, se vor sălășlui și în inimile generațiunilor de mâine și din viitor.

Nu ne putem asuma plăcuta chemare de a face aprecierea activității venerabilului nostru veteran: Domnul *Dr. Georgiu Plopu*. Această chemare are a o îndeplini o altă pană mai cu menire. Noi facem numai o mențiune, credem: în deobște cunoscută. Eruditul nostru jurist ne procura mereu plăcerea încă sub fostul regim ungar, când era judecător la Inalta Curie Ungară, de a putea citi și studia prețioasele sale articole: „Părți alese (spicuri) din domeniul dreptului succesoral ungar”, apărute în diferite reviste de științe juridice. Pe cât știm, a fost în-

sărcinat să scrie și un manual de drept privat ungar, pentruca să poată profita de bogatele sale cunoștințe juridice și generațiunile ce au să ne urmeze. Intre timp a izbusnit războiul mondial. Providența și dreptatea neperitoare au voit ca menționatul manual („Părți alese din dreptul privat ungar”, în două tomuri voluminoase) să vadă lumina zilei, însă în limba maternă română a autorului.

O muncă titanică, arhiplină de cunoștințe, de asiduitate și de zel. Anume: lucrarea tomului II (apărut înainte de tomul I) a săvârșit-o în acele trecute vremi, când ilustrul autor, totdeauna președinte al nou înființatei secții I (ardeleene) a Inaltei Curți de Casație și Justiție, lua în așa măsură partea leului din munca de rezolvare a dosarelor sporite în număr neobișnuit în urma împrejurărilor provocate de război și provenite dela Curia din Budapesta, încât într'un răstimp, relativ destul de scurt, s'a isprăvit și mântuit toată restanța moștenită.

În anii 1920—1921 am avut onoare a face parte din aceasta secțiune I. ardeleană și a cunoaște personal pe distinsul ei președinte ca om și ca jurist, pururea afabil, senin și voios. Înzestrat cu o memorie excepțională nu era cauză, oricât de încurcată ar fi fost, ca președintele nostru să nu o cunoască în toate amănuntele. Nu exista problemă juridică, fie cât de anevoioasă, căreia să nu-i fi găsit numai decât soluția exactă.

Sub conducerea unei astfel de capacități am colaborat pe cât mi-au îngăduit modestele puteri, când ca raportor, când ca votant la rezolvirea cauzelor din ținuturile unite.

O parte din consilierii acestei secțiuni au

fost novici în magistratură. Au fost numiți pentru cunoștințele lor de drept austriac și ungar, împrejurare, ce i-a fost spre ajutor distinsului prezident.

Când în complectul prezidat de D-l *Dr. Georgiu Plopu* se accepta unanim proiectul de deslegare binemotivată a unui litigiu, proiect prezentat de un consilier raportor novice, președintele radia de bucurie și cu o căldură spontană și sinceră din adâncul sufletului exclama: „Voi sunteți copiii mei“ și ne săruta pe frunte. Cu o nelimitată bunăvoință ne iniția în arta de a pune în aplicare știința și dreptul; ne sfătuia: atunci când aveți de soluționat vr'un caz așa de extraordinar, că nu i-se pot aplica nici normele pozitive și nici știința sau dacă i-se și pot aplica, dar s'ar da de o soluție ce se poate tot așa de bine motiva pentru „pro“, ca și pentru „contra“, să judecați în asemenea caz mai bine așa dupăcum vă dictează inima.

Cu bunătatea fără seamăn, cu amabilitatea, francheta și colegialitatea desăvârșită a ilustrului președinte, misiunea dificilă a magistraturei devenea plăcută și ușor de îndeplinit. Eruditul științei dreptului prin calitățile sale sufletești, a știut să ne ridice în spre idealul său. A știut din scânteia sfântă care-l încălzea, să dea și al-

UN LUPTĂTOR PENTRU DREPTATE ÎN CASAȚIA UNGARĂ: G. PLOPU.

Multe vor fi desigur cuvintele de laudă și fără de sfârșit cascada elogiilor ce se vor aduce înțeleptului lucrător în ogorul Dreptului, care este venerabilul nostru Prezident de onoare, d-l *Gh. Plopu*, cu prilejul sărbătoririi sale inițiată de această revistă.

Îi vor admira unii neîntrecuta-i erudiție juridică prin care personalitatea sa culturală atât de luminos a strălucit pe firmamentul Justiției streine și române.

Și bine fac. Pentru că, orice s'ar spune, singure victoriile spirituale care doar prin făclia minții și torțele cărții se câștigă, singure acestea sunt care trăesc, durează și se mențin pentru deapuri în existență.

Îi vor proslăvi alții formidabila-i putere de muncă, pe care din tinerețe și până la vârsta respectabilă pe care o are astăzi, neîntrerupt a desfășurat-o și o desfășoară ca nimeni altul pe tărâmul atât de vechi și totuși veșnic reînnoit al Dreptului.

Și bine fac. Pentru că în cadrul atât de strâmt pe care Creatorul l-a fixat ființii noastre spre a-și afirma într'însul existența, — doar munca fără preget, doar efortul de fiecă clipă, doar frământarea necurmată, doar sbuciumul

toră. Noptile de veghe cu studierea mormanelor de dosare voluminoase redactate în limbă străină, au fost răsplătite cu prisosință de înalta mulțumire sufletească a muncii îndeplinite cu conștiințiozitate. Aceasta ne-a inspirat-o mai cu seamă venerabilul nostru președinte, care o vicăță întreagă a adunat, cu sârguința unei furnici, cele mai vaste și minuțioase cunoștințe juridice. În lungul șir de ani al nobilei sale cariere de magistrat, a aplicat știința și normele dreptului pozitiv cu o măiestrie fără pereche.

În operele sale, o adevărată comoară, pe care numai el, nimeni altul nu o putea face, prezintă la fiecare instituție juridică un tablou complect despre evoluția istorică, teoria, normele pozitive și jurisprudența ei. Aceste opere scrise sunt darul marelui *Dr. Georgiu Plopu*, pentru care și generațiunile viitoare îi vor păstra recunoștința.

Și acum când acest distins reprezentant al științei dreptului, atât ca om, cât și ca savant cu cele mai alese calități, — la aniversarea sa octogenară, — își vede realizate nobilele sale porniri sufletești, nu avem decât să-i zicem din toată inima: *Dumnezeu să-l ție sănătos!*

Dr. PETRU PENȚIA
notar public, Timișoara

permanent al minții întru căutarea adevărului, doar aceste virtuți pot aduce vieții izbândă, spiritului lumina iar personalității înălțarea.

Îi vor omagia în sfârșit cei de-al treilea modestia.

Și bine fac. Pentru că în veacul truțiilor fără muncă, a îndrăselilor fără merit și a reclamelor fără valoare, e o dovadă de superbă eleganță morală a-ți impune *fără trâmbețe* opera și a-ți valorifica *fără strigăte* creația.

Ei bine, să ne fie permis nouă să elogiem în venerabilul sărbătorit pe *luptătorul neînfricat pentru dreptate*, pe cel ce în timpurile pe veci apuse ale bicefalei stăpâniri austro-maghiare, — cu autoritatea necontestată pe care i-o da și cultura și erudiția și onestitatea profesională, ca membru al Inaltei Curți de Casație din capitala Ungariei — s'a sbătut, s'a frământat, s'a străduit și a luptat cu dârzenie neîntrecută, prin graiu ca și prin scris, înfruntând pe colegii cari din alte considerente decât cele ale Justiției îi stăteau împotrivă, — a luptat deci pentru ca binefacerile dreptății și peste neamul obijduit al Românilor să se reverse.

*

Credem că e nimerit să amintim aicea lu-

crurile și socotim că nu e fără de folos să rememorăm acum, cel puțin una din multele împrejurări, în care latura aceasta a marelui jurist — latura aceasta de militant al dreptului pentru cei năpăstuiți (și cine nu știe că în acele vremuri cel mai bătut de oameni și nevoi era doar „biet român săracul“), cu strălucire s'a relevat și cu putere spre izbândă apoi s'a impus.

E vorba de așa numita problemă a urbarialității din dreptul civil ungar, problemă — precum vom vedea — atât de strâns legată de viața poporului român din ținuturile banato-ardelene și de soluția ce i s'a dat de către suprema instanță a Justiției maghiare.

Se știe că până pe la mijlocul veacului trecut populația din teritoriul de sub stăpânirea ungară, era compusă în genere din două clase sociale: *nobili* și *supuși* sau, — cu un termen mai înscăunat în tradiție, — *domni de pământ* și *iobagi*.

Nobili, singurii înzestrați — de către căpetenia Statului — cu bunuri rurale, își cultivau moșiile prin iobagi. Aceștia n'aveau însă nici pământ ca proprietate a lor și nici drepturi civile și cu atât mai mult drepturi politice. Ci ei primeau dela cei dintâi o minimă porțiune din imensele lor latifundii pe care își clădeau casele și din cultivarea și folosirea căreia își susțineau viața și își întrețineau familia.

În schimbul acestei „largi dărnicii“ din partea nobililor, — iobagii erau obligați pe de o parte să trăiască mai mult pe domeniile stăpânilor, muncindu-le și cultivându-le, pe de altă parte să dea acestor nobili și o cotă parte din agonisile lor.

Aceste prestațiuni de muncă și aceste diferite dajdii făcute de către iobagi stăpânilor s'au numit *urbarii*, iar cei ce le îndeplineau au primit numele de *urbarialiști*.

Se înțelege că în părțile Ardealului și Banatului iobăgimea era constituită în cea mai mare parte din țărani români, ei fiind și cei mai numeroși dar și cei mai săraci.

Din cauza deselor conflicte însă iscate între nobilime — adică domni de pământ — și iobagi — adică muncitorii de pământ, — atât obligațiunile cât și drepturile reciproce ale unora față de ceilalți au trebuit să fie precizate prin diferite ordine, cărora tocmai pentru că ele reglementau raporturile urbariale, li s'au dat numele de ordonanțe urbariale sau mai pe scurt chiar *urbarii*.

La început, aceste ordonanțe urbariale s'au făcut de către nobili înșiși pentru iobagii lor

Deci o reglementare de natură privată.

Mai pe urmă — sub domnia Mariei Tereza — ele au venit dela conducerea Statului — care a edictat în scopul amintit patru *urbarii*: în 1756 *urbarii* slavon, în 1767 *urbarii* ungar, în 1780 *urbarii* bănățean iar în 1789 *urbarii* croat.

Deci o reglementare de natură oarecum publică, pentru ținuturile respective.

În sfârșit, între anii 1832—1836, această reglementare de raporturi urbariale s'a făcut pe cale legislativă.

Starea aceasta de urbarialitate a durat până în anul 1848, când prin legea IX ea a fost înălțată, iobagii răscumpărându-și cu bani către Stat dreptul de liberă și exclusivă proprietate asupra bunurilor folosite de ei până atunci dela nobili, iar aceștia primind, în schimb, prețul acestor bunuri sub diferite forme din partea aceluiaș Stat.

Ce s'a întâmplat însă?

Pe când pentru celelalte teritorii guvernate de ordinele urbariale amintite problema urbarialității pe baza legii din 1848 a fost de îndată și limpede soluționată, fără piedeci judiciare și fără dificultăți juridice, în ținutul guvernat de așa numitul *urbarium banaticum*, — adică pe teritoriul bănățean — unde Românimea domină cu mare majoritate populația, — Justiția ungară, reprezentată prin Curia dela Budapesta, — a găsit de cuviință să sustragă pe iobagii bănățeni beneficiilor legii, refuzându-le astfel dreptul de a-și răscumpăra bunurile folosite și de a deveni astfel oameni liberi cu proprietăți libere.

Decizia No. 83 a acestei Curii ¹⁾ e foarte eloquentă în această privință, iar argumentarea în sprijinul tezei sale și-o încadrează suprema instanță într'această foarte interesantă și foarte delicioasă formulă juridică: „Intrucât iobagii din Banat, Români în cea mai mare parte, n'au dreptul să se folosească de proprietatea domnească decât pentru a culege dintrânsa lemne căzute și lemne uscate — fondul viu al pământului fiindu-le deci interzis, — (spre diferență de iobagii din Ungaria propriu zisă care se puteau atinge, atât cât le trebuia, de toate lemnele vii sau moarte din pădure), acest fapt le răpește lor baza de drept, pentru ca în sensul legii IX din 1848 să se înstăpânească, prin răscumpărare, ca proprietari pe porțiunile din terenurile folosite“.

¹⁾ Vezi Dr. Gh. Plopu: *Părți alese din dreptul privat ungar*. Tom I p. 1016—1019. Menționăm că datele asupra problemei urbarialității tot din această operă le-am cules.

Cu alte cuvinte Casația budapestană vrea să spună prin decizia sa cam următoarele: „Fiindcă iobagiului român i-a dăruit nobilul domn de pământ o mizerie mai mare decât celui ungar, aceasta mă îndrituește pe mine suprem for judiciar a înlătura suferința celui din urmă dar să o mențin celui dintâiu”.

„Pentru că iată principial meu juridic: Cel ce a pățimit drept e să mai pătimească, iar cel ce prea puțin a cunoscut pătimirea drept e să se izbăvească”.

Ei bine, contra unei atari concepții care se înscăunase în mintea celor ce formau în acele vremuri expresia cea mai înaltă a Justiției maghiare, contra unei atari concepții care se înfiripase în sufletul supremei magistraturi ungare nu de dragul sacrelor principii de drept ci sub impulsul adversităților șovine ce nu-și pot avea niciodată loc de odihnă în sanctuarul Dreptății, contra unor atari concepții cari loviau în prim rând poporul românesc din ținuturile acestor bănățene — contra unor atari concepții — deși marele jurist român și eminentul consilier al Curiei, *D-l Gh. Plopu*, s'a ridicat cu hotărâre și a luptat prin graiu ca și prin scris cu strălucire, totuși cărările juridice ale Casației de pe malurile Dunării, în această atât de importantă materie pentru nația noastră, n'au vrut nici când, să se confunde cu cele ale adevăratei Justiții, care una și aceeași pentru toți și pretutindeni este.

UN TITAN AL SPIRITUALITĂȚII JURIDICE.

Am în fața mea două volume puternice: „*Părți alese din Dreptul Privat Ungar*”, referitor la dreptul familiar material și la dreptul ereditar, cu 1101 pagini și 1159 de paragrafe — ediția din 1923 — și volumul al doilea, care conține partea generală, apoi dreptul real, cu 1257 pagini și 1242 de paragrafe — ediția din 1929. Ambele volume tipărite cu litere mici, tip garmond rărit.

Stau și mă dumiresc, privind această muncă titanică, depusă de un bărbat de 65 și 72 de ani pe acele vremuri. Și nu admir profundele cunoștințe ale autorului: *Dr. Georgiu Plopu*; nu practica imensă în acest domeniu al dreptului privat maghiar; nu felul intuitiv de a fixa principiile juridice într'un complex — propriu zis — de drept cutumiar, ci paciența, asiduitatea, voiața fără de seamăn a acestui bătrân venerabil, care avuse curajul, să se așeze la masa de scris — cu 65 și 72 de ani — și să pună pe hârtie, literă lângă literă, mii și zeci de mii de rânduri, înșirate în aceste 2400 de pagini, format mare.

Iată frumoasa faptă pe care am ținut să o învederăm prin rândurile de față și iată temeiurile care ne-au îndrituit să relevăm aicea și la-tura aceasta de aprig luptător pentru dreptate a celui pe care erudiția juridică ca și subtilitățile Dreptului, vitregia împrejurărilor ca și riscurile evidente ale veacului, nu l'au putut împiedeca să răspundă cu demnitate, curaj și vrednicie supremelor chemări ale sângelui și înaltele porunci ale sufletului nației sale românești.

De aci și admirația și elogiul și omagiul nostru.

Dar simțimintele acestea pe care le exprimăm acum se împletesc în al nostru suflet, în sufletul celor pe cari destinul ne-a mănănat din țara mamă să practicăm dreptul pe plațiile Ardealului și Banatului, se împletesc într'o armonioasă sinteză cu simțimintele de gratitudine și cu simțimintele de recunoștință caldă, sinceră și emoționantă, față de acel ce prin a lui gigantică, luminoasă și atât de necesară operă — ne-a dat și nouă posibilitatea să pătrundem, atât cât ne-a fost cu putință firește, pentru folosul nostru și al Justiției însăși, în vastul și complicatul labirint al Dreptului civil ungar.

Și cu aceasta, pentru a doua oară, a răspuns „prezent” la apelul nației sale, *magistrul*.

I. N. LUNGULESCU

Procurorul general al Curții
de Apel Timișoara

Ce tărie impunătoare de abnegație, de sfânt elan și de dor creator! Ce inspirație spirituală, care infiltrează atâta energie, atât dinamism tânăresc în sufletul unui înăintat în vârstă! Ce figură măreață în domeniul vast al spiritualității! Ce reprezentant întârziat al unor vremuri din trecutul îndepărtat și atât de neînțeles de generația de azi! Ce fenomen ciudat într'o epocă, unde toate se fac spontan, superficial, fără cunoștințe serioase, fără simț de răspundere, fără aprofundare și sesizare temeinică; când toți abtiază numai exhibiții cinematografice, fotogenice, stupefiant pentru cei neinițiați și ignoranți; când lumea se ferește de tot ce impune muncă destoinică, ce pretinde lacrimi și sudoare. Ah! numai muncă serioasă să nu pretinzi dela nimeni, căci altminteri ești considerat dușman implacabil.

Și într'o asemenea epocă decadentă, care poartă spiritualitatea numai pe buze, fiind lipsită cu desăvârșire, în suflet, de această pornire divină, se prezintă unul din generația aproape

dispărută și ne dă un exemplu strălucitor despre felul cum se activează în domeniul imponderabil al spiritualității.

Ce exemplu clasic ar fi omul acesta pentru generația de azi! Acea generație, care afirmă, că stă în serviciul spiritualității, care pretinde comandamentele în numele acestei spiritualități, pentru, — zice se, — a reface Țara, a renaște neamul. Dar credeți că este imitat? Că este urmat? Doamne ferește! Este considerat un filisteu burghez, lipsit de acea misterioasă intuiție, care se pogorește asupra omului, fără muncă, fără efort cerebrală, fără paciență necesară,

inevitabilă, când trebuie să stai zeci de ore la masa de scris, în laboratoriu, în atelier, în bibliotecă etc., toate, toate sunt superflue... Inspirația se pogorește, ca duhul sfânt, asupra omului, numai tiner să fie. Acest duh sfânt este strict legat de vârsta biologică a omului. Din el nu se mai poate împărtăși d. e. d-l Plopu; este doar de 80 de ani.

O mistică foarte plăcută, deoarece nu-ți impune nici o efortare serioasă; că ce roade va da, e altă socoteală.

Dr. C. GROFȘOREAN.
advocat, Timișoara

CAPODOPERA D-LUI DR. GEORGIU PLOPU.

După marele război harta Europei a suferit importante schimbări teritoriale, impuse de tratatele de pace și determinate de principiul, generalmente adoptat, al liberei *autodeterminări* a națiunilor cu acelaș caracter etnic. Cum România nu putea să iasă din marele război decât cu satisfacerea integrității drepturilor sale naționale, — căci „de la Nistru până la Tisa“ era nu numai o formulă poetică, ci, și mai ales o expresiune exactă, geografică, a teritoriului nostru național, — în urma tratatelor de pace s'a tradus în fapt voința unanimă și nestrămutată a unui neam întreg, prin incorporarea legalmente recunoscută la Statul Român, a teritoriilor ardelen, bănățene și bucovinene, desmembrate de la fosta monarhie Austro-Ungară, și ale căror fruntarii au fost trasate prin art. 27 partea II. punct. 3 al Tratatului de la Trianon, din 4 Iunie 1920 și asupra căror teritorii Ungaria, prin art. 45 din același Tratat, iar Austria, prin art. 59 al Tratatului de la Saint-Germain din 10 Septembrie 1919, *renunță* la toate drepturile și titlurile avute.

Chestiunea importantă, care s'a ivit în România întregită, a fost aceea a conflictelor de legi interprovinciale ca o consecință firească a *unirii*. Pentru soluționarea acestei chestiuni, adoptându-se principiul preconizat de Max Huber și M. Gidel — cari n'au împărtășit teoria anexiunei expusă de Bluntschli — s'a susținut, că Statul succesoral nu moștenește suveranitatea Statului cedent, căci prin restrângerea suveranității acestuia din urmă, Statul succesoral își extinde propria sa suveranitate, astfel că legile Statului desmembrat, își restrâng eficacitatea în teritoriile incorporate, fiind înlocuite cu legile derivate din suveranitatea Statului succesoral. În rezolvarea acestei importante chestiuni, din considerațiuni istorice deduse din politica de anexiune a Romei și din

motive de utilitate practică, pentru ca evoluția dreptului să aibă o continuitate normală, fără repercusiuni primejdioase, România ca și altele țări, cum a procedat Franța în Alsacia-Lorena, Polonia și Cehoslovacia, au recurs la un sistem mixt, introducând într-o oarecare măsură propriile legi, cu unele modificări determinate de compoziția geografică și demografică a Statului și cu respectarea drepturilor câștigate, iar asupra altor materii, ce nu sunt în legătură cu ordinea publică, s'au promulgat legile cu conținut identic celor abrogate, menținându-se în vigoare vechile legiuri aplicabile în teritoriile respective înainte de unire.

Astfel în urma decretului-lege cu No. 3631 din 11 Decembrie 1918, prin care se consfințește hotărârea Adunării Naționale de la Alba-Iulia din 18 Noembrie — 1 Decembrie 1918, s'a emis decretul-lege cu No. 3632 din 11 Decembrie 1918, prin care Consiliul Dirigent, emanațiunea Adunării Naționale de la Alba-Iulia, este însărcinat, în mod provizor, și până la definitivă organizare a României întregite, cu conducerea serviciilor publice în ținuturile ardelen și bănățene unite.

Consiliul Dirigent prin decretul No. 1 din 24 Ianuarie 1919, dispune menținerea în vigoare a legilor, ordonanțelor, regulamentelor și statulelor aplicabile în teritoriile unite și emenate până la 18 Octombrie 1918, însă numai în mod provizor, în interesul ordinii publice și pentru a se asigura continuitatea de drept până la alte dispoziții.

Acest din urmă decret a dobândit putere de lege, fiind ratificat prin art. 137 din Constituție, prin care menținerea în vigoare a legilor existente în ținuturile unite s'a decretat, expres, până se vor pune în armonie cu dispozițiile constituționale, pentru a se asigura unitatea legislativă. Întru satisfacerea imperativului constituțio-

nal, în afară de unificarea legiilor penale, nu s'a făcut mare progres pentru asigurarea unității legislative, fiind încă o serie de conflicte interlocale de legi, cari așteaptă o soluție grabnică și practică. Și dacă dăinuirea unor legi străine de firea și caracterul națiunii române este în contradicție cu imperativul constituțional și întârzie consolidarea prin tratamentul inegal la care sunt supuși cetățenii țării unite, trebuie să recunoaștem adevărul, susținut de d-l Profesor Poruțiu de la Facultatea de Drept din Cluj, în studiul său asupra situației juridice a Consiliului Dirigent, că în conflictul dintre legile Vechiului Regat și acele menținute în teritoriile unite, nu trebuie să se vadă un conflict de suveranitate, căci prin faptul unirei suveranitatea Statului român s'a extins asupra noilor provincii, cari, prin chiar acest fapt și-au pierdut suveranitatea lor proprie.

Prin urmare, suntem de acord cu principiul susținut de d-l Profesor Plastara, în tratatul său de drept internațional public, că în materie de drept interprovincial, trebuie păstrat un respect egal pentru toate legile aceleași țări, căci legile străine rămase în vigoare în ținuturile unite prin voința legiuitorului român, au devenit, de fapt, legi române, astfel că în acest caz conflictul există între două legi ale aceluiași Stat sau ale aceleași comunități juridice.

*

În primii ani după unire juriștii români, veniți din Regatul Vechi, spre a răspunde unei chemări de înalt patriotism, s'au trezit desorientați, prinși în labirintul numeroaselor legi menținute în vigoare în teritoriile ardelenice și bănățene unite, lovindu-se pe de o parte de necunoașterea totală a limbei maghiare, refractară spiritului latin, în care erau scrise aceste legi, iar pe de altă parte, de lipsa unor lucrări doctrinare, de la Unire încoace, și a unei jurisprudențe constante, ce făceau cât se poate de anevoioasă aplicarea Codului Civil Austriac și a dreptului privat ungar, în vigoare în aceste ținuturi; astfel apariția vastei opere „*Părți Alese din Dreptul Privat Ungar*” datorită muncii migăloase a veneratului Dr. Georgiu Popu, președinte onorific la Înalta Curte de Casație și Justiție și a Codului Civil Austriac comentat, al regretatului Ștefan Laday, au fost salvatoare.

De la Unire încoace ne-am deprins să vedem vitrinele librăriilor împodobite cu teancuri de tipărituri, iar magistrații sunt asaltați cu avalanșe de publicații juridice, a căror valoare în multe cazuri trebuie primită sub beneficiu de inven-

tar, căci nu întotdeauna o operă juridică reușește să păstreze contactul de orice clipă cu jurisprudența, evidențiind în linii precise evoluția dreptului.

Apariția operei d-lui Dr. Georgiu Popu a fost un adevărat eveniment, ce nu putea trece neobservat, mai ales că pe lângă limba pe înțelesul tuturor, în care este scrisă, făcând abstracție de provincialismele și străinismele ce nu-i umbrește câtuși de puțin valoarea, a fost și este de o excepțională utilitate, oglindind întreaga activitate jurisprudențială cu care ilustrează materiile pe larg dezvoltate.

Judecând după imensul material ce dovedește o migăloasă, perseverentă și bine sistematizată muncă, ilustrul jurist, deși octogenar, printr-o harnică activitate, învidiată de mulți tineri, îmbogățește, încă, cu vastele sale cunoștințe, coloanele revistelor de drept, punând la dispoziția juriștilor români — magistrați și avocați — un tezaur de material doctrinar și o bogată și ușor de cercetat colecție de jurisprudențe, sistematizată după materia tratată.

Utilitatea celor două mari volume, ce alcătuiesc opera de neprețuită valoare „*Părți Alese din Dreptul Privat Ungar*”, a fost nu în deajuns de recunoscută, iar munca celui ce a ilustrat cu prezența sa templul justiției, în care nu oricui îi este dat să pătrundă, a fost nu de deplin de răsplătită, deși astăzi opera, pe care o consultăm zilnic, împodobește biblioteca celui mai modest jurist și trebuie să o spunem, cu curaj, că în mozaicul dreptului privat ungar, afară de materiile asupra cărora s'a pronunțat Înalta Curte de Casație stabilind o jurisprudență constantă, nici o altă problemă din ramura celui drept nu se rezolvă de instanțele judecătorești din Ardeal și Banat, fără a se cerceta, mai întâi, materialul doctrinar din opera D-lui Popu și jurisprudențele colecționate acolo. Interesul ce l'a deșteptat apariția operei D-lui Popu, fiind și astăzi de aceeași mare și necontestată actualitate, ne îndeamnă, să-i aducem — în numele Redacției acestei Reviste ce se mândrește al avea credincios colaborator — un modest omagiu spicuind în linii generale materialul bogat, prin care călăuzindu-ne cu îndemnare, autorul, ne pune la dispoziție principiile, pe larg dezvoltate, ce guvernează complicata materie a dreptului privat ungar și care, cum am spus, conform imperativului constituțional, se găsește și astăzi în vigoare în ținuturile unite ale Ardealului și Banatului. Este în afară de orice discuțiune, că veneratul jurist s'a achitat cu prisosință de sarcina

extrem de grea, ce și-a luat-o și pe care a realizat-o magistral, prin disecarea conștiințioasă a formulelor teoretice, prin explicarea lor în mod practic, prin argumentele sale judicioase și prin jurisprudențele documentare ale Curiei ungare. Depășind cadrul unei lucrări de descripție și exegeză, lucrarea aceasta impunătoare, expune principiile de drept referitoare, într-o ordine metodică și luminoasă, clarifică până și cele mai obscure părți ale dreptului necodificat ungar, reliefează tot complexul normelor ce reglementează, în mod virtual, aceasta materie, și evident exclusiv în vederea ușurării practicienilor, de a învinge dificultățile ce se ivesc, la tot pasul, în complicatul drept cutumiar; astfel, așa cum se prezintă opera sa, se situează în rândul marilor și clasicele comentarii, în cari se redă o imagine fidelă și concisă atât a originii istorice a principiilor ce guvernează materia dreptului obișnuelnic ungar, cât și a transformărilor, radicale, suferite în decursul timpului prin interpretările autorităților judiciare.

Necesitatea lucrării D-lui *Plopu* apare cu atât mai inexorabilă, cu cât obligativitatea cunoașterii normelor de drept existente și menținute în aceste ținuturi unite, a fost legiferată prin decretul-lege cu No. 2008 din 4 Mai 1920 (asupra competenței Curței de Casație din București, de a judeca pricinile, de orice natură, ale locuitorilor din ținuturile foste ungurești și alipite la Statul român, fost supuse jurisdicției Curiei ungare și Curței superioare administrative ungare), decret ratificat prin legea din 27 Martie 1924 și care prin art. 1 dispune că aceste cauze se vor judeca de Casația românească după legile și procedurile în vigoare în acele ținuturi.

În chiar primele zile după Unire — și cum fotoliile magistraturii din ținuturile unite rămăseseră în mare parte goale, atât prin expatrierea foștilor magistrați de origine străină cât și prin faptul că juriștii români din aceste ținuturi nu prea se îmbulzeau în magistratură, căutându-și existența în alte ocupațiuni mai mănoase, — s'a recurs la magistrații Regatului Vechi, cari, veniți aci, s'au lovit de la început, de lipsa unor legi traduse în limba oficială a Statului, de haosul produs de numeroasele legi votate pentru țara întregită, în raport cu legile aflate în vigoare în aceste ținuturi și cari erau de o structură cu totul diferită de legile Vechiului Regat. Astfel cu toată priceperea, pregătirea și istețimea juriștilor chemați de dincolo, confuziunea nu s'a putut multă vreme evita, conflictul între legalitate și dreptate apărând ca inevitabil. Era dealtfel și firesc ca într'un teritoriu unitar

din punct de vedere politic, cuprinzând însă mai multe teritorii juridice, să se ivească conflicte între legile, în spiritul cărora erau crescuți juriștii Vechiului Regat și acele pe care erau chemați să le aplice și al căror sens normal destul de greu de priceput, devenea și mai anevoios de înțeles pe lângă ideea, că țara învingătoare trebuie să adopte legea celui învins. Totuș, adevărul afirmat de celebrul civilist al Franței, Henri Capitant și de eminentul jurist de la Înalta Curte de Casație și Justiție d-l Eugen Petit s'a impus: „unificarea legislativă nu se poate face cu orice preț, căci nu există problemă mai delicată ca aceea a unificării. Și cu toate neajunsurile pluralității de legislație, mai bine să se aștepte ceva mai mult, cel puțin pentru moment, decât să se facă o unificare pripită, nedibace, umilitoare și periculoasă”.

Pătrunși de acest imperativ, juriștii români chemați de dincolo, și-au apropiat extrem de repede, deși prin uriașe efortări, rămase necunoscute și, explicabil, nerăsplătite — legile străine de spiritul și caracterul lor național, și pe cari astăzi le mănuesc cu aceeași ușurință cu care mănuesc și legile în care au fost crescuți. Ei bine, această capitală realizare, se datorește în maximum parte marelui și venerabilului comentator Dr. Gh. *Plopu* precum și, poate într-o egală măsură, regretatului Ștefan Laday.

*

Opera D-lui *Plopu* este alcătuită din două volume numerotate nu după data apariției, ci după materia ce o tratează, ambele împărțite metodic, în capitole și paragrafe, după un plan bine sistematizat, încheiate cu câte un index alfabetic și paragrafic, având astfel înfățișarea unui monumental studiu, în care cercetătorul ușor găsește materialul doctrinar, expus cu o vastă erudiție, și jurisprudențele metodic aranjate după materii.

Incursiunea istorică, ce o face autorul în evoluția dreptului ungar, prezintă mult interes, căci explică pe de o parte, originea și structura instituțiilor juridice ungare, esențialmente deosebite de cele ale altor țări, iar pe de altă parte, transformările suferite în decursul timpului, prin practica judiciară, alcătuiind dreptul cutumiar, și, prin legile ungare de aplicație generală, cari au modificat în parte și codul civil austriac.

Pe cât este de ușoară cunoașterea dreptului austriac, căci este codificat după concepția filozofică raționalistă a creatorului său Franz Alois von Zeiller, profesor de drept natural, concepție care se găsește și în rescriptul Mariei Terezia din 1753 — prin care s'a propus codificarea dreptului

tului austriac — pe atât este de anevoioasă cunoașterea, usque ad finem, a dreptului ungar.

Dreptul privat ungar începe cu „Corpus juris hungarici”, în care și are obârșia, alcătuit în anul 1000, sub domnia regelui Ștefan „cel Sfânt” întemeietorul regatului Ungariei și a continuat a fi în vigoare până în anul 1836 complectat cu diferite legi ungare edictate sub domnia regilor următori.

În anul 1514 în urma autorizației primite de la regele Wladislav II. și după recomandările date prin legile XXXI din 1504 și XX din 1505 este prezentat regelui spre aprobare „Opus Tripartitum” a lui Ștefan Werböczy, comitele curial suprem, în care se adună și coordonează toate drepturile, legile, cutumele și ordonanțele în vigoare în Ungaria și cu toate că regele la stăruința magnaților unguri, care și vedeau periclitarea privilegiile, nu-l investește cu sigiliul regat, începând din anul 1526, după dezastrul Ungurilor bătuti de Turci la Mohaci, atât Curia ungară, cât și toate instanțele judecătorești, aplică în mod consequent Opul Tripartit, de a cărui influență s’au resimțit legile ungare ulterioare și „Normele judiciare provizorice”.

După revoluția din 1848, când Ungurii încearcă să-și dobândească independența față de Austria și nu reușesc, în urma patentei avitice din 1852, prin care se modifică și se complectează toate drepturile, prerogativele și privilegiile statutare, prin patentele imperiale din 1 Mai și 1 Septembrie 1853, în Ungaria propriu zisă și în Ardeal, se decretează aplicarea codului civil austriac, menținut în vigoare până la 1861, când intervenind împăcarea între Unguri și Austrieci, o comisiune alcătuită din 60 de juriști fruntași ai Ungariei, compun „Normele judiciare provizorice”, prin care se revizuiesc vechile legi ungare și se complectează cu alte legi impuse de ritmul vremii și apoi, în ședința plenară a Curiei din 23 Iulie 1861 sunt declarate ca fiind de aplicare generală în Ungaria propriu zisă și în ținuturile aparținătoare ei, cu excepția unor ținuturi printre care și Ardealul, unde codul civil austriac a rămas încă în vigoare. Însă atât normele judiciare provizorice, cât și codul civil austriac, au suferit importante modificări prin legile ulterioare cari sunt și astăzi în vigoare în Ardeal și Banat, cum sunt legea XXXV 1874 și novela VII 1886 asupra notarilor publici, legea XVII 1881 asupra falimentului, legea XXXVII 1875 asupra dreptului comercial, legea XVI 1876 asupra testamentelor, legea XX 1877 și novela VI 1885 asupra tutelei și curatelei, legea XXXI 1894 asupra dreptului matrimonial

(menținută în vigoare și prin legea de unificare asupra actelor de stare civilă din 25 Februarie 1928, care prin art. 125 abrogă numai art. 28—37, 39, 40, 121—125).

După această incursiune în istoria dreptului privat ungar dezvoltată, sumar, în volumul II partea introductivă și, pe larg, la fiecare materie, în volumul I. autorul lucrării *Părți alese din dreptul privat ungar* tratează materia persoanelor fizice, analizând omul ca subiect de drepturi și obligațiuni din punct de vedere al genului, al etății, al integrității corporale și intelectuale, al prodigalității, al rudeniei, al cetățeniei, al domiciliului, al religiunii, al profesiei, — apoi ordinele sociale și persoanele juridice din punct de vedere al noțiunii și diferitelor specii, analizând cu acest prilej și corporațiunile și fundațiunile.

Trecând la partea generală a dreptului subiectiv, privit sub aspectul libertății individuate de a-și manifesta voința în valorificarea activității juridice în ce privește litigiile personale și a dreptului obiectiv, în raport cu interesul general al colectivității, — condiția sine qua non de existență a neamului omenesc, — autorul le cristalizează în definițiuni clare și concise, desvoltând apoi principiile de manifestare și valorificare în lumina izvoarelor de drept materiale și formale ce alcătuiesc și vivificază dreptul privat ungar.

Dreptul cutumiar consistă în totalitatea principiilor juridice elaborate de practicile și obiceiurile îndătinat, izvorâte din convingerea neclintită a poporului și cari prin uniformitatea lor au dăinuit, transmițându-se din generație în generație, și au dobândit putere de lege, caracter ce le este recunoscut în partea ce formează titlul 10 din Tripartitul Werböczy.

Alături de dreptul cutumiar, figurează ca principal izvor al dreptului privat ungar „Opus Tripartitum” al lui Werböczy, ce ocupă locul intermediar între cutumă și lege, întrucât adună și coordonează în colecție scrisă toate practicile, legile, ordonanțele și statutele ce alcătuiau dreptul privat ungar pe atunci în vigoare.

Apoi vin deciziunile Curiale, dintre cari cele principiare au o importanță covârșitoare, întrucât fiind obligatorii pentru toți, nu numai pentru părțile figurând în proces, aveau aceeași putere ca și legile și cutumele regnicolare. Aceași importanță regulamentară o au și deciziunile Înaltei Curți de Casație și Justiție din România întregită, căci prin activitatea sa neîntreruptă și-a îndeplinit cu o excepțională destoinicie rolul de regulator al Justiției românești, pronun-

tându-se aproape asupra tuturor problemelor juridice deduse din aplicarea, în ținuturile unite, a dreptului privat ungar atât de spinos în structura sa.

Este netăgăduit că judecătorii instanțelor de fond au dreptul și chiar obligația de a interpreta legea. Dar această putere de interpretare este îngăduită instanțelor de fond numai în limita stabilită prin art. 54 din legea Curței de Casație, text, care îngrădește spiritul de rezistență al instanțelor de fond bazat pe „suverana apreciere” și „libertatea de interpretare” față de deciziunile Curței de Casație și a Curților de Apel judecând ca instanțe de casare.

Curtea de Casație — cum spune consilierul Troplong în raportul făcut cu privire la desființarea Camerei de Requetes — este așezată alături de puterea legislativă, cu misiunea de a menține armonia între lege și hotărârile judecătorești, și de a readuce la ordine, încălcarea judecătorului asupra legiuitorului, căci în acest caz nu numai părțile litigante au a suferi, ci însuși echilibrul puterilor, prin atingerea interesului public.

Aceasta este rațiunea pentru care diciziunile principiare ale Curiei Ungare, în materiile din dreptul privat ungar, asupra cărora Înalta Curte de Casație nu a avut prilejul să se pronunțe, își au încă importanța lor în teritoriul de aplicare al dreptului ungar, întrucât acele deciziuni având putere de lege alături de dreptul cutumiar, sunt și astăzi în vigoare, conform decretului-lege No. 2008 din 4 Mai 1920, ratificat prin legea din 27 Martie 1924.

Pe lângă legi ca izvoare de drept, D-I Plopu în opera sa mai studiază, în această privință, statutele teritoriale, privilegiile regale, normele judiciare provizorie aplicabile și astăzi într-o parte din ținuturile Maramureșului, Sătmăruului, Crișanei și Banatului, ordonanțele guverniale și codul civil austriac, ale cărui dispozițiuni în legătură cu cartea funduară, sunt în vigoare și pe teritoriul de aplicare al dreptului ungar.

În materia drepturilor reale, după o scurtă privire asupra bunurilor, studiază posesiunea în legătură cu conceptul acestei instituțiuni și cu acțiunile ce fac eficace apărarea posesiunii, intrând apoi în domeniul vast al proprietății, pe care o analizează, pe larg, în raport cu titlul și modul de achiziție al dreptului de proprietate, reliefând deosebirile esențiale dintre dreptul ungar și dreptul austriac, în special la uzucapiune și prescripțiune, cum și dispozițiile comune din ambele legiuri și încheie cu două appendice privitoare la dreptul de proprietate minieră și la dreptul de proprietate aquatică.

Servituțiile sunt tratate prin prisma codului civil austriac, ale cărui dispozițiuni în această materie sunt extinse în dreptul ungar, în mod provizoriu, până la noi dispozițiuni, prin art. 21 din normele judiciare provizorie.

După studiul dreptului ipotecar tratat cu o erudită competență, în raport cu dreptul de proprietate și în conexitate cu regulamentul cărții funduare din 15 Decembrie 1855, ordonanța ministerială din 5 Februarie 1870, legile constituționale XXIX-1886, XXXVIII-1889, legea XVI-1891, XXIX-1892, apoi legea LX-1881 asupra dreptului execuțional și novelele întregitoare și cu dispozițiile din codul civil austriac, la care fac trimitere art. 21 și 145 din normele judiciare provizorie, — fără cunoașterea acestor legi și a unei serii întregi de ordonanțe ministeriale, neputându-se pătrunde în tenebrele dreptului ipotecar ungar, este apoi studiată, amănunțit, instituția urbarialistă, o instituție de esență specific maghiară, avându-și rădăcina în iobăgia din timpurile medievale, desființată fiind prin legea IX din 1848 în urma revoluției de atunci. Urmează o scurtă privire asupra instituțiilor îideicomisare și sarcinile reale, încheindu-se volumul I. din opera D-lui Plopu cu un studiu mai aprofundat asupra cărților funduare.

Instituția cărților funduare, a cărei importanță se resimte odată cu dezvoltarea vieții sociale, își are originea, în fosta Ungarie, în secolul XV, în așa numitele libri funduales ce existau la orașe, iar structura acestei instituțiuni, în starea în care se găsește și astăzi, s'a stabilit prin regulamentele din 15 Decembrie 1855, pentru Ungaria, și 5 Februarie 1870, pentru Ardeal, însă la dezvoltarea cărților funduare a contribuit în primul rând dreptul vechi german „Sachsenspiegel” și Schwabenspiegel”.

Această instituție juridică — cea mai importantă din domeniul dreptului privat ungar — este de o utilitate excepțională, necesitatea cărților funduare fiind imperioasă și pentru Regatul Vechi, întrucât registrele funduare evidențiază minunat și clar, situația de fapt a imobilelor și raporturile de proprietate, servitute, ipotecă și alte drepturi reale în legătură cu imobilele; ba chiar, se poate spune, că instituția cărților funduare este constitutivă de drepturi, căci sunt unele drepturi cari se nasc, durează și se sting prin înscrierea și radierea din cartea funduară.

Rolul cărții funduare — de a facilita circulația imobilelor și a ridica creditul, oglindind în orice moment, situația reală de fapt și de drept, a bunului respectiv, ca o consecință a principiilor fundamentale de publicitate, legalitate, spe-

cialitate și prioritate, pe care repauzează — face ca studiul doctrinar al D-lui *Plopu* asupra acestei instituții să prezinte o importanță capitală.

Continuată în volumul II, apărut în 1923, monumentală lucrare a D-lui *Plopu* se ocupă mai întâi de regimul patrimonial dintre soți, analizând pe rând diferitele categorii de avere și anume: averea separată, alatura, dotaliul și aceea care prezintă un caracter, original și specific dreptului maghiar, averea coachizită, adică acea avere dobândită de soți în timpul conviețuirii conjugale și sub durată legăturii matrimoniale, asupra căreia fiecare este îndreptățit cu drept de proprietate în jumătate parte (conform art. 8 legea VIII—1840), indiferent de faptul că numai unul dintre soți a dobândit averea, fără cooperarea bănească și directă a celuilalt, afară de cazul când averea este moștenită sau donată, și care nu-și pierde caracterul de coachiziție, nici în cazul când, în cartea funduară, este intabulată numai pe numele unuia dintre soți.

Trecând la dreptul de moștenire, după expunerea principiilor generale, analizează pe larg dreptul de succesiune legală, sub raportul gradelor de rudenie, a porțiunii de moștenire și a averii privite sub aspectul calității juridice — lineară sau achizită — distincțiune care prezintă o deosebită importanță în dreptul ungar, determinând direcția ce trebuie să o ia averea în ordinea succesorală.

În cadrul materiei dreptului de moștenire legală este examinată și succesiunea conjugală a soțului supraviețuitor, instituție cu totul distinctă de dreptul vidual. Acesta din urmă — prevăzut în art. 16 legea VIII—1840, ale cărei dispozițiuni menținute prin art. 15 din normele judiciare provizorii s'a generalizat ca aplicare, prin decizia principiară a Curiei cu No. 2625/1899, la toate clasele sociale — conferă văduvei decujusului dreptul de folosință asupra averii mobile și imobile alcătuind masa succesorală a soțului defunct și pe care a posedat-o, acesta, în viață.

Porțiunea legitimă formează obiectul unui studiu aprofundat, într'un apendice la un capitol special, împărțit sistematic în titluri, înfățișând totalitatea problemelor, ce s'ar putea ivi în mod curent în viața juridică. Instituție străină de concepția juridică a dreptului ungar, a fost transplantată în domeniul acestui drept din codul civil austriac în urma patentelor avitice din 29 Noemvrie 1852 și 1 Mai 1853 cu scopul de a servi drept instrument de apărare a intere-

selor descendenților și ascendenților, împotriva actelor de liberalitate, ce le-ar face decujusul în dauna lor — anume în ședința plenară din 23 Iulie 1861, când Curia ungară declară porțiunea legitimă, reglementată prin par. 7 din normele judiciare provizorii, ca instituție legală pentru Ungaria.

Guvernată de principiile dreptului austriac, singura deosebire se ivește numai în privința quantumului porțiunii legitime, căci pe când în dreptul ungar este acordată în proporție de jumătate parte din porțiunea ereditară abintestat, atât în favoarea descendenților cât și a părinților, această cotă este acordată, în codul civil austriac, numai în favoarea descendenților, pe când părinții sunt îndreptățiți numai în proporție de 1/3 parte din porțiunea ereditară abintestat — art. 766 c. c. a.

Partea III și ultima din secundul tom, ce încheie voluminoasa operă a D-lui *Plopu*, cuprinde un studiu asupra dreptului de moștenire testamentară, comentând amănunțit legea XVI—1876 asupra testamentelor, a donațiunilor mortis causa și a contractelor de moștenire.

*

Evident nu putem avea pretenția ca în cadrul acestui studiu — intenționat mai mult rememorare festivă, decât recenzie amănunțită — să fi putut oglindi caracteristicile de detaliu ale unei opere ce cuprinde în total 2175 de pagini.

Subliniem însă că ceea ce caracterizează în deosebi, opera D-lui *Dr. Georgiu Plopu*, este sistemul propriu de disecare științifică, micșaloasă și complectă a multiplelor materii tratate, începând cu noțiunea cea mai simplă, astfel cum e desprinsă din negura istorică, filtrată prin teoria generală a legilor, a principiilor doctrinare și a deciziilor principiare și verificată printr'un extrem de bogat material jurisprudențial.

Cei ce au recurs la luminile operei D-lui *Plopu* — în special cei chemați din Regatul Vechi și pentru cari parcă a fost scrisă — nu pot decât să-i poarte o profundă și admirativă recunoștință, pentru munca rodnică denusă pe ogorul justiției românești.

Vasta erudiție, experiența bogată și înțelepciunea — ca apanagiu al unei fericite și verzi bătrâneți — ce cucerește pe orice cititor al acestei opere, ne amintește cuvintele lui James de Coquet, privitoare la reforma magistraturii franceze: „dacă ar fi să judecăm după tot ce trebuie să știe un bun judecător, s'ar impune o reformă, după care magistratul ar trebui să-și înceapă cariera abia la vârstă, la care mulți ar dori să-l puie în retragere”. Cuvinte grave, rostite cu au-

toritate și cari, raportate la viața, la știința, la caracterul și la opera venerabilului autor, pot constitui un mustrător memento.

Mărturisim aceste convingeri, noi cei cari grupați în jurul acestei reviste — pe care am dorit-o far de lumină curată în aceste colțuri românești — ne-am mândrit de a avea printre noi pe marele maestru *Dr. Georgiu Popu*, nu numai ca un fidel și gustat colaborator, dar și

deopotrivă ca pe un înțelept îndrumător și susținător al entuziasmului, al dorului nostru de a vedea făclia dreptului național purtată pretutindeni și tot mai sus, și cari ne facem o orgolioasă plăcere de a ura făclierului nostru, cu ocazia împlinirii a 80 de ani de fericită pentru nație existență, încă mulți ani de sănătoasă și pilduitoare activitate.

Să ne trăești Maestre!

REDACTIA

RECENZIE*)

„Părți alese din Dreptul privat ungar”

Caracteristica dreptului privat maghiar este faptul menținerii sale în domeniul consuetudinar, stare, care se menține încă de prin anul 1000, de atunci de când primul rege al maghiarilor Ștefan cel Sfânt, încoronându-se pentru prima oară rege apostolic, a făcut să se imprime prima colecțiune a lui „Corpus juris hungarici”. Pentru viața Statului ungar aceasta nu face decât să marcheze încă odată puterea pe care tradițiunea a jucat-o în viața sa juridică și care și în domeniul dreptului public s'a cristalizat în acel drept constituțional, emanațiune a bulei de aur dată de regele Andrei II în anul 1222 și care face ca și în acest domeniu Ungaria să se poată făli cu o constituțiune care, ca vechime, nu are rival decât constituția engleză.

Dacă în 1514 Ștefan Werbőczy „primus iudex maximus” ridicat apoi în demnitatea de „Palatinus Regni” a codificat aceste uzuri cari s'au menținut cu putere de lege până aproape de anul 1861, să nu se creadă că opera sa „Opus Tripartitum juris consuetudinari Regni Hungariae” a pus capăt acestei stări pentru a transforma dreptul maghiar în drept scris. Opera lui Werbőczy, nesancționată niciodată ca lege, s'a menținut doar prin autoritatea autorului și pentru că reprezenta cristalizarea dreptului cutumiar în vigoare.

Desigur că puterea cu care s'a menținut acest drept, arată una din trăsăturile cele mai caracteristice ale poporului ungar și din acest punct de vedere, tradițiunea sa poate fi comparată cu tradițiunea dreptului roman — evident numai în ceea ce privește partea referitoare la bunuri, persoane și dreptul ereditar, căci materia obligațiunilor, la unguri ca și la toate celelalte popoare, a suferit influența decisivă a drep-

tului roman. Nu vom discuta în cadrul acestei recenzii dacă menținerea în dreptul cutumiar reprezintă un regres al vieții juridice în raport cu dreptul scris; este necontestat că dreptul scris reprezintă un progres asupra dreptului obicinuelnic; căci formează partea dinamică care corespunde unei necesități biologice în raport cu dreptul consuetudinar, care este partea statică a dreptului, menținându-se printr-o tradiție care poate fi o piedică în calea progresului. Putem totuși afirma că acest drept consuetudinar a răspuns necesităților vieții poporului ungar; din acest punct de vedere el nu a fost o piedică dezvoltării sale, la aceasta contribuind în cea mai mare parte caracterul agricol și feudal în care Ungaria s'a menținut până în preajma marelui război. De aceea opera „Conferinței comitetului curial suprem” care în anul 1861 a elaborat așa zisele „Norme juridice provizorii” nu a fost atât de capitală pe cât s'ar părea, căci rolul său nu a fost decât să stabilească cari uzuri și legi mai sunt în vigoare și care este norma lor de interpretare.

D-l PLOPU, savantul președinte dela Curtea de Casație, în volumul „Părți alese din dreptul privat ungar” ne dă o parte din acest drept consuetudinar în faza actuală, astfel cum se desprinde din normele juridice în vigoare și cari se aplică în părțile ardeleni, cari au fost încorporate Ungariei propriu zise și anume normele privitoare la dreptul familiar material și dreptul ereditar. Fostul consilier al Curiei regeste ungar, un profund cunoscător al acestui drept, a fost desigur cel mai în măsură de a ne da o astfel de lucrare. Însărcinat cu elaborarea unei astfel de lucrări încă de pe timpul guvernului maghiar, d-sa și-a modificat lucrarea în raport cu situația schimbată, adică cu considerarea că lucrarea trebuie să fie citită și de juristii vechiului regat și de aceea, pe lângă paragrafii de lege și jurisprudența stabilite de Curia regescă maghiară, ne-a dat și principiile de drept pe care se bazează paragrafii și jurispru-

*) Am reproduș din No. 13 dela 1 Iulie 1925 al revistei „Ardealul Juridic” această recenzie a D-lui V. Pastia, magistrat, — întocmită după apariția opului sărbătoritului Dr. G. Popu, referitor la dreptul familiar material și ereditar.

dență. Din acest punct de vedere lucrarea este desăvârșită, iar competența și profunziunea ei mai presus de posibilitatea vreunei critici.

Expunerea principială a dreptului maghiar este mult mai ușoară în acele părți în care Curia și-a expus punctul de vedere, cu privire la chestiunile controversate și asupra cărora aceasta și-a dat părerea, hotărând în Senat pentru unitate de drept. Se știe că aceste soluționări principiale aveau în Ungaria, putere obligatorie pentru instanțele inferioare și chiar pentru Curie, din moment ce erau publicate în Monitorul Oficial. Desigur că acest fel de soluționări aveau avantajul unei stabilizări a jurisprudenței și deci a siguranței de drept, dar aveau inconvenientul că îngreădeau posibilitatea judecătorilor de a adopta neconținut dreptul schimburii vieții, tendință care în dreptul modern este atât de accentuată. Din acest punct de vedere este adevărat că jurisprudența Curiei a avut un rol de autoritate necunoscut la noi, dar care a contribuit ca viața juridică la poporul vecin să se reducă la o aplicare simplă a unor formule, cari de multe ori nu mai corespundeau timpului, reducând rolul judecătorului la acela de a aplica formulele stabilite de Curie și fără nici o inițiativă în elaborarea jurisprudenței. În acest fel se explică, că jurisprudența Tribunalelor nu era cunoscută și nu interesa; singura care se impunea în mod imperativ fiind numai aceea a Curiei.

Ținând seamă de acest fapt, d-l Plopu, unul din acei cari au avut cuvântul decisiv în stabilirea multor jurisprudențe cu caracter principial și deci obligator, a dat o deosebită importanță în lucrarea sa acestor deciziuni curiale, cari, mai ales în această parte a dreptului cutumiar, formează așa zisele norme de drept, cari fără a fi consacrate de vre-un text de lege, se impun în aplicația zilnică cu putere de lege. Deci din acest punct de vedere, cu tot neajunsul pe care suntem de părere că îl prezintă acest sistem, este indiscutabil că jurisprudența Curiei a avut un rol imens în dezvoltarea dreptului privat maghiar consuetudinar, căci a suplinit de cele mai multe ori lipsa sau transformarea normelor de drept și deci extensiunea dată de autor jurisprudenței se impunea.

D-l președinte Dr. Plopu tratează în prima parte a lucrării despre regimurile matrimoniale, despre allatura (zestre), despre dotațiunea specifică dreptului maghiar și despre regimul de coahizițiune, iar în partea a doua despre dreptul succesoral — legal și testamentar — partea cea mai caracteristică de altfel a

dreptului maghiar și căreia autorul îi dă o importanță deosebită. În legătură cu dreptul succesoral, d-sa se ocupă și comentează și legea XVI din 1876 relativ la testamente și contractele de ereditare, dându-ne jurisprudența până la zi. *Intreaga materie, după cum am mai accentuat, este tratată cu o competență capitală și aceasta cu atât mai important pentru noi, cu cât mândria de români, ne face să remarcăm, că cea mai de seamă lucrare de drept privat maghiar, este opera unui înalt magistrat român și este scrisă în românește.*

Totuși suntem în dezacord cu d-l Plopu asupra unui punct: chestiunea stilului și chestiunea terminologiei juridice. Stilul d-lui Plopu este cel obișnuit în Ardeal, iar terminologia juridică — proprie. Zicem proprie, fiindcă deși d-sa susține că această terminologie este cea obișnuită în limbajul juridic din teritoriile alipite, totuși noi suntem de părere că o terminologie românească propriu zis nu a existat și nu există în aceste teritorii. Limba oficială în fața instanțelor a fost până la 1840 limba latină, iar dela această dată până la 1861 limba oficială a fost cea germană și numai din acest an s'a introdus limba maghiară, care a fost limba instanțelor judecătorești. Limba română nu a fost niciodată admisă de forurile ungurești. Drept român nu a existat; toată viața de drept a fost străină poporului român din Ardeal — deci fatal nu a putut exista nici o terminologie juridică română, corespunzătoare instituțiilor de drept maghiar. În fiecare regiune s'a dezvoltat limba în legătură cu viața redusă de drept local și numai în măsura necesității înțelegerii poporului a litigiului.

Deci un limbaj juridic și unitar nu a existat. Rămâne numai de văzut dacă d-l Plopu putea întrebuința altă terminologie decât cea întrebuințată. Este necontestat, că dreptul privat maghiar posedă anumite instituțiuni necunoscute dreptului român și cari nu pot avea un echivalent în limba juridică consacrată; pentru aceasta nici nu se putea întrebuința decât terminologia care corespunde mai bine noțiunii ce reprezintă. Dar pentru instituțiile consacrate și de legislațiunea română? Evident, că pentru acestea nu am mai putea admite o terminologie provincială — atunci când literatura juridică română a consacrat definitiv o terminologie unitară. De ce, de exemplu, să zicem decesor în loc de decedat, de ce să zicem ereditare sau ereditate în loc de succesiune sau nedemnitate în loc de ingratitudine sau în sfârșit stirp în loc de tulpină, pentru a aminti numai exemplele

indicate de autor. D-l Plopu motivează acestea pe bază de etimologie. Decât argumentarea d-sale nu ne convinge, atunci când este vorba de a face o adevărată revoluție lingvistică.

Totuși trebuie să recunoaștem, că nici stilul cu accentul ardelean pronunțat și nici termino-

logia proprie, nu îngreună întru nimic citirea acestei foarte valoroase lucrări de drept, care rămâne una din cele mai importante lucrări juridice cari s'au produs în literatura juridică română.

V. PASTIA

SCRISORI OMAGIALE.

Inițiativa „Cercului Juridic Bănățean” de a sărbători printr'un număr festiv al revistei sale, pe marele și distinsul jurist ardelean Dr. Georgiu Plopu, cu ocazia împlinirii a opt decenii de fericită existență, a fost bine primită în lumea juriștilor, fiindcă în aceste vremuri, stăpânite în cea mai mare parte de preocupări materialiste, s'a gândit să comemoreze pe acela, care, detașat de asemenea preocupări, dotat anume parcă de Providență cu multă vigoare fizică și înarmat, printr'o asiduă muncă, cu profunde cunoștințe în domeniul dreptului, mai bine de jumătate de veac și-a închinat toată activitatea sa realizării echitabilului și binelui, servindu-se de arta dreptului, convins fiind că nu există profesiune mai frumoasă decât aceea de a împărți dreptatea.

De aceea distinși magistrați și avocați s'au grăbit să dea revistei prețiosul lor concurs pentru întocmirea numărului omagial.

Imprejurările fiind însă pentru unii de așa natură, că nu au putut să expună în articole mai vaste, admirația lor pentru marele apostol al dreptului românesc, au concentrat totuși simțămintele lor în scrisorile trimise drept scuze președintelui „Cercului Juridic Bănățean” dintre cari redăm mai jos următoarele:

București, 27 Sept. 1937.

Stimate Domnule Primpreședinte,

La scrisoarea D-voastră, prin care mă invitați să colaborez la numărul omagial al „Revistei Cercului Juridic Bănățean”, consacrat ilustrului jurist, Dr. GEORGIU PLOPU, președinte onorar al I. C. de Casație și Justiție, am onoare a Vă răspunde că timpul fiind prea scurt, regret că nu pot satisface dorința D-voastră.

Vă rog să primiți asigurarea distinsei mele stime.

D. VOLANSCHI

Primpreședintele Inaltei Curți de Casație și Justiție

Cernăuți, 19 Septembrie 1937.

Mult stimat Domnule Primpreședinte!

Sunt bolnav și silit să stau în pat, nu Vă pot servi cu un articol pentru numărul omagial aranjat de redactorii revistei Cercului juridic bănățean în cinstea venerabilului și ilustrului nostru președinte Dr. GEORGIU PLOPU cu ocaziunea aniversării a 80-a a nașterii D-Sale.

Am fost cu președintele Dr. GEORGIU PLOPU dela înființarea complectelor speciale ardeleano-bucovinene în toamna anului 1920 și până în toamna anului 1925, când D-l președinte PLOPU trecuse la pensie — la secția I a Inaltei Curți de Casație și Justiție, totdeauna în cea mai bună înțelegere, care mulțumită unui spirit reciproc de respect și conciliațiune, repede s'a transformat într'un raport de sinceră amiciție admitând chiar și legături de prietenie între familiile noastre.

Președintele Dr. GEORGIU PLOPU este astăzi cunoscut în toată Țara Românească ca o autoritate pe terenul dreptului civil ardelenesc și în special celui ungar. Operele D-Sale asupra dreptului ungar au rămas să fie și după ieșirea D-Sale din serviciul activ dela Inalta Curte de Casație, cel mai sigur izvor pentru cunoșterea dreptului ungar, așa, că putem cu mândrie spune, că Ardealul — chiar în primul timp de tranziție, când aceasta era mai necesar — a dat supremei noastre instanțe judecătorești în D-l președinte PLOPU un eminent jurist de mână întâi,

căruia Țara astăzi îi mulțumește întemeierea unei jurisprudențe sigure în domeniul dreptului ardelenesc și în special celui ungar.

Pe lângă aceasta o nemărginită dragoste de profesiune, un sentiment de dreptate neclintit și o putere de muncă admirabilă erau însușirile înalte ce caracterizau pe acest distins înalt judecător.

Cu distinsă stimă
al D-Voastre

Dr. ERAST MANDICEVSKI
consilier onorar al Inaltei Curți de Casație.

*

Cluj, 15 Sept. 1937.

Mult Stimate Domnule Primpreședinte,

Regret nespus de mult că nu pot satisface invitărei Dv. de a colabora la numărul omagial al revistei, pentru sărbătorirea ilustrului nostru jurist: d-l Dr. GEORGIU PLOPU.

Fiind bolnav nu pot să mă așez la lucru, de specialitate, mai cu seamă când omagiul adus veteranului nostru savant ar comporta o lucrare serioasă.

Vă rog, Domnule Primpreședinte, să primiți asigurarea deosebitei considerațiuni ce Vă păstrează.

CAMIL NEGREA
profesor de drept civil la Facultatea
de Drept a Universității din Cluj.

*

Cernăuți, 22 Septembrie 1937.

Mult stimate și iubite Domnule Primpreședinte,

Intorcându-mă abia în ziua de 18 Septembrie a. c., din vacanțe pe cari le-am petrecut de astă dată aproape în totalitatea lor în străinătate, am aflat adresa Dvs. în calitatea de Președinte al „Cercului Juridic Bănățean”, prin care sunt rugat de a lua parte la sărbătorirea mult veneratului Președinte Dr. GEORGIU PLOPU.

Răspunzând la prea amabila D-Voastre adresă, trebuie să vă mărturisesc cumcă nedispunând

eu la moment de datele necesare, nu sunt în măsură, de a mă pune de astă dată — cu toate regretele mele cele mai vii, — în serviciul frumoasei și bunei Dvs. cauze, pe care Dvs. cu atâta dragoste și recunoștință o susțineți.

Intrucât însă și noi dispunem de un modest organ juridic „Pagini juridice” din Cernăuți, ne vom permite în un număr viitor de a aduce și noi omagiile noastre distinsului și savantului nostru jurist Dr. GEORGIU PLOPU, de care cu toții ne mândrim.

Primiți vă rog, mult stimate Domnule Primpreședinte, asigurarea stimei și considerațiunei celei mai distinse dela al Dvs. totdeauna cu tot dragul devotat

Dr. DIMITRIE TUȘINSCHI
Primpreședintele Curții de Apel, Cernăuți.

*

Cluj, 25 Sept. 1937

Prea stimate Domnule Primpreședinte,

Sosit abia câteva zile din concediu, am aflat cu întârziere conținutul adresei Cercului Juridic Bănățean pentru omagierea distinsului jurist ardelen Dr. GEORGIU PLOPU. Regret că am depășit termenul pentru a putea adauga și eu câteva șire de admirație pentru cel mai reprezentativ stâlp al științei noastre juridice, care ne-a adus luminile unei generații de un puternic dinamism sufletesc, răsărit după stingerea absolutismului și crescut sub căldura ideilor de libertate națională a deceniilor după 1880.

Vă rog totuși ca măcar în sufletul Dv. să mă primiți și pe mine atașat celor cari vin cu grațitudine și admirație să felicite și să omagieze o muncă neobosită și un trecut strălucit, neîntrecut în ogorul științei românești.

Primiți, Domnule Primpreședinte, expresiunea sentimentelor mele de stimă și considerație.

Dr. ALEXANDRU DRAGOMIR
Decan al Baroului, Cluj.

SPICUIRI DIN OPERA LUI Dr. GEORGIU PLOPU

A) SOLUȚIUNI JURISPRUDENȚIALE

288. *EXECUTOR TESTAMENTAR. Posesiunea averii lăsamântare. Caracterul acestei posesiuni. Proces de repositiie sumară.*

Posesiunea exercitată de un executor testamentar cu drept de administrațiune a bunurilor lăsamântare (lăsate prin testament), nu este o posesiune detentorie (cu titlu precar), ci o posesiune cu un caracter propriu, instituită de testator și amployaților din serviciul administrațiunii, ea este protejată de lege în acelaș mod și cu aceleași garanții, ca și posesiunea propriu zisă cu titlu de proprietar.

Astfel fiind, urmează că într'un proces de repositiie sumară (acțiune posesorie) pornit de un executor testamentar pentru turburarea de către erezi a posesiunii bunurilor, pe care el le administrează, nu se poate aduce în discuțiune și judecare raporturile de drept, dintre părțile litigante, ci numai chestiunile de fapt de a se ști, dacă reclamantul a avut posesiunea bunurilor lăsate lui spre administrațiune până la epurațiunea (degrevarea) averii de sarcini și dacă el a fost turburat (conturbat) în această posesiune de către pârâți.

Aceste condițiuni fiind îndeplinite, executorul testamentar este în drept a fi reîntegrat în posesiunea și administrarea averii lăsamântare oricari ar fi fost tulburătorii: erezi sau alte persoane.

În ce privește pe erezi, în special, dacă dânsii socotesc că administrațiunea bunurilor cari necontestat sunt proprietatea lor, nu se face de executorul testamentar cum trebuie și în conformitate cu voința testatorului, există pentru dânsii calea justiției, acțiunea la instanțele judecătorești competente: ei nu pot prin urmare, să-și satisfacă singuri pretențiunile lor și să procedeze — ca în speță — prin a abzice oficianților și amployaților din serviciul administrațiunii averii, de a se mai supune dispozițiunilor luate de executorul testamentar, ci numai dispozițiunilor lor, întrucât dânsii ar fi luat în posesiune averea lăsamântară în puterea decizului Sedriei Orfanale.

Erezii nu pot recurge pentru aceasta la oficiul Sedriei Orfanale, care este un for pur administrativ, iar nu judecătorec, neavând ca atare

competința de a lua hotărâri producătoare de efecte juridice în această privință.

În afară de aceasta, executorul testamentar nu administrează averea lăsamântară în puterea unui mandat din partea Sedriei Orfanale, pentru ca să aibă dreptul de a-l retrage sau revoca. Dânsul a fost investit cu posesiunea și dreptul de administrațiune al averii prin însăși voința testatorului. Este adevărat că Sedria Orfanală ca for administrativ tutelar, atunci când este vorba de administrațiunea averii minorilor, are dreptul și îndatorirea de a se interesa și supraveghia, ca bunurile acestora să fie administrate în mod corect și conform testamentului. Aceasta însă nu înseamnă, că ea are și competența sau atribuțiunea de a lua în această privință deciziuni ca și forurile judiciare, ci trebuie a se adresa acestor foruri, sub autoritatea cărora se găsește executorul testamentar, pentru a cere înlăturarea unor eventuale nereguli sau incorectitudini.

(Cas. I. Dec. No. 655 din 9 Septemvrie 1921. Președinția D-lui **Dr. G. Plopu**, președinte.)

Adnotare: Atât după codul civil român, cât și după codul civil austriac, ca și conform dispozițiunilor dreptului privat ungar, executorul testamentar este considerat ca mandatar al testatorului (un mandat postum) al cărui exercițiu începe după decesul testatorului, — și aceasta constituie una din deosebirile de mandatul ordinar.

Executorul testamentar, în exercitarea mandatului primit, urmărește ca scop să aducă la îndeplinire dispozițiunile orânduie de testator prin actul de ultimă voință.

În speța la care ne referim, soluționată de marele nostru magistrat D-l **Dr. Georgiu Plopu**, președinte onorific la Înalta Curte de Casație, s'a rezolvat chestiunea de a se ști, conform principiilor legiurilor în vigoare în Ardeal, care este caracterul posesiunei executorului testamentar asupra bunurilor lăsamântare și în fine dacă el are, cu privire la acele bunuri, acțiunea de repunere sumară în posesie, în caz de turburare în posesie, chiar și atunci când turburarea vine de la erezii testamentari.

În sistemul legiurii române, executorul testamentar, căruia i s'a acordat sesina mobilelor și deci când a fost investit cu cele mai întinse puteri, este considerat că a dobândit o posesiune de fapt cu titlu de mandatar al testatorului și de sechestrul al erezilor: cu alte cuvinte,

în această legiuire, situațiunea executorului testamentar față de bunurile moștenirii nu este aceea a unui posesor veritabil, ci a unui detentor; iar dacă am folosi cuvântul „posesie” prin aceasta s’ar înțelege, că posesiunea executorului testamentar este mărginită strict la măsura posibilității executării dispozițiilor testamentului, și într’adevăr, în vederea acestui scop numai, Codul Civil Român în art. 916 dă executorului testamentar dreptul să se adreseze Justiției ¹⁾.

Așa dar, în legiuirea de care vorbim, nu se acordă executorului testamentar acțiunea de turburarea posesiei, și putem adăoga, că nici un comentator nu se pronunță precis asupra acestei chestiuni.

Intr’adevăr, în teoria clasică precaristul, între cari trebuie enumerat și executorul testamentar, era considerat ca un **detentor** și prin urmare acelei dețineri nu-i erau recunoscute efectele juridice ale posesiunii, deoarece dacă precaristul, în calitatea lui de deținător efectiv al bunurilor, are „**corpus**”, totuși îi lipsește „**animus**”, adică elementul psihologic sau intelectual care învederează intențiunea sau voința de a exercita un drept asupra acelor lucruri și în deosebi dreptul de proprietate, admitându-se mai târziu și o posesiune căreia să-i corespundă și un alt drept real, de cât cel de proprietate.

În acest mod restrâns fiind înțeleasă posesiunea, este evident că precaristului și deci executorului testamentar, nu i se putea recunoaște exercițiul acțiunii de turburare în posesiune.

Sub influența teoriei lui **R. Ihering**, analiza posesiei și a deținerii astfel cum era cunoscută până atunci, a fost părăsită și se poate spune că teoria tradițională a lui **K. Savigny** a apus ²⁾. Intr’adevăr **Ihering** a demonstrat, că dacă este just că detentorul precar nu are „**animus sibi habendi**” adică intențiunea de a deveni proprietar al lucrului, totuși el a manifestat voința de a exercita un drept asupra acelui lucru, indiferent de natura celui drept, adică fie de proprietate, de creditor gagist, de conservator al bunului ori altul și așa dar dețineriunea aceea este în realitate o posesie care trebuie apărută ca pe ori care alta.

Codul civil german este formal în privința aceasta, căci art. 868 prevede: „Dacă cineva posedă un lucru ca uzufructuar, creditor gagist, arendaș, locatar, **depozitar sau într’un raport similar**, în virtutea căruia **temporal** este în drept sau obligat la posesiune față de un altul, atunci și acesta din urmă este posesor (posesiune indirectă)”. După cum se vede acest codice nu face distincția nelogică între simplii precariști — adică aceia care

dețin lucrul altuia fără a pretinde un drept real ex. comodatarul — și precariștii-posesori, înțelegându-se aceia care afirmă un drept real asupra lucrului altuia pe care îl dețin ex.: uzufructuarul, creditorul gagist — recunoscându-li-se numai acestora din urmă o posesiune cu un caracter special.

Dacă în teoria franco-română s’a admis, printr’o justă interpretare, că prin „**animus**” trebuie înțeles voința de a exercita un drept asupra lucrului, indiferent de natura celui drept, implicit câtă a se admite o lărgire a noțiunii posesiunii ori care ar fi cauza acestei stări de fapt și a fi îndreptățită a fi apărută la fel ca și posesia care are la bază ideea unui drept real.

Așa dar, când Înalta Curte de Casație, prin deciziunea de mai sus, a stabilit că posesiunea executorului testamentar cu drept la administrația bunurilor lășământare este o posesiune cu un caracter propriu ce trebuie protejată ca și posesiunea cu titlu de proprietate, prin aceasta a realizat un progres în aplicarea adevăratelor principii, și fără îndoială că acordând executorului testamentar exercițiul acțiunii posesorii, s’a ajuns la o soluțiune utilă.

AL. ULVINIANU

Președinte la Curtea de Apel Cluj

289. AVERE COACHIZITĂ. *Ce bunuri se consideră având această calitate? Dacă soții conjugali, într’un contract de vânzare-cumpărare încheiat cu o terță persoană, chiar necuprins în act notarial public, pot dispune în mod valid ca bunurile cumpărate să se transcrie pe dânsii în cartea funduară în proporții diferite? Soluție afirmativă.*

ÎN FAPT: I. M. senior și soția sa născută S. M. prin contractul cu data 17 Ianuarie 1906, au cumpărat dela banca hipotecară ungară din Budapesta 408 jugăre cadastrale 288 stângeni pătrați pământ cu prețul de 163.272 coroane. În contract banca vânzătoare declară că acest complex îl vinde în proporțiune de proprietate de $\frac{3}{4}$ părți lui I. M. și de $\frac{1}{4}$ parte soției sale născ. S. M. Asemenea declară și soții conjugali cumpărători că în aceste proporțiuni cumpără complexul vândut.

Pē baza contractului de vindere-cumpărare complexul de 408 jugăre și 288 stângeni pătrați s’a transcris cu drept de proprietate în cf. a comunei Ciucaș No. 365 sub B. 1. în $\frac{3}{4}$ parte pe numele lui I. M. și sub B. 2 în $\frac{1}{4}$ parte pe numele soției lui I. M. născ. S. M.

În prețul de cumpărare a investit din averea

¹⁾ **Planiol:** III. 2820, Hamangiu-Bălănescu-Roseti III p. 1459.

²⁾ **Dr. Georgiu Plopu** Părți alese Dr. Pr. U. I. §§ 270—271, **Collin et Capitant** I. P. 907.

sa separată I. M. 15.600 Florini iar soția sa S. M. 1.500 Florini.

Mai târziu murind S. M. cota ei de $\frac{1}{4}$ parte din imobil s'a inventarizat ca lăsamântul ei și s'a predat de judecătoria lăsamântală copiilor soților conjugali în număr de șase și s'a și transcris în cartea funduară pe numiții.

În 17 Septembrie 1921 dintre copii cinci, cu excepțiunea minorului A. M., intentează acțiune la tribunal, susținând că soții conjugali cumpărând imobilul arătat mai sus sub durata matrimoniului și a convețiuierei conjugale, această avere trebuie considerată de coachizițiunea lor, deci acea avere compete soților conjugali în părți egale, prin urmare mamei lor decedată nu $\frac{1}{4}$ ci $\frac{3}{4}$ parte competând, reclamanții ca erezi, cer că tatăl lor, intimatul I. M. senior, să fie obligat a le ceda lor și fratelui lor minor cu drept de proprietate și posesiune încă $\frac{1}{4}$ parte.

Tribunalul a admis acțiunea reclamanților.

Curtea de apel reformând această sentință, respinge acțiunea.

Reclamanții au înaintat recurs în casare.

IN DREPT: După practica juridică se consideră avere coachizită a soților conjugali, acea avere sau valoare a totalei averi rămase la desfacerea matrimoniului, care, după detragerea tuturor averilor separate ale soților conjugali și a tuturor sarcinilor comune, se prezintă ca surplus; pe lângă această normă și acea e regulă generală de drept, că soții conjugali, în contractul de vindere-cumpărare legat cu vânzătorul, pot dispune valid, ca averea cumpărată în ce cotă să se transcrie pe dâșii în cartea funduară.

Așa fiind nu se poate aplica în speță dispozițiunea paragrafului 22 punctul a) al art. de lege VII din anul 1886, pentru că această dispozițiune se referă numai la cazul, când soții conjugali ca atari, între sine își regulează raportul lor de avere, nu și în cazul când ei în comun cumpără o avere dela vânzători. Este evident aceasta și din împrejurarea că în contractul de vindere-cumpărare, soții conjugali nu între sine încheie contract, ci ei, ca una parte contractantă stau față de vânzător, care cu învoirea comună vinde averea sa soților conjugali în cote anumite, prin urmare, în cazul prezent, nu a fost nevoie a se face contractul în document public cu atât mai puțin, căci dacă s'ar aplica dispozițiunea din punctul a) de mai sus, tot contractul de vindere-cumpărare ar fi a se considera de nul.

În cazul prezent nu se poate aplica nici regula aceea, că și averea câștigată din averea se-

parată a unui soț conjugal, cu detragerea valorii separate, intră în coachiziție, din motivul, că soții conjugali în contractul de vindere-cumpărare, au împărțit averea câștigată între dâșii în mod valid, prin urmare, deși eronat a enunțat Curtea de Apel că averea câștigată de unul din soți din averea lui privată, nu se poate califica de avere coachizițională, această enunțiațiune, față de convenția din contract, nu are nici o importanță.

În fine, nu corespunde stărei faptice acea aserțiune a reclamanților, că intimatul a recunoscut dreptul soției sale la jumătate din avere și că toată averea s'a învoit a o preda reclamanților, căci după starea faptică stabilită, intimatul numai principiul dreptului coachizițional l-a recunoscut, și nu și dreptul de pretențiune al reclamanților.

Pentru aceste motive Curtea respinge recursul.

(Cas. I. Dec. 1008/922 din 10 Octombrie 1922. Președinția D-lui Dr. Georgiu Popu, președinte).

Adnotare: Problema juridică ce formează obiectul de ciziuni Inaltei Curți de Casație și Justiție ce adnotăm, soluționată diferit de instanțele de fond, prin nuanțele ce prezintă, apăsarea extrem de dificilă și interesantă și aștepta deslegarea ei dela acela care era cel mai priceput și competent în materie.

Și într'adevăr, la Inalta Instanță a ajuns în camplectul prezidat de Domnul Dr. Georgiu Popu — președintele secției ardeleni a Curți de Casație — un desăvârșit cunoscător al normelor de drept ce guverna această materie.

Părțile litigante așteptau cu infrigurare acel „prononciamento” al D-lui Dr. Georgiu Popu, savantul președinte al Inaltei Instanțe, care urma să facă lumină în discuția juridică, ce se iscase.

Chestiunea în tot cazul purta în sine serioase dificultăți, cu atât mai mult, cu cât în adevăr însuși păratul intimat a recunoscut, că imobilul din litigiu s'a cumpărat de dâșul și de soția sa de comun acord în cursul căsătoriei, că ambii au contribuit la plata prețului de cumpărare cu diferite sume din averea lor separată și că în adevăr imobilele au fost trecute în c. f. în $\frac{3}{4}$ parte pe numele său și numai $\frac{1}{4}$ parte pe numele soției sale, autorul reclamanților recurenți.

Chiar dacă s'ar admite, ceea ce părțile nu contestau, că din prețul de cumpărare, 15.600 Fiorini a fost achitat de părât, iar 4.500 Fiorini de soția sa, cele 408 jughere fiind cumpărate cu 163.272 Coroane, deci cu 81.600 Fiorini, diferența de 61.536 Fiorini, cu care se îmbogățiseră în cursul căsătoriei păratul intimat și defuncta sa soție, trebuia să dea de gândit juriștilor în determinarea caracterului juridic al acestei averi.

Reclamanții se simțeau tari pe poziția lor în ceea ce privește chestiunea coachizițiunei, arătând că contractul din 17 Ianuarie 1906 fiind încheiat, deoparte între Banca Ipotecară Ungară din Budapesta ca vânzătoare, iar de altă parte între părțile intimat I. M. senior și defuncta sa soție S. M. ca cumpărători, nu era potrivit de a reglementa între cei doi soți chestiunea juridică a coachizițiunei, întrucât acest contract nu întrunea în sine condițiunile de valabilitate impuse prin dispozițiunile categorice cuprinse în paragr. 22 punctul a. din legea VII. anul 1886.

În soluționarea chestiunei se puneau deci două mari întrebări principiale și anume:

1. Ce se întâmplă cu suma de 15.600 Fiorini, pe care I. M. senior tatăl a investit-o din averea sa separată în imobilul comun din litigiu și ce se întâmplă cu suma de 4.500 Fiorini, pe care S. M., defuncta sa soție, a investit-o la fel în imobilul comun înregistrat în c. f. No. 365 din comuna Știuca?

2. Prin contractul din 17 Ianuarie 1906, în care figura ca vânzător Banca Ipotecară Ungară din Budapesta, iar în calitate de cumpărători I. M. senior și soția sa născ. S. M., se putea oare reglementa în mod valabil și cu efect juridic, chestiunea de coachizițiune între acești doi din urmă numai prin faptul, că în contractul confecționat, trei părți din patru, se vindeau lui I. M., și 1/4 parte se vindea soției sale născ. S. M.?

Și având în vedere, că pe-atunci încă nu apăruse opul D-lui Dr. Georgiu Plopu: „PĂRȚI ALESE DIN DREPTUL PRIVAT UNGAR”, ce a părăsit tiparul abia în anul 1923, iar din 1914 și până în 1922, generația mea pierduse contactul cu jurisprudența Curiei maghiare, era foarte natural, că așteptam cu toții, cu îngrijorare, punctul de vedere al gigantului nostru savant Dr. Georgiu Plopu.

Complectul prezidat de D-sa prin decizia No. 1068/1922 din 10 Octombrie 1922 ce adnotăm, respinge cererea de revizuire a reclamanților, confirmând deciziunea Curții de Apel prin care li-s'a respins acțiunea, din următoarele considerente:

1. **Avere coachizițională a soților conjugal coachizitori se consideră aceea avere sau valoare a totalei averi rămase la desfacerea matrimonialului, care se prezintă ca surplus de avere sau valoare, după detragerea tuturor averilor separate ale ambilor soți și a tuturor sarcinilor comune.**

Acest punct de vedere juridic al D-lui Dr. Georgiu Plopu, părea a fi dat dreptate Tribunalului, care obliga pe reclamanți să plătească tatălui lor suma de 5.500 Lei, cu cât dânsul contribuise mai mult la achiziționarea imobilului din litigiu, deși prin restituirea acestei plus valori, chestiunei rămânea încă de soluționat între părți.

2. **E regulă generală de drept, că soții conjugal în contractul de vindere cumpărare legal cu vânzătorul,**

pot valid dispune ca averea cumpărată, în ce cotă să se tranșeze pe dânsii în cartea funduară.

În acest al doilea principiu de drept D-l Dr. Georgiu Plopu dă apoi soluțiunea sa categorică litigiului.

Această soluțiune își are geneza sa în două principii de drept și anume:

În principiul emancipării femeii în codul civil cutumiar transilvănean, precum și în principiul autonomiei de voințe a părților conjugale.

În adevăr, în baza acestor principii generale de drept, soții M. adică I. M. senior și soția sa născ. S. M., aveau libertatea personală de a dispune deoparte și de soarta averii lor separate, investind-o într'un imobil comun și indiviz, precum și facultatea de a conveni cu vânzătorul comun, că imobilul înregistrat în c. f. No. 365 din comuna Știuca, în ce proporție să fie vândut soțului și soției, respective cumpărat de aceștia.

Că deci contractul de vindere-cumpărare din 17 Ianuarie 1906, din punct de vedere al dreptului civil cutumiar transilvănean și anume atât din punct de vedere al capacității juridice a părților contractante, cât și din punct de vedere al dreptului material, ce guvernează vânzările imobiliare, este în perfectă concordanță cu noțiunile de drept în vigoare.

3. **Că dispozițiunea paragr. 22 punctul a) din legea VII. anul 1886, se referă numai la cazul, când soții conjugal ca atari, între sine, își regulează raportul lor de avere, iar nu și în cazul când ei în comun cumpără o avere de la vânzător.**

În adevăr, conform disp. cuprinse în paragr. 22 din legea VII. anul 1886, valabilitatea faptului juridic este condiționată de existența unui act notarial public:

a) **„La contractele, care reglementează raporturile materiale dintre părțile conjugale ca atari, fie că s'au încheiat înainte de contractarea căsătoriei, fie după aceea contractare”.**

D-l Dr. Georgiu Plopu s'a pus pe punctul de vedere, că legea notarilor publici, fiind o lege specială, este de strictă interpretare și că drept consecință, normele sale își au aplicațiunea lor numai întru atât, întrucât face derogățiuni hotărâte dela normele de drept comun.

Că deci în cazul din speță nefiind vorba de un contract încheiat între soț și soție, prin care aceștia reglementează între dânsii raporturile lor patrimoniale, nimic, dar absolut nimic, nu împiedecă valabilitatea contractului din 17 Ianuarie 1906 încheiat de soții M. cu Banca Ipotecară Ungară din Budapesta, privitor la cumpărarea imobilului din c. f. No. 365 a comunei Știuca, prin care se realiza voința liber consimțită a cumpărătorilor privitor la porțiunea de proprietate, ce fiecare dintre ei dorea a dobândi din acest imobil.

D-l Dr. Georgiu Plopu, prin deciziunea ce adnotăm, face însă și un corectiv exemplar sentinței No. C. I. 75/9/1922 a Onoratei Curți de apel Timișoara, în privința raportului juridic ce există între averea separată

și între averea achizită în comun de părțile conjugale.

Iată acest impresionant corectiv:

„În cazul prezent nu se poate aplica nici regula aceea, că și averea câștigată din averea separată a unui soț conjugal, cu detragerea valorii separate, intră în coachiziție, din motivul că soții conjugali în contractul de vindere cumpărare au împărțit averea câștigată între dânsii în mod valid, prin urmare, deși eronat a enunțat Curtea de apel, că averea câștigată de unul din soți din averea lui privată nu se poate califica de avere coachițională, această enunțare față de convenția din contract nu are nici o importanță”.

Numai cine cunoaște adânc personalitatea juridică a D-lui **Dr. Georgiu Popu**, numai cine a cetit decenii de-a rândul sentințele și deciziunile sale, poate aprecia la justa sa valoare acest corectiv.

D-l **Dr. Georgiu Popu**, la locul său de comandă fiind, nu răbda ca instanțele inferioare, în hotărârile lor, să strecoare nici cea mai mică greșeală nici în fapt și nici în drept, fără a le fi semnalat, după cum și noi avocații, cu explicabilă sfială, ne prezentăm în fața sa și ne simțeam extrem de mândri, dacă puteam pleda în fața D-sale fără să ne fi pus la punct numai decât, arătându-ne fie că dosarul în fapt conține alte dovezi, fie că problema de drept a fost greșit invocată.

Pledoariile avocaților, pe când era D-l **Dr. Georgiu Popu** președintele complexului ardelean, trebuiau să fi fost adevărate examene de capacitate pentru libera practică a profesiei, căci Domnia-Sa avea intențiunea nobilă de a crește o pleiadă de avocați de cultură juridică aleasă și demni de profesia lor liberă, care își are la temelie sa solidă încrederea clienților.

Admonestările sale, deși poate uneori erau supărătoare pentru noi avocații, nu mai puțin este adevărat, că isvorând dintr-o caldă inimă românească și din cele mai nobile intențiuni, își produceau totdeauna efectul lor binefăcător, întocmai ca o ploaie abondentă pe ogrul ars de razele istovitoare ale soarelui.

De aceea D-l **Dr. Georgiu Popu**, în ultimul aliniat al deciziunii ce comentăm subliniază:

„În fine, nu corespunde stărei faptice acea aserțiune a reclamantilor, că intimatul a recunoscut dreptul soției sale la jumătate din avere și că toată averea s'a învolyt a o preda reclamantilor, căci după starea faptică stabilită, intimatul numai principiul dreptului coachițional l-a recunoscut și nu și dreptul de pretențiune al reclamantilor”.

Frumoasă muștrare a avocatului reclamantilor, care redactase cererea de reviziune și pe care D-l **Dr. Georgiu Popu** îl instruește atât de hotărât asupra „stării faptice stabilite”, neadmițând deformarea aceleia în fața suptemei noastre instanțe.

Am ales anume această decizie a Inaltei Curți de Casație, pronunțată sub președinția marelui nostru **Dr. Georgiu Popu**, pentru a o comenta cu ocaziunea aniver-

sării vârstei sale de 80 ani, căci această decizie a servit drept izvor inepuizabil al deciziunilor, ce Inalta Curte de Casație și Justiție de atunci și până în ziua de azi a pronunțat în cazuri analoage.

Nu mă îndoiesc nici o clipă, că deciziunile, pe care D-l **Dr. Georgiu Popu**, ca fost președinte al complexului ardelean din Inalta noastră Curte de Casație și Justiție le-a pronunțat la timpul său, vor forma până la unificarea legislativă, o flacără nestinsă a cunoștinței, a temeinicei, a înțelepciunii profunde și a sentimentului de neîntrecută dreptate.

Bunul Dumnezeu să-i hărăzească o desăvârșită sănătate până la cele mai adânci bătrânețe, iar figura lui măreață să rămână ca pildă neperitoare în fața generațiilor, ce-i vor urma.

Dr. NESTOR PORUMB

avocat, Timișoara.

290. DAUNE MORALE. Când se pot acorda în dreptul civil maghiar?

ÎN FAPT: Reclamantul, în calitate de tutore al minorei sale fiice, a intentat acțiune contra părâților S. V. și S. G., minori, reprezentați prin tutorii lor, spre a fi obligați la plata sumei de 102.700 lei, reprezentând daune materiale și morale provenind din faptul că în ziua de 21 Mai 1930, cu violență, primul pârât ajutat de al doilea pârât, a deflorat pe minora sa fiică, în vârstă de 15 ani, fapt pentru care ambii au fost condamnați pe cale penală.

Instanțele de fond au respins acțiunea în ce privește daunele morale, iar pentru a ajunge la această soluțiune, motivează că este un principiu fundamental al dreptului civil maghiar, conform căruia se admit despăgubiri numai pentru daunele materiale, iar pentru cele morale numai în cazurile prevăzute în legi speciale.

ÎN DREPT: Este necontestat că în dreptul civil maghiar, despăgubirile pentru daunele morale, în general nu sunt admise.

Că însă când din atingerea onoarei cuiva, rezultă pentru aceasta și o daună materială, reparația acestei daune trebuia admisă căci este principiu consfințit prin o jurisprudență constantă, că instanțele de judecată pot recunoaște atari daune, când violarea interesului moral poate cauza și o pagubă materială.

Considerând că în speță, fiind vorba de deflorarea prin violență a unei minore de 15 ani, de dauna morală produsă acesteia, este legată și o daună materială, aceea că fiind cunoscut faptul acesta, căsătoria sa va întâmpina dificul-

tăți, ceea ce constituie o lezare și a intereselor materiale ale victimei.

Că așa fiind, urmează că atari despăgubiri, eșind din categoria celor pur morale, ele trebuiau admise și deci numai cu violarea acestui principiu, Curtea de Apel le-a respins.

(Cas. I. Dec. No. 1.412 din 10 Noembrie 1933. Preș. D-lui Eug. Bănescu, consilier.)

ADNOTARE: I. Obligațiuni extracontractuale de desdăunare în general. Responsabilitatea subiectivă și responsabilitatea obiectivă. În timpul mai nou, în o formă tot mai accentuată, se prezintă în sistemul de drept instituțiunea obligațiunilor extracontractuale de desdăunare, ce dovedește eclatant că formațiunile de drept din sistemul de astăzi, nu se mai pot corect încadra în categoriile în general cunoscute și acceptate ale dreptului roman, iar experimentările în acest scop nici pe terenul legislațiunii nici pe al jurisprudenței n'au dat rezultate satisfăcătoare.

Dreptul roman, precum știm, și-a aflat baza juridică a obligațiunilor sale în trei mari categorii; în categoria **contractelor**, în categoria **delictelor (maleficium)** și în categoria figurilor cauzelor diverse (**variae causarum figurae**), formând și împlinind cercul ultimei categorii quasi contractele și quasi delictele.

Din punctul de vedere ce discutăm, pe noi numai categoria quasi delictelor ne atinge, ca bază a obligațiunilor de desdăunare, unde observăm că și între delictele ce stabilesc această obligațiune de desdăunare, obvin așa acțiuni juste, prin cari deși se cauzează daună, nici vorbă nu poate fi de delict; această împrejurare cu atât mai adins trebuie accentuată, cu cât baza juridică a obligațiunii de fapt nu e delictul, — deoarece persoana obligată nu a comis delict, însă de fapt totuși sau pentru acea devine obligată, pentru că s'a comis delict, sau pentru că cineva fără culpa sa și fără subversarea cazului inopinat, între împrejurările ce stau în legătură cu persoana obligată la responsabilitate, a suferit daună; astfel și la așa numitele quasi delictes, numai în parte se poate vorbi despre ficțiunea delictului, și anume acolo, unde despre fapta sau acțiunea proprie a celui obligat e vorba, deoarece în astfel de caz nu există maleficiu real, delict real; fiind însă că acțiunea totuși a cauzat daună și persoana activă sub titlu contractual nu s'a obligat pe sine: din acest motiv la acțiunea ce a cauzat dauna s'a aplicat consecința ce produce obligațiunea delictelor „*quia peccasse aliquid intelligitur*”; însă deși aici stabilirea quasi delictului se bazează pe ficțiune, totuși numai față de acela institue obligațiune, cere însuși a comis această acțiune dăunătoare ce se judecă după consecințele juridice ale delictului, — acolo însă unde nu e vorba de acțiunea celui care devine obligat, dar unde starea faptică a delictului realmente se cuprinde în acțiunea altuia, cu privire la care ia

ființă obligațiunea, unde deci nu e nevoie de ficțiunea stării de fapt a delictului, acolo în tot cazul trebuie să subverseze o altă bază de drept, care între acțiunea străină, și cu privire la aceasta între responsabilitatea persoanei obligate, să intermedieze legătura, — în această privință la toate așa numitele quasi delictes de fapt și există bază.

De altcum ficțiunea nici nu e modul corespunzător spre înființarea categoriilor de cuprins și valoare reală, fiind evident că esența categoriei așa numitelor quasi delictes în dreptul roman propriamente în aceea constă, că aplică consecințele juridice asupra distinctelor stări de fapt de natură diferită, la cari însă totuși alta e cauza juridică, că pentru ce s'a aplicat la acele consecințele juridice ale delictelor, astfel, precum enunță dreptul roman: pentru acea, „*quasi peccasse aliquid intelligitur, licet per imprudentiam*”; sau referitor la navigator sau hotelier în chestiunea daunelor, pe cari nu le-a comis el însuși, „*quia necesse est eorum fidem sequi et res custodias eorum committere*”; iar de altă parte „*est in ipsorum arbitrio ne quem recipiant*”; mai departe motiv la responsabilitate „*quod opera malorum hominum uteretur*”.

Toate aceste duc la rezultatul, că dreptul roman categoriile acestor obligationes ex delicto et quasi ex delicto nu le-a așezat pe originea obligațiunilor și pe baza juridică a acelora, ci pe consecințele juridice, și prin urmare toate obligațiunile, le consideră delictuale sau quasi delictuale, la cari aplică consecințele juridice ale obligațiunilor ce derivă din delictes.

Astfel rămâne a se deslega chestiunea, că propriamente ce e baza de drept a obligațiunilor singuratice ce aparțin acestui cerc?

Această chestiune nu întâmpină greutate în așa sistem de drept, în care e pozitiv stabilită și precis cercușă starea faptică a delictului ce înființează fiecare obligațiune de drept privat, — ori e stabilită starea faptică a altor acțiuni împreunate cu consecințele juridice ce produc tot așa sau similare obligațiuni; din contră mari greutăți produce la așa sisteme de drept, în cari nu sunt singularmente stabilite acțiunile ce produc astfel de obligațiuni, și unde aceste categorii sunt bazate pe principii generale.

Iată motivul că astăzi în general e recunoscută defectuoșitatea categoriilor juridice din dreptul roman.

Dintre drepturile pozitive mai noi nu acceptă distincțiunile dreptului roman: dreptul provincial prusiac (Preussisches Landrecht-Landrecht prusiac), codul civil austriac, codicele elvețian despre obligațiuni, codul civil al imperiului german și proiectul codului civil ungar; — din contră: codul civil francez și codurile bazate pe codul francez, au de bază categoriile dreptului roman. Codul civil francez (code civil) în art. 1370 decretează această categorie, care e exprimată și în titulatura capitolului 2, titlul IV din cartea III, și despre care se

face amintire și în art. 1310, 1348, etc.; când însă codul civil francez în art. 1382 și 1383, acțiunile care formează baza de drept a obligațiunei de desdăunare le cuprinde în definițiune generală, și nu procede ca și dreptul roman, va să zică nu stabilește substratul singuraticelor acțiuni ce sunt a se privi de delict și quasi delict, prin aceasta instituind concepțiunea unitară al delictului de drept privat, principalmente a instituit ca bază, că obligațiune de desdăunare numai delict real și acțiune injustă de asemenea natură, poate înființa, deci nu începe în acest cerc o astfel de acțiune neinterzisă, neinjustă, sau chiar permisă ce cauzează daună, precum e de exemplu: acțiunea stabilită în concreto în dreptul roman, ce obține între substratele ce cauzează obligațiune de desdăunare. Tot acest principiu este enunțat în codicele civil italian în art. 1097, 1151 și 1152, în codul civil roman în art. 998 și 999, în codul (codigo) civil spaniol în art. 1089, 1092, 1093 și 1902 cu unele diferențe de formă și terminologie.

Deși mai multe coduri civile nu au acceptat categoriile din dreptul roman ci le-au înlocuit cu alte categorii: această înlocuire nu s'a dovedit norocoasă, astfel: codul dreptului obligațional elvețian desfășoară baza de drept a obligațiunilor de desdăunare în titlul I, capitolul II, sub denumirea „Unerlaubte Handlungen” (acțiuni nepermise); tot așa și codul civil german în capitolul VII, titlul 25 al cărții I, ce tratează despre obligațiunile singulare, tot sub titlul „Unerlaubte Handlungen” cuprinde acțiunile, ce cad în cercul acestei categorii. Față de aceste coduri, codul civil austriac, în § 859, tocmai contrar, institue baze de drept formal de tot obiective, întrucât conform acestui paragraf obligațiunile în afară de contract se bazează „entweder auf ein Gesetz, oder auf eine erlittene Beschädigung”; va să zică: conform acestui paragraf, prejudiciul suferit și legea ar constitui baza de drept a obligațiunilor de desdăunare, însă în Cartea II, titlul 30 al codului e instituită culpabilitatea subiectivă, de unde în viața practică relațiunea așa s'a format, că în afară de culpabilitate, din altă acțiune nepermisă, sau din omisiune, numai în baza dispozițiunii pozitive a legii, poate deriva obligațiunea de desdăunare.

Toate regulile legislative mai noi de drept privat, se năzuesc să stabilească principiile și regulile generale ale obligațiunilor extracontractuale de desdăunare, însă față cu aceste năzuințe e bătător la ochi că niciuna din regulile legislative, nu a putut găsi o astfel de formulă, care ar fi putut cuprinde cel puțin o parte mai însemnată din grupurile cazurilor ce aparțin acestui cerc, și astfel în afară de codurile de drept privat, cari regulează obligațiunile extracontractuale de desdăunare, prin dispozițiuni legislative speciale, vedem extins acest cerc, și în parte jurisprudența intervine și suplinește și corege lipsurile regulilor generale.

Din sistemele de drept aci mai ales: Allgemeines Landrecht-ul prusiac, codul civil austriac, codul civil

francez și codurile italian, olandez, spaniol și român, cari toate se bazează pe codul francez, codul elvețian despre obligațiuni, codul civil german, mai departe regulile sistemelor de drept englez și american, referitoare la obligațiunile extracontractuale de desdăunare vin în considerațiune în cadrele lor întregite corespunzător stării actuale juridice.

II. Obligațiunea extracontractuală în dreptul provincial prusiac. Landrecht-ul general prusiac (Allgemeines preussisches Landrecht) stabilește obligațiunea de desdăunare pentru orice daună, pe care cineva delictuos a comis-o* și a produs-o; momentul culpabilității subiective aci întru atât se manifestă, întrucât măsura obligamentului de desdăunare e stabilită în proporțiune cu măsura culpabilității; acela care cu intențiune, sau din neglijență gravă, din așa numită culpa lata a cauzat dauna, e obligat la satisfacție deplină, din contră, așa numita culpa levis nu obligă decât numai la responsabilitate pentru dauna ce a obvenit de fapt și imediat.

Obligațiunea de desdăunare o produce nu numai acțiunea pozitivă, ci și omisiunea și pe lângă aceasta nu numai atunci intră responsabilitatea, dacă daunarea a atins un obiect, averea sau viața omului, ci și atunci, când libertatea sau onoarea a suferit prejudiciu și vătămare; satisfacerea, respectiv desdăunarea, nu se restrânge numai la suplinirea daunei materiale dovedite, — întru cât Landrecht-ul recunoaște așa numitul „Schmerzensgeld” ca recompensă în parale, pentru durerea suferită; afară de aceasta, Landrecht-ul obligă la desdăunare și pentru astfel de acțiuni, în urma cărora cineva suferă restricțiune în înaintarea și promovarea sa viitoare, în veniturile sale, în aplicarea și altă prosperare oficială, sau se diminuează prospectele unei femei la măritiș; tot asemenea și pentru restricțiunile ce derivă din detragerea libertății, daunătorul are a da satisfacere deplină; minorii și deficienții mintali încă au a da satisfacere din averea lor, însă pentru dănsii în primul rând sunt responsabili tutorii și curatorii lor.

Subzistă obligamentul de desdăunare al proprietarului, al posesorului și al mandantului, și pentru daunele cauzate de animale sau de terțe persoane.

III. Obligațiunea extracontractuală în codul civil austriac. Codul civil austriac, tot așa ca și Landrecht-ul prusiac, nu și bazează dispozițiunile pe terminologia delictului și quasi delictului din dreptul roman, nici pe principiul culpabilității și ficțiunea acesteia; și spre înființarea obligământului de desdăunare, nu pretinde necondiționat delictul, pe care nu-l consideră ca condițiune prealabilă necesară și exclusivă a responsabilității pentru daună.

Pfaff, Unger și Burckhard în operele lor, în carti comentează codul civil austriac, aduc un șir lung de cazuri, în cari acel corect principiu se manifestă, conform căruia nu numai culpabilitatea obligă la satisfacție de desdăunare, ci și mai multe alte baze de drept,

însă față de aceste mai multe baze de drept, în codul civil austriac principiul culpabilității predominază, ce în mare parte influenței Landrecht-ului prusiac se poate atribui, și ce numai în acea formă se poate valida, că codul operează cu ficțiunea injuriei obiective și a culpabilității.

În dreptul civil austriac prima bază de drept a obligamentului de desdăunare e: culpabilitatea, care își află expresiune în dăunațiunea produsă cu intențiune, sau din ignoranță culpabilă, sau prin omisiunea atențiunii și diligenței cuvenite.

A doua bază de drept în codul civil austriac nu e precizată pozitiv, ci în contrarietatea definițiunii negative și în pozitivul codului se manifestă, și în acea constă, că pentru dauna produsă e responsabil acela, care a depășit și a lezat restricțiunile legale în exercitarea dreptului său, — și în această privință e evident, că depășirea restricțiunilor legale și lezarea aceloră în tot cazul obiectiv vatămă dreptul; dacă însă cineva în exercitarea dreptului său, uzând de acela, eventual din eroare scuzabilă a depășit acest cerc, în astfel de caz nu poate fi vorba de culpabilitate subiectivă.

Diferența ce există între această dispozițiune a codului civil austriac și între Landrecht-ul prusiac, dovedește eclatant că dispozițiunea amintită din codul civil austriac, de fapt pe această idee se bazează, întru cât Landrecht-ul prusiac emanând din punctul de vedere al culpabilității exclusive, pe lângă regula similară enunțată în partea I, titlul 6, § 36, în §§ următori 37 și 38 numai pentru acele cazuri stabilește responsabilitatea, în cari cineva, spre exercitarea dreptului său așa mod folosește, din care evident apare intențiunea lui de desdăunare, sau dacă cu intențiune, sau din incurte grobă cauzează daună.

Dintre celelalte cazuri: pentru daunele cauzate de minori și de deficienți mintali, mai departe de terțe persoane și acțiunile acestora, și de animale, precum și de mandanți și patroni, responsabilitatea e bazată pe culpa în eligendo și custodiendo, întrucât la minori și la persoanele cari nu cad sub imputare, dauna cauzată de aceștia numai atunci se poate imputa persoanelor conrezute cu supravegherea și îngrijirea lor, dacă aceștia neglija obligamentul lor de supraveghere și îngrijire; la daunele cauzate de animale, acela e responsabil, care a omis a-l ține sub paza sa animalul respectiv; iar pentru daunele cauzate de persoanele aplicate, acela e responsabil, care pe aceste persoane dăunătoare le angajează fără certificat, sau cunoscând starea fizică și spirituală a unei persoane periculoase, pe aceasta o ține în serviciul său, sau dă adăpost unui criminal notoriu; această responsabilitate se extinde și la cazul, dacă cineva fără aplicare de serviciu, concrede cu vreo afacere pe operoană periculoasă sau neaptă.

Această culpă în eligendo, în cele mai multe cazuri, e numai o formulă auxiliară, pentru că în cazurile de

dăunare, de regulă se manifestă ficțiunea culpabilității subiective; pe lângă aceasta însă în codul civil austriac, referitor la dauna cauzată de alții, sunt mai multe așa cazuri și dispozițiuni, în cari chestiunea culpabilității direct și necondiționat dispăre; astfel: hotelierii, navigatorii și cărașii sunt responsabili pentru dauna, pe care au comis-o aplicații lor asupra obiectelor preluate de aceștia, precum și acela din a cărui locuință s'a aruncat, ori s'a vărsat ceva, e responsabil pentru dauna cauzată prin aceasta, fără considerare la acea, că subversează sau nu din partea sa culpabilitate.

Astfel e în afară de dubiu, că codul civil austriac nu numai culpositatea o recunoaște de bază juridică a obligamentului extracontractual de desdăunare, ci și alte baze de drept, însă ideea culposității apare, fără a se putea întotdeauna valida; de altă parte, bazele de drept, cari în sistemul codului se prezintă ca coordonate pe lângă culpositate, nu dau principiilor generale de bază precisiunea recerută, așa, că jurisprudența și paralel cu aceasta și doctrina, în acele numai singularități, ca excepțiuni de sub principiul culposității văzând, ca atari le-au calificat, prin urmare jurisprudența austriacă mai nouă, în cazuri singuratic, s'a emancipat de sub restricțiunile susținute de principiul de culpositate, și astfel cu aplicarea principiului de reprezentare, fără a pretinde probațiunea culpoșității, stabilește responsabilitatea patronului și a întreprinzătorului pentru culpoșitatea aplicațiilor, respectiv pentru daunele cauzate de aceștia, din motivul că acela, care prin altul își împlinește afacerile, așa trebuie considerat, ca și când el însuși le-ar îndeplini: „*qui facit per alium, facit per se*”.

Astfel a luat ființă legea specială din 5 Martie 1869, despre lezările și moartea cauzate de căile ferate, care lege pe întreprinderea de cale ferată o face responsabilă fără privire la acea că procedarea, faptele sau omisiunile întreprinderii, sau a oamenilor întreprinderii, au produs evenimentele ce au cauzat dauna.

Aci amintesc, că afară de legea specială acum amintită, mai există și alte legi speciale, cari se abat dela principiul de culpabilitate dominant în codul civil austriac. Despre aceste legi vezi: Unger: Handeln auf eigene Gefahr; Burckhard: Oesterreichisches Privatrecht.

O altă chestiune, care din punctul de vedere, ce se validă în codul civil austriac, e: că oare codul numai pentru daună materială, sau și pentru daună ideală dă desdăunare, respectiv satisfacție?

În această chestiune numai aceea e sigur, că în cazuri de lezare corporală, la cererea celui lezat, se poate judeca și recompensa de durere — Schmerzensgeld — a măsurat împrejurărilor; această recompensă o stabilește judele cu ponderarea tuturor cercustărilor decisive, deci la stabilirea acestei recompense, trebuie a se lua în considerare nu numai durerea fizică, ci și durerea psihică, precum se enunță aceasta în sentințele tri-

bunului suprem din Viena; afară de aceasta, la stabilirea acestei recompense trebuie a fi cu considerare și la împrejurarea că lezatul, prin ofensa suferită, a fost eventual diformat, prin ce mai ales femeile sunt împiedecate și restrânse în asigurarea soartei lor din viitor, unde aparține și îngreunarea măritişului. În privința aceasta, conține dispozițiuni speciale legea din 11 Ianuarie 1897, despre patentele și brevetele de invențiuni care în § 103 nu numai pentru dauna reală (*damnum emergens*), și pentru foloasele pierdute (*lucrum cessans*), ci și pentru nedemnitatea suferită și defecțiunile personale, deci pentru lezări pur ideale, încă asigură satisfacție.

IV. Obligațiunea extracontractuală în codul civil francez. — Dreptul francez, în multe privințe, principal difere de *Landrecht*-ul prusiac și de codul civil austriac.

Punctul de vedere juridic al dreptului francez se manifestă nu numai în dispozițiunile ce se pot în general valorifica în mai multe direcțiuni ale regulii de drept, ci mai ales în jurisprudență, care consecvent activează pentru extinderea mai largă și mai liberă a ideii cuprinsă în regulile existente de drept.

Deși codul civil francez (code civil) sub termenul: *délits et quasi délits*, cuprinde izvoarele obligațiunilor extracontractuale de despăunare, totuși de fapt și în realitate nu delictul, și în general nu culpabilitatea e izvorul exclusiv și baza de drept a obligațiunii de despăunare și de satisfacție, intru cât sub titlul de responsabilitate pentru acțiunile altora, la stabilirea obligațiunii de despăunare în baza așa numitei „responsabilité du fait d'autrui” nu e necesar să subverseze culpabilitate din partea persoanei obligată la responsabilitate.

Privind mai de aproape dispozițiunile codului civil, observăm și aci, că la regularea bazelor de drept ale obligațiunilor extracontractuale de despăunare, punctul de plecare îl formează articolele 1382 și 1383, cari pe acela îl obligă la rebonificarea și restituirea daunei, din a cărei culpă a derivat acea daună, însă acest principiu general, numai aceea intenționează a exprima. Că toate acțiunile în baza cărora din culpositatea cuiva se naște daună, îl face responsabil și-l obligă la restituire pe acela, din a cărei culpositate a derivat acea daună: pe lângă aceasta, codul însuși stabilește așa baze de drept de sine stătătoare, în cari nu culpositatea formează cauza juridică a responsabilității, — ba culpositatea poate și lipsi de tot, ce articolul următor 1384 precis o și exprimă.

Jurisprudența pune pondul pe dauna cauzată altuia fără motiv just, și responsabilitatea, în afară de cazurile speciale cuprinse în lege, o extinde, fără să ieie în considerare momentele culposității.

Afară de aceste, din punctul de vedere al dreptului francez, două chestiuni mai vin în considerare, și anu-

me: o chestiune se referă la acea, că, obligațiunea de restituire, respectiv de satisfacție, nu se restrânge numai la dauna materială și economică, ci se extinde și la defectele, respectiv daunele ideale, — iar a doua e chestiunea responsabilității pentru dauna ce s'a produs de terțe persoane, de animale și de obiecte.

Dreptul francez în ambele direcțiuni ocupă loc distinct în cercul dreptului de despăunare extracontractuală.

Referitor la chestiunea primă: punctul de vedere principal al dreptului francez e: că expresiunea (*dommage*) din articolul 1382 al codului civil, fără nici o distincțiune, se referă la orice daună, deci nu numai la dauna materială, ci tot așa și la dauna morală, ideală, deci e fapt că codul civil a avut în vedere restituirea deplină a orice daună cauzată în mod nejust, și la acea tînde, că acela, care altuia orice defect, daună „*dommage*” îi cauzează, e obligat să o repare, să o restituie; acest punct de vedere principal al voinței legislatorului, are de consecință în spiritul codului, că justiția franceză și pentru daunele morale, pentru suferințele corporale și spirituale, încă dă satisfacție deplină.

Consecința acestui principiu e, că dreptul francez apără nu numai părțile materiale ale averii, ci apără persoana și familia în starea ei socială, în onoarea ei, o apără în validitatea ei externă, în numele ei; apără concurența contra concurenței neloiale; asigură dreptul la satisfacție materială și pentru nedemnitățile suferite, pentru grija și emoțiunea suferită, produsă prin ingerință în drepturile persoanei; pentru suferințele corporale și sufletești, ce nu se prezintă exterior în formă economică.

Astfel dreptul francez, în dezvoltarea acestei laturi a obligațiunilor extracontractuale de despăunare, a adus mari servicii vieții și în general științei; tot asemenea ponderoase servicii aduce și punctul de vedere și direcțiunea dreptului francez, pe care îl ocupă și urmează în chestiunea de responsabilitate pentru daunele cauzate de alții, va să zică în chestiunea așa numită: responsabilitate du fait d'autrui.

În sensul art. 1384 al codului civil părinții, instituitorii, uvrierii, mai departe patronii, întreprinzătorii și proprietarii de prăvălii, sunt responsabili pentru acele daune, pe cari le cauzează minorii din căsnicia lor, persoanele și elevii concrezuți supravegherii lor, respectiv mandatarii și aplicații lor în cercul industriei și întreprinderilor, în sfera funcțiunilor încredințate lor.

Referitor la această responsabilitate, în cod se face acea distincțiune, că responsabilitatea întreprinzătorilor și a patronilor e necondiționată, și aceștia nu pot valida nicio excepțiune, iar celelalte persoane amintite pot scăpa de sub responsabilitate, dacă dovedesc că nu au putut împiedeca acțiunea ce a cauzat dauna.

Această responsabilitate necondiționată și obiectivă,

ce se bazează pe dispozițiunea din art. 1384 al codului civil francez, în calitatea ei necondiționată și obiectivă a fost extinsă prin legea specială de responsabilitate din 26 Martie 1898, asupra accidentului și leziunilor ce le sufer persoanele aplicate în fabrici, industrii, mine, transporturi și alte întreprinderi, cari în afară de putere de om și animale, lucrează cu mașinării în sfera lor de activitate. Conform acestei legi speciale, întreprinzătorul nu scapă de responsabilitate nici în cazul dacă aplicatul a fost culpabil în privința accidentului, ci numai dacă dovedește că aplicatul cu voie și intențiune a acționat pentru leziunea sau dauna suferită, pe când față de obligamentul de responsabilitate bazat pe art. 1384 al codului, pentru oricât de mică culpa poartă a celui lezat sau dăunat, s'a putut face excepțiune.

Referitor la dreptul francez, numai responsabilitatea pentru daunele cauzate de animale și de obiecte dorește aici a aminti: această responsabilitate specială se cuprinde în art. 1385 și 1386 al codului, dintre cari art. 1385 face responsabil pe proprietarul animalului, sau pe acela care folosește animalul, pentru dauna cauzată de animal, fără considerare la aceea că animalul e tot sub supravegherea acelei persoane sau nu, — celălalt caz de responsabilitate e cercuscris în articolul 1386, care dispune, că proprietarul unui edificiu e responsabil pentru dauna cauzată prin dărâmarea aceluia edificiu, dacă dărâmarea a provenit din defecte de construcție sau din lipsa de susținere în stare corespunzătoare. Aastă responsabilitate e necondiționată și nu admite niciun fel de excepțiune.

V. Obligațiunea extracontractuală în drepturile bazate pe codul francez. Dispozițiunile dreptului francez au trecut în mai multe sisteme de drept în parte modificate, iar parte cu modificări:

1. Art. 998—1002 ai **codului civil român** din 26 Noiembrie 1864 sunt simplă traducere a art. 1382—1386 ai codului civil francez.

2. Art. corespunzători 1151—1155 ai **codicelui civil italian** asemenea sunt simplă traducere a acelor articole din codul civil francez și între cele două coduri numai întru atâtă există diferență, întrucât art. 1153 al codicelui italian, în afară de părinți, face amintire și despre responsabilitatea tutorilor pentru daunele cauzate de minorii din căsnicia lor, care responsabilitate convine cu responsabilitatea părinților, și ca atare permite apărarea și probațiunea, că nu s'a putut evita acțiunea, pentru care se pretinde responsabilitate.

3. În sensul art. 1403 din **codul olandez**, ce corespunde art. 1384 din code civil, toți aceia, cari pentru aranjarea afacerilor și reprezentarea intereselor lor, pe alții îi aplică, sunt responsabili pentru daunele, pe cari le-au cauzat persoanele din dependența lor în activitatea și funcționarea pentru care au fost aplicate. În afară de aceste reguli generale, aplicabile la toate întreprinderile și operațiunile, există și reguli speciale de

drept, referitoare la responsabilitate; o astfel de regulă specială e legea din 9 Aprilie 1875, care stabilește responsabilitatea întreprinderilor de cale ferată pentru daunele ce obvin sub durata exercițiului lor profesional, însă numai astfel, că culpabilitatea întreprinderii, respectiv a aplicațiilor și a funcționarilor, o decretează ca prezumțiune, și în chipul acesta face superfluă probațiunea separată a acestei culpabilități din partea celui dăunat; însă față de aceasta permite probațiunea, că dauna a provenit în afară de culpa și vina oficianților și a altor aplicați.

4. **Codul (codigo) civil spaniol** diferă mai mult de modelul său, adică de code civil. Dispozițiunile referitoare ale codului spaniol sunt cuprinse în articolii 1902—1910, însă nu sub titlul delictelor și al quasi delictelor sunt tratate, ci ca obligațiuni, ce derivă din culpabilitate și din omisiune — obligationes que nacen de culpa o negligencia. Obligamentul de desdăunare, respectiv cercul și cazurile responsabilității pentru daunele cauzate de alții, sau produse de obiecte, în codul spaniol, în altă dimensiune sunt regulate, nu ea în code civil, iar în parte în aranjarea de sistem e diferența între aceste două coduri.

Baza de drept a obligamentului de desdăunare pentru daunele cauzate prin faptele și omisiunile proprii, și în sensul codului spaniol e culpabilitatea, culpa și omisiunea din partea aceluia, care a cauzat dauna, însă structura aci diferă de a codului francez, întrucât: pe când codul francez porcede din momente obiective, codul spaniol porcede din bază subiectivă; după codul francez: „tout fait oblige à reparer le dommage”, din contră după codigo civil spaniol: „el que causa dano, esta obligado a reparar el dano causado”.

În privința responsabilității pentru daunele cauzate și produse de alte terțe persoane, sau de obiecte, în primul rând e a se aminti, că în codul spaniol sunt cuprinse mai multe cazuri specializate ale responsabilității, decât în code civil, și în parte și așa caz de responsabilitate e introdus sub acest capitol, pe care codul francez îl regulează în caz de desdăunare, provenit din un anumit contract. Mai departe trebuie amintit și punctul de vedere principal, ce diferă de al codului francez, căci după codul spaniol responsabilitatea pentru daunele cauzate de alte persoane, sau de animale, nici când nu e necondiționată, ce n'ar permite probațiune contrară cu prezumțiunea instituită.

După dreptul spaniol persoanele care sunt responsabile pentru daunele cauzate de alții, sunt următoarele:

a) Tatăl, în urma morții sau incapacității acestuia, mama, pentru copiii minori din căsnicia lor;

b) Tutorii, pentru minorii de sub tutela și din căsnicia lor, și pentru alte persoane incapace;

c) Patronul și directorul unei întreprinderi, sau unui institut, pentru daunele cauzate de aplicații dependenți de dănsii, pe cari aceștia le-au produs în agendele și

cercul de afaceri încredințate lor, sau din îndeplinirea funcțiunii lor;

d) Statui în așa caz, când prin intermedierea și aplicarea unui agent operează; din contră nu cade sub această responsabilitate dauna cauzată de așa funcționar, în a cărui proprie funcțiune aparține acea activitate, în a cărui exercitare a cauzat dauna;

e) Invățătorii, uvrierii sau conducătorii de lucrări, pentru daunele cauzate de discipolii și elevii lor sub durată de timp, cât stau sub supravegherea lor; însă (precum a fost amintit, ce face diferență esențială de code civil) în toate aceste cazuri, persoanele responsabile, fără excepțiune, se pot elibera de răspundere prin probațiunea că ei au aplicat toată diligența părintelui bun de familie, spre evitarea daunei, pe care n'au putut-o înlătura, va să zică: aci prezumțiunea culpabilității în forma prezumțiunei culpei în eligendo și în custodiendo, vel recipiendo e acceptată și aplicată în locul principiului de drept francez, ce corespunde cerințelor mai înalte ale vieții economice și sociale. În privința daunelor cauzate de animale asemenea posesorul animalului, respectiv acela e responsabil, căruia i-a fost de serviciu acel animal, și această responsabilitate și atunci susțâ, dacă animalul s'a eliberat sau a fugit, însă nici aci nu e necondiționată responsabilitatea precum e în code civil, ci exclude responsabilitatea, în afară de forța majoră, și acea împrejurare dacă dauna a provenit din culpa celui dăunat.

În privința restituției daunelor cauzate de obiecte, în codul spaniol se cuprind mai detaliate dispozițiuni decât în codul francez, și anume: la edificii și aranjamente, pentru daunele provenite din defectele de construcție, e responsabil arhitectul, iar proprietarul numai pentru omiterea reparațiilor necesare se face responsabil. Mai amintesc, că pentru daunele cauzate prin aruncarea sau efusiunea unor obiecte sau fluidități din o locuință, e responsabil capul familiei, fără considerare la acea că cine a aruncat obiectul.

VI. Obligațiunea extracontractuală în codul elvețian. Codul elvețian din 14 Iunie 1881, la regularea dreptului extracontractual de desdăunare porcede din regula principială, bazată pe culpabilitatea subiectivă, și în acest spirit sunt regulate toate chestiunile de responsabilitate pentru daunele cauzate de alții.

Deja aceste ficțiuni dovedesc eclatant, că nici acest cod n'a putut ajunge la rezultate satisfăcătoare cu principiul culpabilității subiective, și tocmai din acest motiv nu numai legi, respectiv reguli, de drept speciale, ci însuși codul a aflat de necesar a stabili și cazurile obligamentului de desdăunare pentru daunele obiective; astfel de caz al obligamentului de desdăunare regulează art. 58 al codului, obligament de desdăunare, ce se poate stabili contra persoanelor imputabile pentru daunele cauzate de astfel de persoane, precum a făcut aceasta și Landrecht-ul prusiac și codul civil austriac, în-

să tot acest articol decretează precis și acea, că pentru daunele cauzate de persoanele imputabile, obligamentul de desdăunare numai din motive de echitate și excepționalmente se poate stabili; va să zică: textul articolului 58 exprimă, — deși regulează cazul obligamentului de desdăunare pentru daunațiuni subiective, — că însăși regularea se referă numai la excepțiune, și nu e bază de drept echivalentă cu culpabilitatea.

Astfel, în codul elvețian, pondul cade pe acțiunea injustă ce cauzează dauna, deoarece baza de drept generală, ca bază principiară e totuș culpabilitatea subiectivă, fiind regulă generală că acela, care altuia injust, ori cu intențiune, ori din imprudență îi cauzează daună, e obligat a da satisfacție celui dăunat; va să zică, nu dăunarea și producerea ei intenționată, sau imprudentă e decisivă, ci acea că activitatea dăunătoare e injustă; prin urmare, dacă cineva uzând de dreptul său, produce daună, atunci nu e obligat la desdăunare și nu se poate nici acea examina, că a fost sau nu în interesul său să uzeze de dreptul său.

Validarea principiului culpabilității subiective se manifestă mai ales în dispozițiunea art. 51, care dispune că la stabilirea mărimei desdăunării să se ia în considerare gradul și mărimea culpei.

În cazul responsabilității pentru daunele cauzate de alții, exteriormente încă e enunțat principiul culpabilității, însă aceasta e așa ficțiune, care în cele mai multe cazuri nu e în legătură cu dăunațiunea, deoarece se permite probațiunea că acel obligat la desdăunare a întreprins toate modalitățile spre evitarea daunei, însă aceasta nu s'a putut evita.

Deși sunt mai multe dispozițiuni legale, — așa de exemplu: legea despre responsabilitatea întreprinderilor de cale ferată și navigațiune cu aburi, precum și legea pentru operațiunile din fabrici, — în cari se validă principiul responsabilității obiective, totuși principiul dominant al dreptului elvețian rămâne culpabilitatea subiectivă.

Obligamentul de desdăunare stabilit pentru daunele cauzate de animale încă e în legătură cu ficțiunea și prezumțiunea culpabilității subiective, întrucât baza responsabilității e ficțiunea culpei în custodiendo, de unde urmează că posesorul animalului scapă de responsabilitate, dacă probează, că în paza și supravegherea animalului a aplicat diligența cuvenită.

Cu toate că în codul elvețian se accentuează principiul culpabilității subiective și momentul injustiției, totuși codul oferă destul de larg teren aplicării corespunzătoare a dreptului extracontractual de desdăunare, și acomodării la relațiunile vieții, cu atât mai adins, cu cât acest cod, și în general dreptul elvețian, pentru vătămarea bunurilor și drepturilor imateriale, precum și pentru durerile corporale și spirituale, încă oferă satisfacție și desdăunare.

VII. Obligațiunea extracontractuală în codul civil

german. (Bürgerliches Gesetzbuch). Codul civil al imperiului german din 18 August 1896, asemenea principiul culpabilității subiective îl acceptă de bază și punct de plecare, — însă pentru acea nici în acest cod nu lipsește responsabilitatea pentru desdăunarea obiectivă, precum nici cazul acela al responsabilității pentru daunele cauzate de alții, la care baza de drept a responsabilității e numai ficțiunea, prezumțiunea culpabilității, deci în realitate nu e, sau cel puțin în multe cazuri de fapt nu e culpabilitatea; și principiul culpabilității obiective pe lângă aceasta, în afară de codul civil, și în alte reguli de drept speciale se manifestă și se validă.

Codul civil, sub titlul acțiunilor nepermise, (Unverlaubte Handlungen) asemenea institue regula generală principiară a acțiunilor ce obligă la desdăunare; va să zică, nu prin instituțiunea delictelor speciale de drept privat și în cadrele acelora, dorește a deslega regularea obligamentului extracontractual de desdăunare, — însă codul german nu a aflat — precum codul civil francez și cel elvețian — suficientă regula principiară, și din acest motiv încă cu regularea a câtorva cazuri speciale întregește regula instituită ca bază.

Această regulă principiară și generală statuează baza obligamentului de desdăunare în injustețea — Wiederechtlichkeit — acțiunei dăunătoare și în comiterea acesteia intenționat, sau din imprudență.

Acțiunea dăunătoare cu astfel de calitate, atunci obligă la desdăunare, când vatămă dreptul concret sau interesele dăunatului, apărute de vreo regulă drept; astfel acțiunea nu numai atunci obligă la desdăunare persoana dăunătoare, dacă conform înșirării exemplificative a §-lui 823 din cod, vatămă viața, corpul, sănătatea, libertatea, proprietatea, sau în general un drept al cuiva, sau dreptul obligațional extracontractual al cuiva, — și prin aceasta cauzează daună, — ci și atunci când procedarea sau ținuta acea se lovește de dispozițiunea unei reguli de drept, menită a apăra persoana față de dăunător.

Codul civil german în afară de regulile principiare expuse, mai institue și alte categorii tot pe baze principiare; astfel: §-ul 826 institue categoria, care în afară de cercul acțiunilor, ce vatămă regulile sau drepturile concrete, cuprinde în sine așa procedere și ținută ca baza a obligamentului de desdăunare, prin care cineva prin mod neloial, contra bunelor moravuri, culva cu intențiune îi cauzează daună; — pe lângă această categorie e a se aminti acea categorie specială a obligamentului de desdăunare, care, pentru obligamentul de desdăunare al oficialților publici conține reguli, când adică oficialul public, cu intențiune sau din imprudență, vatămă obligamentul său oficial ce-l are față de terțe persoane.

În toate aceste cazuri trebuie să subverseze culpabilitatea subiectivă, spre a putea fi vorba de obligamentul de desdăunare. În afară de aceasta, codul civil german,

în unele cazuri asemenea operează cu principiul culpabilității, deși aci numai de ficțiune și prezumțiune poate fi vorba, deoarece în realitate această culpabilitate prezumată de multe ori nu e în legătură cu dăunațiunea, așa vedem aceasta în cazul general al responsabilității ce susține pentru terțe persoane, când cineva pe altul îl încredințează cu îndeplinirea anumitor agende, care în îndeplinirea funcțiunilor sale în mod injust cauzează daună altuia; în aceste cazuri, pentru daunele cauzate de astfel de terțe persoane, e responsabil mandantul, proprietarul, întreprinzătorul, patronul, dacă cade în sarcina lui culpa în eligendo et custodiendo, cercușisă în lege.

Tot pe această prezumțiune și ficțiune a culpabilității subiective, e bazat și obligamentul de desdăunare al persoanelor, cari sunt obligate la supravegherea minorilor și a persoanelor corporal sau mintal deficiente, deoarece acele persoane numai așa scapă de sub responsabilitate, dacă dovedesc, că au satisfăcut obligamentului de supraveghere, sau că dauna ar fi obvenit și în cazul dacă s'ar fi exercitat supravegherea.

Tot prezumțiunea culpabilității se manifestă și în cazurile de responsabilitate pentru acele daune, pe cari le produce ruinarea unui edificiu sau devaloarea aitei opere sau mecanism în viața, corpul, sănătatea unei persoane, sau în oarecare obiect, față de care însă persoana responsabilă poate proba, că pentru evitarea pericolului a aplicat diligența pretinsă în circulațiune.

Față de culpabilitatea subiectivă ce se manifesta în formele expuse, responsabilitatea independentă de aceea, o regulează în parte însuși codul civil german, în parte alte reguli speciale de drept și anume: responsabilitatea necondiționată pentru daunele cauzate de alții numai în cadrele regulilor speciale de drept și referitor la întreprinderile expuse în acele reguli, — este sistematizată.

Astfel aflăm această responsabilitate obiectivă în legea imperială din 7 Iunie 1871, pe care a susținut o în vigoare §-ul 42 al legii, ce pune în aplicare codul civil german, și care în cazul de moarte sau leziune corporală ce a obvenit în cursul continuării industriei căilor ferate, a minelor, a carierelor, săpăturilor și a fabricelor, — îl obligă pe întreprinzător la responsabilitate necondiționată pentru daună, fără ca în aceste cazuri, în orice direcțiune, să poată fi luată în considerațiune culpa în eligendo, custodiendo vel inspiciendo.

Responsabilitatea obiectivă imediată și obligamentul de desdăunare e decretat și în codul civil german, în care ca atari cazuri sunt stabilite obligațiunile de desdăunare pentru daunele cauzate de minori sau de persoanele deficiente mintal, precum și pentru daunele, ce le-au cauzat animalele, la cari cazuri se adaogă cazurile decretate în nuvela de procedură provenite din sechestre.

După cele desfășurate mai am a reaminti acea chestiune, că codul civil german dă, și în ce măsură dă

desdăunare și satisfacere pentru daunele și defecțiunile imateriale?

În această privință §-ul 253 al codului civil german ocupă acel punct de vedere principal, că pentru dauna imaterială numai în cazurile precizate în cod se poate stabili dădăunare și echivalare în parale; va să zică codul, pentru defecțiunile imateriale sau ideale, numai în cazuri excepționale, însă nu numai în cod, ci și în unele legi speciale încă sunt înșirate sub titlurile de amende, și anume: amenzile din §§ 186 și 187 al codului criminal pentru răspândiri malițioase și calomnii, pentru lezare corporală precizată în § 231; mai departe astfel de amende obvin în §§ 18, 43 și 45 al legii din 11 Aprilie 1891 despre dreptul de autor; în § 33 al legii din 7 Aprilie 1891 despre dreptul de privilegii; în § 11 al legii din 1 Iunie 1891 despre mostre; în § 18 al legii din 12 Mai 1894 despre patente, și în § 14 al legii din 27 Mai 1896 despre concurența ilioială.

Pentru daunele și defecțiunile imateriale codul admite satisfacție echitabilă, în parale: pentru indemnitatea, suferința corporală și spirituală, pentru mutilarea, desfigurarea, abominațiunea obvenită, asemenea pentru vătămarea sănătății și pentru distrugerea libertății, mai departe în cazurile acele, în cari față de o femeie s'a comis o crimă sau delict de imoralitate, sau vreo femeie prin înșelăciune, amenințare sau prin abuz cu relațiunea de dependență a fost ademenită la coabitare.

VIII. Obligațiunea extracontractuală în dreptul englez și american. Dreptul englez și american îl caracterizează direcțiunea, care după posibilitate admite validitatea responsabilității obiective, precum și apărarea intereselor imateriale.

Și aci se validită principiul fundamental, conform căruia acela, care altuia în mod injust și dolos îi cauzează daună, are a restitui dauna, deoarece însă acțiunea dăunătoare în sine poate purcede și din bază justă, și respectiv poate obveni și în legătură cu exercitarea unui drept, în astfel de caz se prezintă principiul atât de accentuat în jurisprudența engleză și americană, că oricine așa trebuie să uzeze de dreptul său, ca să nu vătămă cercul de drept al altuia, cu care stă în strânsă legătură, principiu conform căruia nu numai orice acțiune, care în sine e nejustă, obligă la desdăunare, ci și așa acțiune, care în sine nu e injustă, însă s'a operat în mod injust.

Astfel e evident, că și în dreptul englez și american duce rol important culpabilitatea subiectivă, însă fără a exhauria cercul obligațiunilor extracontractuale de desdăunare, din contră și aci se validită principiul responsabilității obiective în cazurile de responsabilitate pentru daunele provenite din aranjamente împreunate cu pericol sau cauzate de cei aplicați.

E adevărat că în cazul daunelor cauzate de aranjamente și operațiuni împreunate cu pericol și dreptul

englez și american operează cu ficțiunea culpoziității, presupunând lipsa de diligență necesară, fără privire la aceea că în realitate de fapt aceasta a produs sau nu dauna, însă totuși principiul responsabilității obiective în dreptul englez și american, eclatant ca principiu general, se manifestă și în așa caz, când daunațiunea nu e intenționată și nici din lipsă de diligență nu provine, căci obligă la desdăunare pe acela, care în scopul exercitășii drepturilor sale sau în exoperarea intereselor sale, așa mod și instrumente aplică, cari nu sunt efluxul natural al celui interes just ce cauzează dauna, în baza principiului: *sic uti suo, ut non laedat alienum*.

E interesant punctul de vedere ce-l ocupă dreptul englez în chestiunea de responsabilitate pentru daunele cauzate de alții.

Aci daunele cauzate de cei aplicați vin în considera-re, pentru cari pot fi responsabili patronii. Responsabilitatea sustă în caz de orice daună, pe care cel aplicat în îndeplinirea acțiunei, încredințării sau mandatului său, prin neglijența, imprudența sa o cauzează; esența stă în acea, că, dauna să se fi cauzat în îndeplinirea mandatului sau funcțiunilor.

Responsabilitatea aceasta dreptul englez de regulă pe acea idee o bazează, că patronul așa trebuie considerat, ca și care în fapta mandatarilor și aplicașilor săi el însuși activează. Pentru dauna cauzată de aplicatul care activează în îndeplinirea funcțiunilor sale, patronul necondionat e responsabil, și nu se poate apăra cu aceea, că cel aplicat nu se poate considera de mandatar pentru a comite injusteșă.

Referitor la dreptul englez și american mai trebuie amintit, că aceste sisteme de drept în cea mai largă măsură dau satisfacție în parale și desdăunare pentru daunele și defecțiunile nu numai materiale, ci și ideale și individuale.

Dauna — damages — după aceste drepturi, constă nu numai din daună materială, ci și din orice altă defecțiune, ce provine de acolo, că cineva prin acțiunea nejustă a altuia se restrânge, împiedică, vătămă în drepturile sale, și chiar pentru aceia nu numai vătămarea în avere, ci lovitura, detragerea libertății, calomnierea, sau altă vătămare de drept, trecerea nejustă peste fondul altuia, imitarea patentei și alte asemenea fapte și acțiuni constituiesc daune, pentru care umblă desdăunarea integrală.

IX. Obligațiunea extracontractuală în sistemul dreptului ungar. Obligațiunea extracontractuală de desdăunare în sistemul de drept ungar nu e regulată pe bază de drept principiară unitară; jurisprudența, cu puține excepțiuni, în principiul culpoziității și în ficțiunile aceleia află cauza juridică a obligațiunilor și a responsabilității din chestiune, și în acele câteva cazuri în cari principiul culpoziității și prezumțiunile și ficțiunile aceleia nu constituiesc baza cuvenită de deslegare, se ajută cu acceptarea categoriei așa numitelor obligațiuni legale

Pe lângă aceasta trebuie luată în considerare și împrejurarea, că în teritoriul ardelean (în sensul strict luat) e în vigoare încă codul civil austriac, în care sunt codificate bazele de drept principiare ale chestiunii; astfel nu numai culpabilitatea subiectivă formează baza de drept a obligamentului și a responsabilității de desdăunare, ci și baza obiectivă decretată atât în legi mai vechi, cât și în legi mai noi.

Ce atinge daunele materiale, în această privință poate servi ca punct de plecare și teză stabilită, că obligamentul și responsabilitatea de desdăunare, nu se restrânge la o categorie a acțiunilor sau a omisiunilor, ci independent de această categorie, principii generale stabilesc această obligațiune, ce nu exclude — în lipsă de cod civil unitar — ca singuraticile cazuri de obligament și responsabilitate să fie regulate în legi speciale.

Însă chiar în chestiunea stabilirii bazelor de drept principiare generale observăm, că atât doctrina cât și jurisprudența nu au desfășurat și nu au validat principiile fundamentale, ce decurg din sistemul de drept, ci ca baze principiale și ca principiu dominant au acceptat culpozitatea și ficțiunile ei în formă de culpa în eligendo, culpa în custodiendo și inspiciendo, așa și întru atâtă, încât și responsabilitatea obiectivă, decretată în articolul de lege XVIII din anul 1874 în sarcina întreprinderilor de cale ferate, în multe cazuri cu valorificarea principiului culpozitității o aplică, va să zică se aplică eronat prezumțiunea culpozitității, în loc de responsabilitatea obiectivă stabilită în lege. Numai astfel s'a putut strecura în mai multe sentințe ale Curiei ungare enunțările: „desdăunare numai din înfrângerea unui obligământ contractual sau din vreo acțiune culpoasă (interzisă), respectiv din vreo omisiune de această calitate se poate pretinde...”; sau: „ca izvor de desdăunare numai acțiune injustă, sau omisiune poate servi, deci acela, care uzează de dreptul său, nu e obligat la răspundere, nici dacă din aceasta altul suferă daună”.

Tot acest principiu are aplicare și la daunele cauzate de terțe persoane și de animale, căci Curia pe patron, pentru daunele cauzate de aplicații săi terțelor persoane numai într'atâtă îl face responsabil, întru cât cel dăunat probează, că patronul așa persoană a aplicat, care e incapace a îndeplini funcțiunile, la cari a fost angajat; — iar pentru dauna cauzată de animale, proprietarul acestora numai în cazul de omitere a diligenței regulare e responsabil.

Din cele desfășurate putem constata, că în practica judiciară e dominant principiu culpozitității, deși nu în mod exclusiv, și anume: la acțiunile personale principiu culpozitității subiective e instituit ca principiu necondiționat de obligământ; responsabilitatea pentru daunele cauzate de aplicații depinde de așa numita culpa în eligendo, adică de culpozitatea comisă în alegerea persoanei capabile; responsabilitatea pentru accidente, respectiv daunele ce obvin în fabrici, deci în întreprin-

derile și aranjamentele mari industriale, e bazată pe așa numita culpa în custodiendo vel inspiciendo, însă în unele cazuri subversarea culpei acela e obligat a o proba, care pe aceasta își bazează pretențiunea, — iar în alte cazuri prezumțiunea sa e ca existentă, față de aceasta însă persoana obligată poate dovedi, că s'a observat diligența recerută; tot asemenea pe culpa în custodiendo e bazată și responsabilitatea pentru daunele cauzate de animale.

Jurisprudența mai nouă cu încetul începe a abandona formele și ficțiunile principiului culpozitității, și stabilește responsabilitatea și în sarcina persoanei neculpabile, deși principiile ce duc la responsabilitate nu sunt expres formulate; astfel a enunțat Curia că patronul e responsabil pentru daunele ce provin din acțiunile sau omisiunile servitorului, cauzate în îndeplinirea serviciului; — cu toate aceste validitatea responsabilității obiective în jurisprudență propriamente e numai excepțională încă, deși în regulile pozitive ale dreptului ungar în vigoare, are ecou și se validă desdăunarea obiectivă și principiu responsabilității, care pretinde desdăunare și pentru daunele cauzate prin acțiuni subiective neculpabile, neînjuste și chiar permise.

X. Legi speciale în dreptul ungar despre responsabilitatea subiectivă și obiectivă de desdăunare. În dreptul ungar — în lipsă de cod unitar — următoarele legi speciale regulează obligațiunile extracontractuale de desdăunare:

1. Art. de lege XXXI din anul 1879 (legea silvică) în §§ 81 și 103 nu califică de transgresiuni silvice așa acțiuni, cari deși constituiesc substanța daunei pasibile, însă fiind comise sub presiunea forței majore, scapă de pedeapsă, — dar dauna cauzată necondiționat trebuie restituită.

2. Art. de lege XXII din anul 1885 (legea apelor în § 68 permite — ce de altcum între împrejurări normale e interzis — că în caz de pericol navele și plutele oriunde pot aborda și debarca și trage la țarmure, însă această procedură obligă la desdăunare față de proprietarul de țarmure pentru daunele cauzate. Tot acest obligament de desdăunare e decretat și în § 152 al legii citate față de societățile de apărare contra inundațiilor.

3. Art. de lege X din anul 1888 în § 2 și art. de lege XII din anul 1888, referitor la cablele submarine, părăte prin convențiuni internaționale permite recererea și instalarea pe teritor străin pentru reparare însă eventualele daune trebuiesc plătite.

În toate cazurile de mai sus forța majoră sistează caracterul punibil al acțiunii, nu însă obligamentul de desdăunare.

4. În baza § 25 și urm. ai art. de lege XVII din anul 1884 (legea industrială) instalarea de așa stabilimente industriale, cari sunt împreunate cu molestarea, devastarea și dăunarea proprietarilor vecini, sunt condi-

ționate de concesiuni prealabile ale autorității administrative, fără cari concesiuni, în sensul § 158 actul e punibil, — daunele cauzate de astfel de întreprinderi concesionate însă trebuiesc necondiționat restituite.

5. În sensul § 9 al art. de lege XXXI din anul 1888 despre instalarea electrică a telegrafelor și telefoanelor cu concesiune prealabilă, — obligamentul de desdăunare necondiționat susține față de acela în al căruia interes s'a făcut instalațiunea, — pentru daunele cauzate.

6. În sensul art. de lege XVIII din anul 1874, întreprinderile de căi ferate, concesionate legalmente, și puse în funcțiune, în mod just sunt obligate la desdăunare pentru daunele cauzate de dănsule.

7. Conform § 50 al art. de lege XXIII din anul 1885 (legea apelor) autoritatea administrativă poate ordona transformarea operei acvatice, care ulterior după concesionare s'a dovedit dăunătoare, — și pe lângă aceasta, față de proprietarul legal al operei decretează expres obligamentul de desdăunare. Tot această lege în § 20 stabilește obligamentul de desdăunare provenit din flotarea și plutirea concesionată de autoritate a lemnelor, — față de întreprinzător, despre ce dispune și articolul de lege XXXI din anul 1879 (legea silvică) în §§ 181—183 și 201.

În cazurile acum înșirate în punctele 4—7 sunt așa aranjamente, întreprinderi și operațiuni, cari fiind prealabil concesionate, corespund condițiilor legale, și astfel legal operează, — totuși proprietarii, respectiv aceia, în al căror interes funcționează acele aranjamente, sunt obligați la restituirea tuturor daunelor ce obvin din acea operațiune.

Tot asemenea e independență de orice culpabilitate și ficțiune responsabilitatea pentru daunele cauzate de animale, ce servesc interese străine în cazurile următoare.

8. Art. de lege XX din anul 1883 (despre vânat) stabilește responsabilitate necondiționată, respectiv obligamentul de desdăunare pentru orice daună ce au cauzat-o în semănăturile, economiile și plantațiunile altora animale sălbatice, amenajate de proprietar, posesor sau arendator al teritoriului.

9. În sensul § 112 al articolului de lege XII din anul 1894, despre economia și poliția campestă, pentru daunele cauzate de animale necondiționat e responsabil proprietarul lor.

Pe lângă cazurile amintite, în sistemul dreptului ungar sunt regulate mai multe cazuri, în cari pentru dauna cauzată de o acțiune personală permisă și legală, încă e obligatorie desdăunarea; astfel:

10. În sensul § 16 în legătură cu § 6 din articolul de lege XX din anul 1883 (despre vânat), persoanele, cari în mod legal exercită dreptul lor de vânat, pentru toate daunele ce cauzează în semănături și plantațiuni, sunt responsabile.

11. În § 59 al articolului de lege XII din anul 1874,

despre economia și poliția campestă, se face dispozițiune, că proprietarul roiului de albine, pentru a-l prinde și a-l readuce poate trece pe teritor străin, însă dacă în această procedură permisă obține, deși chiar înoprat, vre-o daună, are a o restitui.

12. În sensul § 61 al art. de lege XXIII din anul 1885 (legea apelor), acela care are drept de servitute pentru conducerea apei, în procederea aceasta a sa, de altcum permisă și legală, pentru orice daună cauzată în edificii, în semănături și plantațiuni, chiar și inoprat, e responsabil.

13. Tot asemenea dispune și § 12 al articolului de lege XIX din anul 1888 (despre pescuit), care permite că cel autorizat la pescuit să poată trece peste fond străin la apă, și să-și introducă în apă instrumentele de pescuit, însă are a restitui orice daune cauzate; această dispozițiune consună cu dispozițiunea din § 202 al articolului de lege XXXI din anul 1879 (legea silvică), referitoare la plutirea și flotarea lemnului, — amintită mai sus.

14. Tot în această categorie cade și dispozițiunea din § 13 al articolului de lege XXXIX din anul 1895, care permite, că în scopul exercițiilor ostășești să se poată folosi și teren străin, însă pe lângă desdăunare deplină.

15. Art. de lege XXXI din anul 1888 în § 8 permite, ca sârmele de telegraf, telefon și alte instrumente electrice să se poată fixa și instala pe edificii străine sau pe acoperișul acestora, sau să se conducă sub teren străin, însă orice daună ce ar obveni din această procedură permisă are a fi restituită.

16. Art. de lege XXXI din anul 1879 (legea silvică) în § 178 dă permisiune pentru transportarea produselor silvice peste teritor și drumuri particulare, dacă altcum nu, — sau numai cu mari greutate și speze s'ar putea transporta, însă daunele cauzate prin aceasta transportare sunt a se restitui.

17. Independent de culpabilitatea subiectivă, pentru daunațiune obiectivă, obligament de desdăunare stabilesc și §§ 8 și 24 al articolului de lege XLI din anul 1881 (despre expropriere) pentru orice daune cauzate atât în decursul operațiunilor anterioare, cât și după expropriere, care dispozițiune a extins-o § 160 al articolului de lege XXIII din anul 1885 (legea apelor) și la daunele cauzate la operațiunile preliminare de apă în teritor străin.

18. În chestiunea de responsabilitate pentru daunele cauzate de persoanele din legătură familiară, respectiv tutelară, și de persoanele din relațiunea de serviciu, în sistemul de drept ungar pare a vacila ficțiunea culpabilității și responsabilitatea obiectivă, deși acolo unde e vorba despre daunele cauzate în serviciul persoanei responsabile, se manifestă responsabilitatea obiectivă; — din contră cu ficțiunile culpabilității în cercul acelor daunațiuni se stabilește responsabilitatea, care mai de aproape nici nu se poate motiva; astfel: în sensul § 84

al articolului de lege XXXI din anul 1879 (legea silvică) acei patroni, cari sunt îndreptățiți în o pădure străină a prelucra produsele silvice, sau a le transporta, sunt necondiționat responsabili pentru daunele cauzate prin transgresiune silvică de aplicații și lucrătorii lor în cercul mandatului lor; — din contră pentru daunele cauzate de membrii familiari, de persoanele de sub tutelă și curatelă, de servitori, elevi sau adiuncți și de lucrători, — prin transgresiuni, sunt responsabili capii familiari, surori, curatorii, patronii, industriașii, fabricanții, dacă au omis supravegherea obligată; aceasta culpă în custodiendo are a o proba cel dăunat.

Tot acesta e cazul după § 112 al articolului de lege XII din anul 1894 la daunele campestre.

19. Ficțiunea culpozității în forma așa numitei culpa in eligendo are expresiune, în legătură cu sarcina de probațiune, și în § 73 al articolului de lege XX din anul 1877 (despre tutelă), conform căruia tutorul sau curatorul e responsabil pentru daunele, pe cari le-au cauzat persoanele necapace, aplicate de dânsii, fără cautela cuvenită în cercul aplicațiunii lor.

20. Responsabilitatea Statului și a altor corporațiuni de drept public pentru faptele și procedările dăunătoare ale aplicațiilor și organelor lor, e stabilită obiectiv întru cât responsabilitatea, în legătură cu obligamentul de desdăunare a daunatorului, — deși numai în mod subsidiar, — însă independent de orice moment subiectiv, e regulată în sarcina acestor corporațiuni de drept public; astfel: în § 91 al articolului de lege XXI din anul 1886 (despre municipii), în § 88 al articolului de lege XXII din anul 1886 (despre comune) și în § 19 al articolului de lege VIII din anul 1871 (despre responsabilitatea judecătorilor); — și această responsabilitate obiectivă nu numai pentru acele cazuri servește ca regulă principiară, când daunațiunea obvine în cercul re-

lațiunilor de drept particular al acestor corporațiuni de drept public, ci și atunci când acea daunațiune se întâmplă în legătură cu exercitarea potestății și în cercul acesteia.

În fine, ca încheiere, mai trebuie să fac amintire despre două dispozițiuni legale, cari expres admit desdăunare ideală pentru dauna suferită; anume:

21. Art. de lege XIV din anul 1914 (legea presei) dispune:

„§ 39. Lezatul poate pretinde în afară de restituirea daunelor materiale cauzate prin publicațiune de presă și o satisfacție în parale corespunzătoare pentru dauna imaterială, întru cât acea conform împrejurărilor corespunde echității.

„Suma de satisfacție pentru dauna imaterială o va stabili instanța judecătorească prin apreciere, luând în considerațiune toate împrejurările, în deosebi situația materială a părților interesate.

„Pretențiunea de desdăunare îi compete lezatului și atunci, dacă publicațiunea de presă nu constituie infracțiune; în acest caz pretențiunea de desdăunare se poate valida numai pe cale civilă”.

Tot articolul de lege XIV din anul 1914 în § 43 dispune despre publicarea sentinței condamnatoare.

22. Articolul de lege XLI din anul 1914 despre apărarea onoarei conține următoarea dispozițiune:

„§ 28. Dispozițiunile aliniatului 1 și 2 din § 39, și ale aliniatului 2, 3 și ultim din § 43 al articolului de lege XIV din anul 1914 (legea presei) se vor aplica în mod corespunzător și în cazurile de delict prevăzute de legea presentă, cari nu au fost comise prin presă, precum și în cazul de crimă sau delict de acuzațiune mincinoasă, prevăzut de §§ 227 și 229 din codul penal art. de lege V din anul 1878”.

Dr. GEORGIU PLOPU

SPICUIRI DIN OPERA LUI Dr. GEORGIU PLOPU

B) NOTE DOCTRINARE

AVERI URBARIALE. REGULAREA RELAȚIUNILOR URBARIALE. COMASARE. DIVIZARE*)

Cu instituțiunea aviticității și a liniarității, mai departe cu contractele de ereditare și cu donațiunile pentru caz de moarte, m'am ocupat în tomul apărut în 1923 al Opului meu: „Părți alese din dreptul privat ungar”; deci e suficient să mă refer în această privință la desfășurările din §§ 153—157, 158, 244—263, 1012—1034 și 1035—1040 ai opului amintit.

În acest loc mă ocup cu instituțiunea specială a dreptului privat ungar: cu „urbarialitatea” cu care se ocupă și părțile în proces, deși în mod confuz și inexact.

În opul amintit, în legătură cu sistemul de donațiune (Capitolul XII, § 152) am făcut pe scurt amintire despre sistemul urbarial, și am expus, că bunurile nobililor au fost cultivate exclusiv de nenobili, cari s'au numit;

a) Iobagi, dacă au avut casă (intravilan) și

*) Hotărârea care a ocazionat acest studiu este următoarea:

ÎN FAPT: T. C. în anul 1907, a predat cu contract toată averea sa mobilă și imobilă lui G. B., stipulându-se că G. B. este obligat să întrețină cu toate cele necesare pe transmitent până la moarte, a-l înmormânta și a solvi lui E. B. 80 de coroane. La facerea contractului toată averea trece în posesiunea faptică a lui G. B., în cartea fonduară însă numai pe jumătatea averilor imobile se transcrie dreptul de proprietate pentru dânsul, iar pe cealaltă jumătate conform contractului, numai după moartea transmitătorului, se poate transcrie.

G. B. satisface punctual obligațiunile sale contractuale, iar în anul 1912 înmormântează în modul cuvenit pe transmitător.

În cartea fonduară jumătate din averile imobile figurând pe numele lui T. C., acelea se inventariază ca lăsamântul lui, la cari se prezintă ca erezi legali nepoatele lui de soră, cari sub titlul liniarității, pretind succesiunea, susținând că contractul legat între T. C. și G. B., este nevalid din motivul că acela dispune pentru caz de moarte, fiind deci contract de ereditare, trebuia redactat în sensul art. de lege 16 din anul 1876 (legea despre testamente), sub rigoarea formalităților pentru testamente, cari formalități total lipsesc; prin urmare, averea imobilă lăsamântară le compete lor în baza dreptului de ereditare liniară, deoarece aceste averi sunt **averi urbariale**, cari cu ocaziunea regulării relațiilor urbariale dintre fostul domn de pământ și foștii urba-

pământ cultivabil: arător, fânaț, etc. (extravilan);

b) Incevilini, dacă au avut numai casă (jeleri cu casă); în fine;

c) Subincevilini, dacă n'au avut nici casă (jeleri fără casă).

Averile intravilane și extravilane din mâinile iobagilor și ale jelerilor însă n'au fost proprietatea liberă a acestor servitori nenobili, ci proprietatea a fost a celui domn de pământ, pe al cărui teritoriu au fost plasați acești muncitori, despre cari Werböczy în Opul Tripartit, partea III, titlul 30, § 7, zice: „...nam rusticus praeter laboris mercedem et praemium, in terris domini sui, quantum ad perpetuitatem, nihil iuris habet, sed totius terrae proprietas ad dominum terrestrem spectat et pertinet”.

riaști, s'au extrădat antecesorilor decesorului; deci derivă dela stirpele comun al decesorului și al lor, și efectuându-se **comasarea** averilor urbariale, averile din lăsamânt au fost extrădate decesorului în locul averilor urbariale.

ÎN DREPT: Considerând că în vicața părților contractul s'a și realizat prin îndeplinire, iar pe jumătatea averii imobile numai transcrierea în cartea fonduară s'a amânat până la moartea lui T. C., această stipulațiune nu atinge caracterul juridic al contractului, care este un contract de transmisiune inter vivos, astfel fiind, după defunct nu a rămas avere, căci averea inventariată ca lăsamântul lui nu e lăsamânt, ci aceea în momentul morții a devenit proprietatea exclusivă a lui G. B., căruia i-s'a predat încă inter vivos, cu condițiunea pendentă de timp fixat la moartea transmitentului, iar această condițiune s'a împlinit; prin urmare contractul nu e act pentru caz de moarte, și astfel nu trebuie să întrunească recerințele de validitate prevăzute în §-ul 33 al articolului de lege 16 din anul 1876.

În proces e total irelevantă chestiunea urbarialității și a liniarității, deoarece reclamantele nu sunt descendentele lui T. C., iar ca nepoate de soră, n'au drept la porțiune legitimă, prin urmare față de contractul încheiat între T. C. și G. B., după toate formele și în mod valid, nu au drept de ereditare liniară.

(Cas. I. Dec. No. 1029 din 2 Decembrie 1921. Preș. D-lui Dr. Georgiu Plopu, președinte.)

Serviciile prestate de iobagi, inevilini și subinevilini domnilor lor de pământ s'au numit: „urbare”, de unde nenobili au avut denumirea de „urbarialiști”.

Prestațiunile urbariale au constat din:

1. Banii după fumuri: după fiecare casă (fum) pe an: un floren;

2. Nouă, adică a noua parte din produse;

3. Dreptul montan sau decimă (dejmă — a zecea parte) din produsele viilor; mai departe,

4. Din a noua parte dela roiurile de albine, din miei iezi, galițe (păsări de casă), ouă, unt, etc., în fine;

5. Din „robotă”, adică din servicii urbariale: astfel de servicii și prestațiuni, adică: „robotă” au făcut: economii cu o „sesiune” întreagă anualminte 52 de zile cu carul cu boi, sau 104 zile de fără car cu boi (adică: cu brațul, cu palmele); jelerii cu casă pe an 18 zile, iar jelerii fără casă 12 zile pe an.

„Posesiune urbarială” s'au numit „fondurile intravilane și extravilane”, cari au fost introduse în „tabelele urbariale”, păstrate în arhiva comitatensă, ca substrat al fondurilor iobagionale urbariale, sau ca substrat al fondurilor jelerești urbariale; asemenea au format posesiune urbarială și acele fonduri, cari prin prestațiuni urbariale continue s'au dovedit de fonduri urbariale.

Substratul unui fond urbarial s'a numit: „sesiune urbarială” (*sessio colonialis*), și aceasta s'a compus: din „fond intravilan” (locul de casă cu, sau fără casă), și din „fond extravilan” (pământ arabil și fânețe). Fondul intravilan întreg a fost stabilit în un jugher de pământ în interiorul comunei, iar fondul extravilan întreg (în hotarul comunei) s'a compus din 24—40 jughere de pământ, variind mărimea fondurilor după comitate; tot așa au variat după comitate și extensiunea jugherelor între 1100—1600 stânjeni (un stânjen egal cu circa doi metri) pătrați. La fânețe teritoriul nu a fost determinat în stânjeni pătrați, ci fânețul s'a considerat „de coasă”, dacă a produs pe an — fără compresarea otavei — un car de fân. Lipsa de pământ arător s'a putut suplini cu fânaț, și viceversa, computând pentru un jugher de pământ arător un fânaț de coasă.

În comună de regulă unul sau doi dintre urbarialiști au avut o sesiune extravilană întreagă, iar ceilalți urbarialiști au avut $\frac{3}{4}$ (trei părți), $\frac{1}{2}$ (jumătate), $\frac{1}{4}$ (o pătrime) și $\frac{1}{8}$ (o optime) de sesiune extravilană: sesiunea urbarială numai în acest mod a fost divizibilă, altă divizare nu a fost permisă.

Nu au aparținut substratului sesiunii urbariale, dar le-au competat urbarialiștilor așa numitele: „folosințele urbariale” și anume:

a) Folosințele silvice, adică: dreptul de lem-nărit în pădurea domenială, ce a constat din lemne de foc (abatagi), și din lemne de edificat, (construcțiuni);

b) Dreptul la folosința de glande, jir, ghindă și culegere de poame;

c) Folosința solului silvic;

d) Folosința terenurilor trestiale, și

e) Pășune pentru vite.

Difer de fondurile urbariale, însă au caracterul juridic al acestora:

1. Fondurile jelerești, cari constau numai din intravilan fără fond extravilan. La regularea competențelor urbariale opt fonduri jelerești se consideră egale cu un fond întreg urbarial (sesiune);

2. Fondurile părăsite (*sessiones desertae*), cari sunt introduse în tabelele urbariale, ca fonduri urbariale, însă posesorii lor ulterior le-au părăsit;

3. Fondurile ocupate; ocuparea s'a putut face sau de urbarialiști, sau de domnul de pământ, de regulă prin arătură din pășunea domenială, respectiv urbarială.

4. Fondurile remanentiale (*fundi remanentiales*) adică acele fonduri (pământuri), cari la prima regulare urbarială s'au aflat la singuraticii posesori urbarialiști peste competență;

5. Fondurile industriale, și anume: stărpiturile (târselele) și viile; în fine

6. Fondurile allodiale, cari sunt părți constitutive ale bunului nobil, însă domnii de pământ le-au dat spre cultivare, sădire sau alte folosințe, pe lângă prestațiuni sau arendă stipulate în contract urbarialiștilor săi, cari apoi în cursul lung al anilor fără întrerupere au satisfăcut stipulațiunilor contractuale. Astfel de fonduri allodiale sunt: fondurile jelerești curiale, fondurile de ferme, fondurile taxale, fondurile censuale, fondurile de servituți și coloniile. Toate aceste fonduri allodiale nu se pot califica de fonduri urbariale, totuș prin prestațiunile îndeplinite pentru folosința aceloră, au constituit relațiune sinonimă cu urbarialitatea.

Din cele expuse pe scurt putem constata, că relațiunea dintre domnii de pământ și dintre urbarialiștii lor, are de bază instituțiunea urbarialității, iar această instituțiune cuprinde în sine totalitatea obligațiunilor pe cari le-au îndeplinit foștii urbarialiști față de domnii lor de pământ.

Nu se poate deci confunda, nici identifica instituțiunea urbarialității din fosta Ungarie cu

instituțiunea feudalității, ce a existat în Franța, Italia și mai ales în Germania, unde și-a avut cuibul feudalitatea. „Vasal” și „iobag” sunt două concepte, cari se exclud unul pe altul. Vasalul din instituțiunea feudalității nu are nimic comun cu iobagiul din instituțiunea urbarialității, căci vasalii cu timpul au devenit potențați, principii, conți, etc., cari au periclitat suveranitatea Coroanei, pe când iobagii tot calici au fost și au rămas până în anul 1848, când articolul de lege 9 i-a eliberat de sub jugul urbarialității prin răscumpărare.

Orice instituțiune socială își pierde actualitatea și devine nesutenabilă, dacă condițiunile sociale într'atâta s'au schimbat, încât instituțiunea nu mai corespunde scopului, pentru care a luat ființă.

Această soartă a avut-o și urbarialitatea, pentru că evoluțiunea socială a rupt cătușele evului mediu, care în comunitate și-a avut caracterul esențial; și a pretins în mod imperativ libertatea individuală.

Astfel precum în țările din occident și-a trăit traiul și s'a șters feudalismul, tot așa s'au liberat și fondurile până atunci legate prin urbarialitate, cu diferența, că în Occident feudalitatea s'a șters fără nici o desdăunare, pe când în fosta Ungarie urbarialitatea a încetat în baza articolului de lege 9 din anul 1848 prin răscumpărarea prestațiunilor de robotă, dijmă și bani; iar alte sarcini, precum a fost decima de vie, mai departe târjelele (stărpiturile) și fondurile remanentiale au fost declarate de rescumpărabile cu intermedierea Statului.

Evoluțiunea socială sfărâmând cătușele de comunitate, a impus ca postulat de prima ordine divizarea teritoriilor comune, conform recerinderilor utilității; astfel de teritorii comune au fost compozesoratele și comunitățile de pădure și de pășune ale urbarialistilor.

În fine, cu desvoltarea vieții sociale și cu intensitatea economiei, a devenit necesitate a coaduna loturile economice ale singuraticilor economi, împrăștiate în parcele mici peste întreg hotarul comunal, de multe ori în zeci și sute de locuri, adică a le comassa într'un corp, eventual în două corpuri.

Îndeplinirea tuturor acestor postulate sociale, ce de regulă se face prin intervenția autorității și pe cale tehnică: se numește regulare de posesiune.

În dreptul privat ungar regularea de posesiune cuprinde în sine:

a) Rezolvarea tuturor chestiunilor, cari au rămas în suspensie nerezolvate, și derivă din re-

lațiunea ce a sustat între fostul domn de pământ și între foștii iobagi. Aceste chestiuni au putut fi regulate sau prin înțelegere comună pe cale pașnică, — ce rareori, însă totuși s'a întâmplat — sau pe cale procesuală ce de regulă e cazul. Astfel de procese și azi sunt în curgere, și sunt încă multe comune, în care regularea chestiunilor urbariale încă nici nu s'a pus în curgere, sau procedura e ținută în suspensiune.

b) Regularea unor relațiuni de drept, sinonime cu cele ce provin din urbarialitate, precum sunt: regularea folosințelor trestiale, rescumpărarea jeleriilor alodiale, și chestiunea relațiunilor de drept referitoare la colonizări; în fine chestiunea proporționalizării și comassarea posesiunilor individuale din hotarul unei comune.

Chestiunile rămase nerezolvate din legătura urbarială sistată prin articolul de lege 9 din anul 1848, de regulă se regulează prin proces urbarial.

Înainte de a intra în chestiunea regulării, doresc a atinge pe scurt chestiunea înființării și desvoltării legăturii urbariale.

Legătura urbarială între domnul de pământ nobil și între servitorii urbarialiști așa a luat ființă, că o parte din bunurile sale donative, dobândite prin donațiune regie dela Coroană, domnul de pământ le-a cedat spre folosință urbarialiștilor săi, cari în contul acestei folosințe au avut obligământul a face serviciile și prestațiunile urbariale expuse mai sus.

Urbarialiștii erau adăpostiți sub scutul domnului lor de pământ în comunele impopulate de dânsii, și vicerversa, domnul de pământ a avut interesul a-i ține pe urbarialiștii săi pe bunurile sale, ca acestea să poată fi regulat cultivate. Între domnii de pământ și urbarialiști, în urma modului neuman, cu care au fost acești din urmă adeseori tratați de cei dintâi, au fost în mai multe rânduri nu numai frecări, ci și revolte, rebeliuni și chiar resculări, care însă totdeauna au fost sufocate cu forța fără cruțare, precum am amintit-o aceasta și în §-ul 152 al Opului meu amintit mai sus.

În decursul secolelor relațiunea dintre domnii de pământ și dintre urbarialiști a luat caracter stabil și de drept public prin aceea, că drepturile până atunci nelimitate ale domnilor de pământ s'au mai restrâns, iar obligațiunile urbarialiștilor au fost în mai multe rânduri revizuite și bine precizate.

Această regulare și precizare a început a se face prin ordonațiuni inițiate de înșiși domnii de pământ, cari din propria lor experiență s'au

convins, că neînțelegerile totdeauna duc la rezultate dezastruoase pentru ambele părți.

Astfel au luat ființă așa numitele „urbarii”, adică ordonațiunile făcute în scris pentru regularea drepturilor și obligațiunilor reciproce, atât ale domnilor de pământ, cât și ale iobagilor.

Aceste urbarii făcute pe cale privată însă, nu au avut sancțiunea necesară de executare, și deci interesele sociale, au pretins regulare definitivă cu autoritate publică; timpul atunci era nefavorabil, căci corpurile legislative s'au compus chiar din acei domni de pământ, cari n'au voit să recunoască libertatea personalității urbariaștilor, astfel regularea chestiunii s'a amânat pe timpuri mai favorabile.

Între astfel de împrejurări a luat inițiativa de regulare regele (nu regina!) Maria Theresia, care pe lângă controlarea și inspecțiunea comisarilor regali numiți spre acest scop, a edat și executat în toate comunele „ordonațiuni urbariale” sau pe scurt: „urbarii”, în care se cuprind principiile generale directive, stabilite cu privire la obligațiunile domnilor de pământ și ale urbariaștilor ce au unii față de alții.

Astfel de urbarii au fost extradate sub domnia regelui Maria Theresia (1740—1780), în patru rânduri, și anume: primul urbariu s'a emis în anul 1756 pentru Slavonia (*urbariul slavon*); al doilea în anul 1767 pentru Ungaria în sensul strict (*urbariul ungar*) la care aparțin și teritoriile: Maramureșanei, Satumărenei și Crișanei; al treilea urbariu s'a emis în anul 1780 pentru comitatele bănățene Torontal, Timiș și Caraș (*urbariul banatic*); în fine al patrulea urbariu s'a edat tot în anul 1780 pentru Croația (*urbariul croat*).

Pentru Ardeal, în sensul strict luat, nu s'a edat nici un urbariu.

Urbariile extradate de regele Maria Theresia și azi sunt de mare importanță, pentru că la regularea chestiunilor urbariale — de cari avem încă destule nerezolvate — din aceste urbarii e a se stabili numărul și competențele celor îndreptățiți, anume:

În decursul executării acestor urbarii s'a stabilit în fiecare comună starea faptică prin conșcrierea în tabelele urbariale ale urbariaștilor, adică ale economilor cu sesiuni întregi, cu 3/4 de sesiune, cu 1/4 și 1/8 de sesiune; ale înviliilor (jelerilor de casă), și ale subinevilinilor (jelerilor fără casă), dimpreună cu pământurile urbariale ale fiecăruia, care au constituit substratul fondului urbarial sau jeleresc.

Tot cu acea ocaziune s'a stabilit, că în fiecare comitat (județ) la o sesiune întregă ioba-

gională intravilană, în pământuri extravilane (arător și fânaț) ce teritor aparține; apoi după producțiune s'a clasificat și cuantumul jugherilor cu 1100—1600 stânjeni (un stânjen egal cu circa doi metri) pătrați; în fine s'a stabilit în aceste urbarii și acea, că ce folosințe le compet urbariaștilor din pășunea și pădurea domnului de pământ.

În baza datelor culese despre relațiunile urbariale în fiecare comună: s'au compus apoi urbariile fiecărei comune separat, în care în 9 puncte au fost stabilite drepturile și obligațiunile reciproce ale domnilor de pământ și ale urbariaștilor din fiecare comună.

Articolul de lege 35 din anul 1791, a ordonat, că relațiunea dintre domnul de pământ și dintre iobagi să se reguleze pe calea legislațiunii; enunță însă, că până va dispune legislațiunea se susțin în vigoare urbariile emise de regele Maria Theresia.

Legislațiunea numai în anii 1832—1836 s'a ocupat cu regularea chestiunii dintre domnii de pământ și urbariaști.

La regularea aceasta se refer:

a) Articolul de lege 4 din anul 1836, despre dreptul de mutare al iobagilor din o comună în alta;

b) Articolul de lege 5 din anul 1836, despre substratul fondurilor iobagionale;

c) Articolul de lege 6 din anul 1836, despre folosințele iobagilor;

d) Articolul de lege 7 din anul 1836, despre obligațiunile iobagilor;

e) Articolul de lege 8 din anul 1836, despre contractele urbariale;

f) Articolul de lege 9 din anul 1836, despre administrația internă a comunelor urbariale;

g) Articolul de lege 10 din anul 1836, despre jurisdicțiunea domenială și despre procesul urbarial.

Regularea din aceste legi în parte a modificat-o articolul de lege 7 din anul 1840.

În acest stadiu a rămas chestiunea până în anul 1848, când articolul de lege 9 a sistat de tot relațiunea urbarială, prin ce urbariaștii au devenit stăpâni și proprietari pe bunurile până atunci urbariale, folosite de dânsii.

Sistarea prestațiunilor urbariale s'a făcut prin răscumpărare; domnii de pământ au fost escontentați cu obligațiuni de Stat, iar foștii urbariaști au solvit Statului sumele de răscumpărare, și respective aceste ca anuități după modul contribuțiunilor s'au incasat dela foștii urbariaști.

Legislațiunea în anul 1848, când prin articolul de lege 9 a sistat prestațiunile urbariale, cari până atunci se practicau, nu a regulat relațiunile acele de drept, cari au sustat până atunci în privința bunurilor urbariale folosite de urbarialiști în sensul regulilor urbariale, adică în sensul urbariilor; iar în privința foloaselor urbariale, exercitate de foștii urbarialiști în pământurile și bunurile allodiale ale domnului de pământ, adică în privința pășunării, lemnăritului și trestialelor a susținut expres exercițiul de până atunci.

Relațiunile de drept și de posesiune, cari au mai rămas din legătura urbarială deja sistată, au fost regulate în primul rând în era absolutistică prin patenta din 2 Martie 1853, și prin patenta din 16 Iunie 1854, pe cari le-au susținut în vigoare și normele judiciare provizorie.

Cu dispozițiunile materiale din aceste patente sunt în legătură dispozițiunile articolului de lege 33 din anul 1868, care dispune restituire din fondul regnicolar pentru răscumpărările urbariale.

După regularea efectuată prin patentele amintite, a urmat regularea amintitelor relațiunilor urbariale prin articolul de lege 43 din anul 1871, pe care l-a modificat, respective întregit articolul de lege 12 din anul 1877.

Această regulare s'a făcut în mod definitiv pe baza principiilor proprietății libere, fără nici o restricțiune și cu totala sistare a orice comunitate, ce a existat între domnul de pământ și între foștii urbarialiști.

Spre a se putea efectua în sensul acum desvoltat, adică pe baza principiilor proprietății libere, regularea relațiunilor urbariale, în primul rând e necesară stabilirea substratului urbarial; va să zică: în comuna în care se face regularea trebuie stabilită că: câte sesiuni intravilane și extravilane au existat în comună, și ce teritoriu a fost ca teritor urbarial în folosința stabilă a foștilor urbarialiști; mai departe: că din ce teritor a constat pășunea urbarială, precum și foloasele de pădure și de trestie, pe cari le-au avut foștii urbarialiști, și în contul acestora ce cuantumuri de teritoriu sunt a se extrada foștilor urbarialiști?

Evident că această stabilire, dacă nu se face pe cale pașnică, cu învoire comună între domnul de pământ și între foștii urbarialiști, are a se face pe cale procesuală, precum dispune această articolul de lege 43 din anul 1871.

În procesul urbarial pentru regularea chestiunilor rămase nerezolvate din legătura urbarială sistată prin articolul de lege din 9 anul

1848, în primul rând are a se stabili substratul fondurilor urbariale iobagionale și jelerești. În această pripință servesc ca bază datele urbariale ale regulilor anterioare, și în special tabelele urbariale dela introducerea urbariilor; în baza aceasta fondurile, cari sunt introduse în tabelele urbariale ca substraturi de fonduri iobagionale și jelerești urbariale, se consideră de urbarialitate; tot asemenea se consideră de fonduri urbariale și acele, cari deși nu sunt introduse în tabelele urbariale ca atari fonduri, însă mai târziu și aceste au fost supuse obligațiunilor și prestațiunilor urbariale, cari regulat s'au efectuat, știut fiind că domnul de pământ a putut da din bunurile sale și altora pământuri pentru folosință cu obligațiuni și prestațiuni urbariale; în fine din fonduri urbariale sunt a se considera și acele pământuri, cari cu contract s'au dat de domnul de pământ urbarialiștilor, dacă condițiunile contractuale nu au fost mai onoroase decât cele urbariale, și astfel se pot considera că substituiesc pe cele urbariale; din contră: dacă condițiunile contractuale au fost mai oneroase decât prestațiunile urbariale, atunci fondurile respective se consideră de fonduri allodiale, adică fonduri, cari aparțin exclusiv bunului nobil domenal, în tot cazul însă se poate dovedi contrariul.

Tot sub această considerațiune cad și fondurile luate în conscripția contribuabililor, deoarece contribuție numai după fondurile urbariale s'a efectuat și încasat.

Cuantumul legal al substraturilor urbariale atât iobagionale cât și jelerești sunt stabilite în legile urbariale anterioare, în special în articolul de lege 5 din anul 1836.

Referitor la fondurile cu caracter urbarial: la stabilirea substratului acestora sunt a se observa următoarele: Fondurile părăsite sunt a se considera proprietatea acelor, cari au fost în posesiunea acelor fonduri în 1 Ianuarie 1848.

În cadrele procesului urbarial trebuie regulată și chestiunea terenurilor ocupate. Aceste terenuri ocupate, în sensul legilor urbariale, sunt a se restitui domnului de pământ, respectiv foștilor urbarialiști dela cari au fost ocupate; în privința acestora §§-ii 10—14 ai articolului de lege 43 din anul 1871, conțin dispozițiuni amănunțite.

Asemenea în cadrele procesului urbarial are a se regula și chestiunea fondurilor remanentiale.

Remanențialele — precum știm — sunt acele terenuri, pe cari le au în posesiunea lor iobagii peste competența fondului iobagional sta-

bilit în tabelele urbariale, sau cu ocaziunea vreunei regulări — întrucât nu sunt a se considera nici de ocupațiuni, nici de târsele (stârpituri), nici de fonduri părăsite, nici de fonduri censuale, sau de posesiune dată cu arendă, și din cari terenuri, în sensul legilor în vigoare, până la anul 1848, domnii de pământ ar fi trebuit să formeze fonduri noi.

Referitor la aceste remanente, articolul de lege 43 din anul 1871, le dă drept urbarialiștilor să le răscumpere dela domnul de pământ cu intervenția Statului.

Ce atinge separarea pășunii urbarialiștilor de pășunea domnului de pământ: în această privință articolul de lege 43 din anul 1871 în esență susține în vigoare dispozițiunile legilor urbariale anterioare, în special dispozițiunile articolului de lege 6 din anul 1836, în sensul căroră pentru a evita frecările, ce adeseori au obvenit între domnul de pământ și între urbarialiștii săi, și sub durată legăturii urbariale încă a trebuit separat un anumit teren de pășune pentru vietele iobagilor din posesiunea allodială a domnului de pământ.

Această dispozițiune a legilor vechi urbariale o întregeste articolul de lege 43 din anul 1871, cu aceea că: pășunea astfel separată o declară: proprietatea exclusivă a foștilor urbarialiști.

Dealtcum chestiunea de regulare cu privire la competența de pășune constă din calcularea competenței din pășune pentru urbarialiști, și excisiunea terenului corespunzător din bunul allodial al domnului de pământ.

Referitor la calcularea competenței de pășune a urbarialiștilor, articolul de lege 43 din anul 1871, cu unele întregiri, susține în vigoare dispozițiunile legilor anterioare.

În această chestiune servește ca regulă că: conform relațiunilor locale, și cu considerare și la extensiunea în care foștii urbarialiști au exercitat până la regulare dreptul de pășunat: trebuie separat pentru o sesiune întreagă urbarială cel puțin 4, și cel mult 22 de jughere, computate cu 1200 stânjeni (un stângen egal cu circa doi metri) pătrați jugherul pentru foștii urbarialiști, iar cu o sesiune întreagă urbarială se iau de egale 8 = opt fonduri incviline; prin urmare, dacă în comuna în care se face regularea urbarială prin proces, sunt $12 \frac{3}{4}$ sesiuni și sunt 36 de fonduri jeleresti (incviline), atunci competența de pășune are a se computa după o sesiune cu minimum 4, și maximum 22 de jughere, ce încă are a se decide, adică după totalul de $17 \frac{1}{4}$ sesiuni urbariale, căci în 36 de fonduri

jelerești sunt $4 \frac{1}{2}$ sesiuni + $12 \frac{3}{4} = 17 \frac{1}{4}$ sesiuni. Astfel dacă s'a decis că după o sesiune se dau 16 jughere de pășune cu 1200 stânjeni pătrați jugherul: se vor extrada urbarialiștilor separat $17 \frac{1}{4} \times 16 = 276$ de jughere.

În cazul dacă foștii urbarialiști în lipsă de pășune țelinoasă suficientă au exercitat pășunat în pădurea, sau și în pădurea domnească, competența de pășune are a se extrada și din pădurea domnească; arborii și lemnele uscate însă de pe acel teritor, rămân proprietatea domnului de pământ, și nu le compet foștilor urbarialiști, căci ei din pădure au competență separată.

Fiecare parohie comunală de confesiune greco-orientală, romano și greco-catolică, augustină (calvină) și elvețiană (luterană) au avut a primi cu ocaziunea regulării relațiunilor urbariale în competența sa dela domeniu o sesiune întreagă urbarială de intravilan și extravilan, iar învățătorii (școala) și notarul comunal (comuna) câte o jumătate de sesiune. După aceste sesiuni încă se extradau tot acele competențe de pășune și de pădure și trestiale.

Precum la sesiunile urbariale, la ocupațiuni, remanente și pășune, tot așa și la folosința *de lemne* (lemnărit de foc și de construcțiuni) și de trestie: *articolul de lege 43 din anul 1871*, prin separare totală *aranjează chestiunea urbarială dintre foștii iobagi și dintre domnul de pământ*, ordonând, că competența *din pădure* și trestiale, ce are a se stabili în baza uzului de până atunci, trebuie extradată foștilor urbarialiști în natură.

Cu privire la calcularea competenței de pădure, ca regulă servește, că urbarialiștilor atâta teren de pădure trebuie separat din pădurea domnească, că din acela să poată acoperi toate folosințele pe cari le-au avut foștii urbarialiști până atunci în pădurea domnenială, cu considerare și la obligațiunile, cari i-au îngreunat.

Tot așa ca la pășune, și la pădure se iau egal 8 fonduri jeleresti ca un fond întreg de sesiune urbarială.

La stabilirea competenței regula e, că după o sesiune, sau după opt jelerii, se extradă minim două și maxim opt jughere de pădure, computat cu 1200 de stânjeni (un stângen egal cu circa doi metri) pătrați jugherul; deci dacă în comună sunt $12 \frac{3}{4}$ sesiuni și 36 jelerii, total $17 \frac{1}{4}$ sesiuni, și după o sesiune s'a stabilit 6 jughere de pădure, atunci urbarialiștii în competența lor de pădure vor primi $17 \frac{1}{4} \times 6 = 103 \frac{1}{2}$ jughere.

De sub această regulă numai atunci se face ex-

cepțiune, dacă din competența maximală de 8 jughere după o sesiune, nu s'ar acoperi folosința ce au avut-o foștii urbarialiști până atunci, în care caz competența se poate ridica până la 12 jughere de o sesiune; iar în acele comune, în cari foștii urbarialiști în afară de folosința de lemnărit în pădurea domnească au exercitat și comerț cu lemne, ardere de cărbuni, sau alte foloase extraordinare, competența după o sesiune urbarială se poate ridica până la 16 jughere; viceversa: acolo, unde folosința ce au avut-o foștii iobagi și jeleri în pădurea domnească până la 1 Ianuarie 1848, a fost așa de bogată, încât pentru exercitarea aceleia nu a fost necesară după o sesiune nici două jughere, competența după o sesiune se poate reduce din jos de două jughere.

Referitor la competența urbarială după folosința trestialelor, au servit asemenea principii ca la păduri, anume: pentru regularea trestialelor, cu considerare la măsura folosinței și la terenurile diferite, după o sesiune întreagă iobagională s'au extrădat foștilor iobagi — luând o sesiune egală cu 8 jelerii — dela două până la opt jughere de teren trestial.

Mai amintesc în acest loc, că spre a se putea finaliza mai cu efect regularea chestiunilor urbariale: articolul de lege 43 din anul 1871, a stabilit în mai multe privințe termene percluse; iar referitor la separarea pășunii, și a la regularea folosințelor de pădure și trestiale a dispus, că după decurgerea unui timp determinat, procesul urbarial de regulare să se pună din oficiu în curgere pe spesele acelor domni de pământ, cari omit regularea acestor chestiuni.

Dispozițiunile cuprinse în articolul de lege 43 din anul 1871, referitoare la chestiunile de regulare urbarială, în esență se aplică și pe teritoriile din părțile ardelen (Ardealul în sens strict), pentru care se iau dispozițiuni în capitolul X al articolului de lege 43 din anul 1871, și în articolul de lege 12 din anul 1877, pe care mai ales din punctul de vedere procedural le întregesc: articolul de lege 45 din anul 1880, și articolul de lege 24 din anul 1892.

Diferența esențială între regularea din părțile ardelen și cele ungurene constă în aceea, că în teritoriul ardelean urbarialitatea nu a fost regulată în sensul acela, precum s'a făcut aceasta pentru celelalte părți ale țării prin urbariile emise de regele Maria Therezia, și de legile din anii 1836 și 1840, și astfel lipsește baza sigură pentru stabilirea substratului de fonduri urbariale; căci pe când în Ungaria tabelele în-

toamite din ordinul regelui Maria Therezia au precizat în fiecare comună numărul sesiunilor iobagionale și jeleriile, pe teritoriul ardelean în lipsa acestor fel de date se aplică conscripția din anii 1819—1820, numită, conscripția Cziráky-ană, pentru stabilirea fondurilor și jeleriiilor urbariale, deși această conscripție în unele privințe e defectuoasă și mancă, și astfel stabilirea fondurilor și jeleriiilor adeseori e împreunată cu mare greutate; iar în special pentru stabilirea fondurilor și jeleriiilor secuiești, pe lângă conscripția Cziráky-ană, și în articolul de lege 43 din anul 1871 se cuprinde unele dispozițiuni; în fine referitor la comunele de pe teritoriul Năsăudului, în privința regulării urbariale dispune articolul de lege 18 din anul 1890.

După expunerea regulilor materiale, trebuie să fac amintire și de regulile de procedură.

Procedura de regulare în chestiunile urbariale are trei faze, și anume:

1. Chestiunea de admisibilitate a regulării;
1. Deciderea meritorică a regulării, și
3. Executarea regulării.

Regularea urbarială o pot pretinde atât domnii de pământ, cât și foștii urbarialiști din comunele încă neregulate, cu diferență: că oricare domn de pământ și singur ca atare poate pretinde ca reclamant regularea, ne când foștii urbarialiști totdeauna laolaltă fac o parte sau ca recamanți, sau ca intimați din proces.

Ce atinge în primul rând reprezentarea posesorilor din proces, dacă în comună sunt mai mulți posesori cu bunuri domeniale, fiecare poate intenta proces de regulare, însă are a cita în proces și pe ceilalți posesori de bunuri domeniale, pentru ca aceștia să se poată declara referitor la terenurile, cari vin sub regulare, și eventual și în alte chestiuni, care îi ating și-i interesează.

Foștii urbarialiști, respectiv succesorii lor în fondurile și jeleriile urbariale, pășesc în proces ca reclamanți, sau se trag în proces ca intimați de regulă în persoanele lor, iar dacă urbarialiștii sunt organizați prin statut aprobat, atunci și prin reprezentanții lor; dealtcum judele comunal reprezintă și comunitatea urbarială; va să zică: urbarialiștii, respective succesorii în drept ai lor, și în persoanele lor, și prin reprezentanții lor pășesc în proces, și se trag în proces, din motivul ca să li-se dea ocaziune cât mai largă să-și valideze drepturile lor, deoarece în procesele de regulare nu este remediu supletor.

Absenții prin curatorii, minorii prin tutorii

lor, curateleții prin curatorii lor și pe lângă aceasta prin sedria orfanală și prin fiscul comitatens au a fi reprezentați.

Preoții și învățătorii, precum și notarul comunal, în privința competenței lor se reprezintă prin superioritățile lor.

În afară de aceasta sunt a se aviza prin înmânarea acțiunii toți interesații: comitatul prin vice-span (subrefect), asemenea și comunele vecine, ca eventual să se fixeze definitiv notele dintre comunele vecine.

Cu un cuvânt trebuie pus mare pond, ca procesul pentru regulare să fie intentat corect după toate formele procedurale.

Ad. 1. În chestiunea admisibilității procede și decide prin sentință în prima instanță Tribunalul pe al cărui teritoriu e situată comuna căreia aparțin imobilelor la cari se referă regularea urbanială.

Din punctul de vedere al admisibilității se face distincțiune, că regularea în general se referă la hotarul întreg și la toate chestiunile urbaniale, sau regularea e numai parțială, și se referă numai la separarea pășunii, pădurii sau trestialelor.

Regularea generală numai în acele comune se admite, în care s'a efectuat regularea urbanială.

Regularea parțială, adică procesul pentru separarea pășunii, pădurii sau trestialelor, în sensul §-ului 48 al articolului de lege 53 din anul 1871, a trebuit început de domnul de pământ contra urbanialiștilor într'un an de zile dela pășirea în vigoare a legii, la din contra procesul s'a pus în curgere din oficiu prin curatorul numit de Tribunal; deși această dispozițiune e destul de clară, totuși există încă comune, în cari nu s'a pus încă în curgere regularea.

Sentința pronunțată în chestiunea admisibilității e apelabilă până la forul suprem și până nu se decide cu putere finală de drept chestiunea admisibilității, în proces nu se poate lua nici o dispozițiune meritorică de regulare.

Ad. 2. După ce s'a decis finalmente chestiunea admisibilității, se decide meritoric chestiunea regulării.

Această procedură are două faze: cercetarea prealabilă și procedura meritorică.

Cercetarea prealabilă o efectuează un jude delegat din sânul Tribunalului, care confruntază și identifică fondurile iobagionale și jelerști luate în tabelele urbaniale cu cele posedaute, precum și posesiunile domnilor de pământ și ale urbanialiștilor cu cele de acum.

Constatând astfel identitatea și eventualele miancități sau surpluse, judele exmis dispune măsurarea terenelor cari cad sub regulare.

Când regularea se face cu domeniul, inginerul îl angajează și-l solveste domnul de pământ, ce dacă acesta ar neglija, exmisul pe speșele lui angajează inginerul, care până la finea procedurii are a face toate lucrările tehnice, împărțirea și hărțile de terene.

După măsurarea generală și individuală toate lucrările tehnice, hărțile și cărțile fondurilor urbaniale sunt a se verifica și autentifica cu un alt inginer diplomat; apoi după această autentificare se face ascultarea părților pentru stabilirea planului de regulare, și eventual pentru înțelegerea părților în această privință.

După finalizarea acestor operațiuni preparative, judele exmis înaintează Tribunalului toate actele pentru deciderie meritorică în chestiunea regulării.

În cazul dacă părțile au convenit în privința regulării: Tribunalul numai formalitățile esențiale le cenzurează, și anume: dacă părțile au abzis categoric de orice desdăunare față de Stat, atunci Tribunalul numai aceea examinează, că nu cumva s'au stabilit mai multe fonduri și jelerii urbaniale, decât s'au stabilit cu ocaziunea cercetării prealabile, — în care caz de neagă, — altcum însă aprobă convențiunea părților.

Din contra dacă între părți nu s'a făcut convențiune, Tribunalul îndrumă partea reclamantă, ca în termen preclus să-și formuleze și să-și desvolte acțiunea, și după desbatere meritorică, luarea probelor și a expertizei în fata locului, aduce sentință meritorică.

Atât în caz de convențiune, cât și în cazul când nu s'a făcut între părți convențiune, deciziunea finală, respectiv sentința meritorică a Tribunalului se poate apela până la ultimul for.

Ad. 3. După ridicare ala putere de drept a deciziunii Tribunalului, adusă în chestiunea regulării, urmează executarea în sensul înțelegerii, respectiv în sensul sentinței.

Executarea o face la fața locului judele exmis al Tribunalului, care îndrumă inginerul să facă separările de terene.

După finalizarea executării judele exmis prezentează Tribunalului toate actele procesului; Tribunalul apoi aprobă procedura, eventual ordonă întregire sau suplinire sau face alte modificări, după a căror executare aprobă întreaga regulare. Această deciziune a Tribunalului încă se poate ataca cu apel până la ultimul for.

În procesele de regulare urbanială nu se ad-

mite reînnoire de proces, din motivul, că după finalizarea lucrărilor de regulare proprietarii pășind în posesiunea porțiunilor noi, — pe aceste fac edificii, prin urmare regularea finalizată nu se mai poate răsturna.

Unicul remediu ce se admite într'un an de zile dela finalizare e: corectarea erorilor de calculare și de măsurare.

Voiu expune acum procedura de comasare și de divizare a pășunilor și a altor terenuri folosite în comun.

Comasarea are de scop a coaduna toate competențele și parcelele împrăștiate în hotarul comunei, ale singuraticilor proprietari, și coadunate a le extrăda fiecărui proprietar într'un loc, sau cel mult în două locuri, adică într'un complex sau în două complexe; din contră, divizarea după proprietari a pășunei urbariale, sau a altor terenuri folosite în comun, are de scop a desmembra comunitatea, și fiecărui posesor a-i extrada separat competența sa din complexul comun.

Va să zică: fondurile desmembrate se reunesc prin comasare, și viceversa: fondurile comune se desmembrează prin divizare.

Atât comasarea, cât și împărțirea pășunilor constituiesc o parte specială a procesului de regulare, cu care se pot și combina, însă se pot și separat valida.

Dacă pășunea cu ocazia regulării urbariale se intenționează a se împărți între singuraticii posesori: aceasta în sensul §-ului 42 al articolului de lege 53 din anul 1871, numai atunci se poate face, dacă posesiunea urbarială a petenților face cel puțin a patra parte din întreaga posesiune urbarială din hotar; iar în sensul §-lui 12 al articolului de lege 12 din anul 1894, pășunile, cari sunt proprietatea comună nedivizată, numai atunci se pot împărți, dacă Ministerul de agricultură și-a dat învoirea la divizare.

Dacă comasarea o cere o parte din proprietari, asemenea dacă divizarea după competențele singuraticilor posesori o cer mai mulți îndreptățiți, cari totodată prezintă și învoirea Ministerului de agricultură: Tribunalul va defige termen în fața locului pentru constatarea admisibilității, cu observarea, că dacă nu se va constata unanimitate pentru admisibilitatea cererii: se va ordona votare nominală, și posesorii cari nu se prezintă la vot, se vor considera, că aderează la petițiune.

Tribunalul avizează pe toți cei interesați tot

așa, precum se face aceasta la procesul de regulare, și exmite din sânul său un jude pentru cercetare prealabilă.

Referitor la împărțirea pășunilor și a altor terenuri comune, procedura o regulează ordonanța Ministerului de justiție din 2 Iulie anul 1890, No. 20.326, pe când referitor la comasare o astfel de regulare nu există, ci în privința aceasta se aplică regulile cari sustau pentru regularea urbarială, întregite cu practica urbarială.

Conform acestor reguli, și în sensul practicii existente, judele exmis în fața locului va constata: că cei interesați cu toții doresc sau nu doresc comasarea, respectiv împărțirea terenurilor comune?

Fiind însă că în această chestiune nici când nu este unanimitate: judele exmis ordonă votare comunală, enunțând, că conform deciziei Tribunalului publicat după toate formele, toți aceia cari nu se prezintă în persoană să-și dea votul nominal, se vor considera că aderează la comasare, respective la împărțirea individuală a terenurilor comune.

Se practică și acea procedură, că avizându-se sedria orfanală pentru reprezentarea minorilor, tutelaților și curatelaților și a absenților, sedria exmite fiscul comitatens, care în fața locului încă își dă votul în acel caz, dacă tutorii și curatorii votează contra comasării sau divizării: și anume în astfel de caz fiscul comitatens votează pentru comasare și divizare, în care caz judecătoria nu ia în considerare voturile tutorilor și curatorilor, cari au votat contra, ci ale fiscului, care și-a dat votul pentru comasare respective pentru împărțirea individuală a pășunii, sau a altor terenuri folosite în comun.

Judele exmis pe durata votării va numi și din aceia cari doresc, și din aceia, cari nu voiesc comasarea, respective divizarea câte doi, eventual mai mulți membri de încredere, pentru a controla persoanele, posesiunea și votul, cu un cuvânt identitatea votanților; dealtcum posesorii și posesiunea se știe la Casa comunală din tabelele de contribuțiune.

Votarea nominală — eventual cu întreruperi — se continuă până se prezintă votanți; în caz de morb, la cerere, judele exmis, dimpreună cu comisiunea de identitate se poate prezenta la locuință pentru luarea votului.

După încheierea votării, judele exmis prezintă toate actele Tribunalului pentru decizie meritocratică în chestiunea admisibilității.

Comasarea, respective împărțirea indivi-

duală, numai atunci se poate ordona, dacă pe baza protocolului de votare se poate constata, că commassarea, respective împărțirea pășunii sau a altor terenuri comune, o dorește mai mult de jumătate din posesori, computând rezultatul voturilor nu după persoane, ci după posesiune; va să zică voturile date de posesori trebuie să întrunească mai mult de jumătate din posesiunile ce cad sub commassare sau divizare.

Admisibilitatea sau neadmisibilitatea commasării, respective a divizării, o enunță Tribunalul prin sentință, care se poate apela până la forul ultim.

Decretându-se admisibilitatea commasării, respective a împărțirii pășunii, cu vigoare finală de drept, judele exmis se prezintă în fața locului în termenul precizat în decisiunea înmănată regulat părților, și provoacă atât pe cei cari au votat pe lângă, cât și pe cei cari au votat contra commasării, respective împărțirii pășunii, că din sânul lor să designeze câte 10—10, eventual mai mulți sau mai puțini membri, din cari judele exmis compune Comisiunea stabilă, care se numește Comisiune urbanială sau *Comisiune de commassare, sau Comisiune de divizarea pășunii*: această comisiune va lua parte la toate ședințele și lucrările, și judele exmis în înțelegere cu această comisiune va lua toate dispozițiile necesare pentru efectuarea commasării, respective împărțirii terenurilor folosite în comun.

În această comisiune iau parte din oficiu, judele comunal, ca presidentul și notarul comunal, ca notarul comisiunii, spre a da datele și documentele necesare referitoare la posesiune.

Fiind această comisiune compusă în jumătate-jumătate parte din posesorii cari doresc și cari nu doresc commassarea, respective împărțirea pășunii, și fiindcă toate lucrările se fac cu concursul acestei comisiuni: în acest mod iau parte toți cei interesați în operațiunea commasării sau divizării, care se face totdeauna cu cea mai mare publicitate, nu cu uși închise, ci în liber, ca să se excludă orice suspiciune.

După constituirea Comisiunii urbaniale, judele exmis o informează despre drepturile și datorințele ei, și în primul rând o provoacă să angajeze un inginer diplomat pentru toate agendele regulării; se încheie cu acela contract în scris, și apoi se prezintă contractul pentru a probare; judele exmis examinând contractul și aflându-l corespunzător, îl aprobă eventual îl susține Tribunalului pentru aprobare, sau altă dispunere.

Tribunalul, după împrejurări, în caz de necesitate, poate autoriza pe judele exmis ca el să angajeze inginerul operant.

După angajarea inginerului, judele exmis va explica comisiunii urbaniale, că *întreg teritoriul ce cade sub commassare, sau sub împărțire trebuie estimat, prețuit, taxat*; adică: trebuie stabilit, că întreg teritoriul din câte categorii și valori se compune? Îndeosebi va trage atențiunea comisiunii judele exmis asupra importanței estimățiunii, și apoi o va provoca, că comisiunea să designeze din sânul ei 3—4 membri, cari cunosc tot hotarul ce cade sub commassare, respective teritoriul ce cade sub împărțire, spre a parcurge întreg teritoriul cu inginerul, și a-l taxa, adică a-l estima, a-l prețui și a-l clasifica, va să zică: a stabili, că în hotar, sau în teritoriul din chestiune: care e pământul cel mai bun, și ce valoare are jugherul; apoi care e pământul de al doilea, al treilea rând, și fiecare ce valoare are, și câte clase diferite sunt, și acestea în ce relațiune stau unele față de altele.

În caz dacă hotarul e vast și taxatorii nu cunosc tot hotarul, se designează mai multe grupuri de taxatori pentru diferite părți ale hotarului, respectiv ale teritoriilor, cari cad sub commassare, sau sub împărțire individuală.

Taxarea și clasificarea tuturor teritoriilor cari cad sub regulare, constă din aceea că: membrii taxatori, după meditare profundă și cu diligență apreciere a tuturor împrejurărilor, stabilesc de exemplu: că în hotarul comunal sunt mai multe, și anume câte clase, de exemplu: sunt cinci clase de pământ; și că pământul cel mai bun, cel mai fructifer de clasa I (primă) se vinde de exemplu cu 1000 de lei jugherul; pământul care urmează după cel de clasa primă, adică pământul de clasa II, se vinde cu 800 lei jugherul; apoi pământul ce urmează de clasa III se vinde cu 600 lei jugherul; cel de clasa IV cu 400 de lei, și în fine pământul slab din hotar de clasa V se vinde cu 200 de lei jugherul, sau un anumit cuantum de teritoriu.

În baza aceasta inginerul va face conscripția posesorilor proprietari, și la fiecare va expune teritoriul de pământ ce-l are în prezent după clasificarea făcută de taxatori, și care după eventualele corectări a fost aprobată de comitetul urbanial.

Fiind pământurile posesorilor în diferite locuri ale hotarului, de regulă sunt în acele pământuri de diferite calități: unele mai bune, altele mai slabe; și fiindcă după commassare fiecare proprietar capătă tot pământul său în-

tr'un loc, eventual în două locuri; este evident, că proprietarii în locul posesiunii vechi primesc într'un loc tot aceeași echivalare de pământ; astfel proprietarul acela, care în total a avut 24 jughere de pământ în 36 locuri din hotarul comunal, și după estimațiunea aprobată din aceste 24 jughere au fost 4 jughere de clasa I, 6 jughere de clasa II, 8 jughere de clasa III, 3 jughere de clasa IV, și 3 jughere de clasa V, iar în seria de commassare cade în așa parte a hotarului, care e clasificată de calitatea IV: evident, că la commassare nu i-se va extrada 24 jughere în extensiune, ci conform clasei de pământ în care cade, va căpăta mai puțin, sau mai mult pământ decât a avut, însă tot aceeași echivalare.

Inginerul la designarea competențelor noi nu va opera cu jughere cadastrale, sau de mărime fixă, ci cu jughere ca unități de estimațiune; deci în cazul de mai sus se va stabili: că dacă jugherul de estimațiune de clasă primă, computat cu 1000 de stânjeni sau metri pătrați evaluează 1000 de lei, cel de clasa II, 800, cel de clasa III, 600, cel de clasa IV, 400, și cel de clasa V evaluează 200 de lei, atunci proporțiunea de valoare între clase va fi următoarea; jugherul de 1000 de stânjeni pătrați din clasa primă corespunde în valoare cu 1250 stânjeni pătrați din clasa II; cu 1660 stânjeni pătrați din clasa III; cu 2500 stânjeni pătrați din clasa IV, și cu 5000 stânjeni pătrați din clasa V; deci proprietarul de mai sus cu 24 jughere de pământ de diferite clase, căzând în teritoriu de clasa I, pentru cele 24 jughere vechi va primi în teritoriu de clasa I, și anume: pentru 4 jughere vechi de clasa I, tot 4 jughere clasa I; pentru 6 jughere vechi de clasa II, va primi 4 jughere 800 stânjeni pătrați de la clasa I; pentru 8 jughere vechi de clasa III, va primi 4 jughere 800 stânjeni pătrați de clasa I; pentru 3 jughere vechi de clasa IV va primi un jugher 200 stânjeni pătrați de clasa I; și pentru 3 jughere vechi de clasa V, va primi 600 stânjeni pătrați de clasa I; în total: pentru cele 24 jughere vechi de diferite clase va primi de tot 15 jughere 400 stânjeni pătrați de clasa I, jugherul computat cu 1000 stânjeni pătrați. Tot așa: dacă proprietarul cu 24 jughere de mai sus ar cădea în teritoriu de clasa II, III, IV, V: ar primi pentru cele 24 jughere vechi: 19 jughere 250 stânjeni pătrați de clasa II, 25 jughere 564 stânjeni pătrați de clasa III; 53 jughere 900 stânjeni pătrați de clasa IV; respectiv 107 jughere de clasa V, jugherul computat cu 1000 stânjeni pătrați.

Nu pot întrelăsa a accentua cu toată energia

și rigurozitatea importanța decisivă a clasificării și a taxațiunii (estimațiunii, prețuirii) pământurilor din hotar, pe cari se bazează întreaga commassare, căci dela această clasificare și taxațiune depinde corectitatea și realitatea commassării: dacă clasificarea și taxațiunea e bună și corespunde realității, atunci și commassarea va fi bună, la din contră commassarea va fi injustă; în cazul prim fiecare proprietar în locul pământurilor vechi va căpăta pământ de altă clasă, dar tot de aceea echivalare; pe când în cazul al doilea unii vor căpăta și mai mult, și mai bun, decât a fost vechiul lor pământ.

Aceasta e cauza, că sătenii noștri, din firea lor conservativă, sunt contrarii operațiunii de commassare; pentru că li-e teamă, că în locul pământului ce-l au, vor căpăta și mai puțin și mai rău pământ; prin urmare trebuiesc instruiți și deslușiți că: operațiunea dela dășii depinde; ei au a se îngriji, că clasificarea și taxațiunea să fie reală, căci atunci și commassarea va fi reală.

După finirea procedurii de clasificare și de estimațiune se face așa numita: *operațiunea d. clocare*, ce constă din aceea, că comitetul urban stabilește că grupurile, călcăturile și complexele, în cari se extind pământurile arătoare și fânețele în prezent, precum și drumurile de țarină, drumurile dintre agri, dintre semănături, dintre grupuri, călcături și complexe sunt corespunzătoare, și se susțin și pentru commassare, sau se fac unele, și anume: ce modificări? și cât de largi să fie drumurile?

Comitetul urban are a stabili: câte grupuri sau călcături sunt, și în fiecare grup sau călcătură câte complexe de agri, sau de fânețe sunt? Toate acestea apoi pe hartă (mappă) se numerează; de exemplu: călcătura dela cruce No. roman I, și în această călcătură sunt complexele 1—10; apoi vine călcătura de lângă Criș cu No. roman II, în care sunt complexele 11—28; apoi vine călcătura cu No. roman III în care sunt complexele 29—40, etc., etc., până se designează și notifică toate călcăturile cu Nre romane, și complexele din acelea cu numere arabe; de exemplu: sunt 10 călcături cu numere romane: I—X, în cari sunt complexe cu numere arabe: 1—80.

Tot asemenea stabilește comitetul urban și aceea că, în fiecare călcătură și în fiecare complex: unde și de care parte se începe cursul seriei de ordine?

Gruparea călcăturilor și a complexelor, și în-

ceputul cursului serial în călcături și complexe are importanța, că la designarea și extinderea în natură a competențelor noi, nu e permis să se facă nici-o abatere dela seria anticipativ stabilită, sau precum se zice de comun: nu se permite nici-o „săritură”; adică împărțirea pământurilor are a se face în seria conscripțiunii proprietarilor, după numărul lor de casă; prin urmare nu se poate aduce un proprietar cu număr mai mare de casă din locul său înaintea celor dinaintea lui, ci seria trebuie strict observată, căci prin „sărituri” se fac abuzuri și injurii.

Cu ocaziunea stabilirii elocării sunt a se lua și alte dispozițiuni, de exemplu: competența protului, învățătorului, notarului și a micilor proprietari cu 1—3 jughere de pământ, să se extindă în jurul și în apropierea comunei, pentru că aceștia nu dispun de puterile necesare, ca să și poată cultiva puțină avere ce o au, dacă ar cădea departe de comună.

Asemenea se poate permite și enunța că averea separată imobilă a soților conjugali să nu se separe după numărul serial, ci totdeauna să se extindă lângă olaltă.

Poate obveni și așa caz, că comitetul urbanal voiește a onora o persoană, care și-a câștigat merite speciale în efectuarea corectă a commasării, sau divizării pășunii sau a altor terenuri comune, și această onorare o face prin aceea, că pământul ce-l are persoana respectivă în comună îl scoate de sub soarte, vasăzică: pământul acelei persoane nu va fi dat acolo, unde după tragerea sorții ar ajunge, ci comitetul urbanal designează înainte de tragerea sorții, că în ce ioc și cu ce extensiune să se extindă aceea competență.

La stabilirea elocării are a se enunța și decretă, că orice sărituri din ordinea curentă sau abateri dela seria stabilită prin soarte, nu se admit, ci împărțirea și distribuirea nouilor competențe commasate au a începe cu numărul casei tras la soarte, și cu numărul complexului asemenea designat prin soarte, și apoi împărțirea competențelor se continuă în seria curentă a numerelor de case și de complexe până când se finesc numerele de casă, iar proprietarii de pământ fără casă după aceea vor primi competențele lor și anume în acea ordine, în care sunt introduși în conscripția comunală pentru contribuțiune, eventual se stabilește această serie a proprietarilor de pământ fără casă în alt mod, de exemplu prin soarte, însă înainte de a se trage soarta principală pentru numărul casei și al călcăturii.

Tot înainte de tragerea sorții are a se decretă că ce se întâmplă în acel caz extraordinar, dacă după împărțirea competențelor în ordinea regulată, la capătul unde se termină acel complex ar rămânea așa teritoriu, care nu exhaustează competența de pământ a proprietarului proxim? Astfel de caz se referă la commasarea în un corp. Chestiunea se discută din punctul de vedere, că oare în astfel de caz proprietarul proxim are a primi competența sa în două corpuri, adică i-se dă restul dela capătul complexului, și cealaltă competență i-se dă în complexul proxim care vine la rând spre împărțire, sau în acest caz se admite săritura, iar restul dela capătul complexului se dă acelui proprietar proxim din ordinea numerelor a cărui competență exhaustează acel teritoriu, sau în fine inginerul are a recurge în astfel de caz la lărgirea sau îngustarea respectivului complex, ca prin îngustarea completului să elimineze restul dela capătul complexului, sau prin lărgirea complexului să majoreze așa complexul, ca să încapă în acel capăt al complexului competența proximă?

Mai remarcabil e, că în astfel de caz să se dea competența proximului proprietar în două corpuri, adică la capătul complexului, și la începutul complexului ce vine la rând, căci cu săriturile totdeauna obvin multe plângeri, iar cu lărgirea sau îngustarea complexului foarte rareori se poate opera.

Asemenea, înaintea tragerii la sorți are a se îngriji comitetul urbanal și a lua dispozițiune și pentru acel caz neprevăzut, că dacă prin commasare vreun proprietar ar suferi vreo daună sau injurie, acela să poată fi rebonificat.

Astfel: deoarece și dacă întreg hotarul comunei cade sub commasare, și atunci încă se lasă în apropierea comunei un oarecare quantum de pășune pentru vite, porci, etc., comitetul urbanal înainte de tragerea sorții va designa locul, din care să se poată da rebonificare corespunzătoare celor dăunați.

Stabilindu-se în acest mod, și eventual și prin luarea altor dispozițiuni necesare elocarea competențelor, se trag sorțile.

La tragerea sorților judele exmis și comitetul urbanal au a fi foarte circumspecți și precauți, pentru că la tragerea sorții spiritele sunt agitate; proprietarii sunt curioși a ști: că cu cine, și unde se începe extinderea competențelor? Și experiența dovedește, că cea mai mică eroare produce conflicte grave.

Autorul acestui op din imediata sa practică

știe, că a doua zi după tragerea sorții toți proprietarii din comună știu aproximativ, că unde, în care călcătură și în care complex are să-și capete competența nouă; pentru că știind numărul casei, cu care, și numărul complexului, în care se începe împărțirea: fiecare proprietar poate ușor computa că unde va cădea, și din această cauză sunt atât de perhorestate orice sărituri sau abateri dela seria ordinii.

La casa comunală, unde se țin ședințele comitetului urbarial, totdeauna sunt prezenți în număr mare proprietarii interesați, nici unul dintre dâșii însă nu se va învoi, că soartea să o tragă judele exmis, judele (primarul) comunal, sau un membru din comitetul urbarial. Proprietarii n'au încredere, se opun, și nu e consult a aplica putere brachială, deși poporul n'are drept a se amesteca imediat în chestiune, fiind el reprezentat prin comitetul urbarial.

Chestiunea de regulă se rezolvă neted prin aceea, că soartea să se tragă de atare orb din comună, sau de un copil de 5—6 ani; oricare ar face tragerea, trebuie prealabil bine instruat cum să purceadă.

Spre a prepara tragerea sorții, se fac două rânduri de numerizări pe petece de hârtie; și anume: o numerizare cuprinde toate numerile de casă din comună, de exemplu: 1—860; iar cealaltă numerizare cuprinde toate complexe din hotarul comunal, care fac obiect de commasare, de exemplu: 1—80.

Făcându-se în prezența publicului mare, coadunat în curtea casei comunale, aceste două serii de numerizare, cei interesați ofer, ca urne, două oale mari: în una se pun la vederea publicului pe rând numerele caselor 1—860, iar în cealaltă oală, tot așa numerele complexelor 1—80; apoi se cheamă orbul, sau copilul de 5—6 ani din stradă (eventual amândoi: unul pentru una, altul pentru cealaltă, urnă), și i se spune: să-și asufulce măneca cămășii, și apoi să bage mâna în oala cu numerele caselor, și învârtind acolo bine petecele de hârtie, să tragă un număr, însă să îngrijească bine, că numai un petec de hârtie să tragă.

Se trage de exemplu No. 401 de casă.

Judele exmis arătând publicului numărul tras, enunță, că împărțirea nouilor competențe se va începe cu numărul de casă 401, și se va continua în rând, fără întrerupere până la numărul ultim 860, apoi vine la rând numărul 1 și se continuă seria până la numărul 400, și apoi după acest număr vin proprietarii de pământ fără număr de casă, în ordinea deja stabilită.

După aceasta, tot în modul expus, se trage din cealaltă oală un număr, de exemplu: numărul 60.

Judele exmis și acum enunță, că la începutul complexului își va primi competența numărul casei 401, și în complexul cu numărul 60, vin continuative competențele numerelor de case 402, 403, etc., până se termină complexul 60, de exemplu cu numărul casei 520, apoi vine la rând complexul cu numărul 61, cu începutul lui deja designat cu numărul casei 521 și continuative, până se termină și complexul 80, de exemplu cu No. 789; apoi vine începutul complexului 1, cu numărul casei 790, și se continuă cu complexe 2, 3, etc., până la numărul complexului 59; înțelegându-se dela sine, că după numărul casei 860 vor urma proprietarii fără casă în ordinea stabilită, și cu acești proprietari se va termina împărțirea în complexul cu numărul 59.

Pe seama orbului, sau a copilului se deschide o colectă, și cu aceasta se finește agitațiunea.

După tragerea sorții inginerul se îndrumă de judele exmis să înceapă operațiunea de împărțire pe hartă (mappa), și după terminare în timpul fixat se va prezenta în fața locului și se va începe extinderea parcelelor în natură; arată fiecărui proprietar în fața locului competența nouă, pe care o signalează cu o metă corespunzătoare, și după terminarea împărțirii nouilor competențe, face raport la Tribunal, care exmite judele precedent pentru examinarea operațiunilor.

Judele exmis în timpul fixat iese în fața locului cu un alt inginer diplomat pentru suprascensurarea și autentificarea operațiunilor; face cercetările necesare, eventual decide asupra plângerilor: se decid erorile, se repar daunele, și apoi se declară de terminată regularea nouă, și fiecare proprietar intră în posesiunea competenței nouă.

Dacă unii din proprietari se simt vătărați prin împărțirea competenței lor, contra deciziei judeului exmis pot face apel la Tribunal, care repară erorile. Și judele emis le execută prin inginerul operant în fața locului. Contra deciziei Tribunalului se admite apel până la forul suprem.

Terminându-se astfel operațiunea commasării, aceea rămâne definitivă, și nu se mai poate ataca nici cu proces de reînnoire.

Din complexul acelor relațiuni de drept,

cari au asemănare cu relațiile urbariale, pe scurt numai următoarele doresc a le aminti:

1. Târselele sau stârpiturile;
2. Colonizările;
3. Răscumpărarea obligămintelor după posesiunile de vie, și
4. Bunurile jelerești allodiale.

Ad. 1. Stârpituri sau târsele se numesc acele mai mici sau mai mari teritorii, pe cari foștii iobagi din părțile păduroase, tufoase, arbuște, spinoase și măracinoase ale pământurilor comune domeniale din hotarul comunal, prin diligența și laboriozitatea lor, le-au prefăcut cultivabile, și mai ales le-au prefăcut în agrii și fânețe, și pe cari de regulă pe lângă prestațiuni și servicii diferite și mai oneroase decât cele urbariale, le-au ținut, și respective le mai țin dela foștii domni de pământ.

Referitor la târselele, cari datează însă dinaintea promulgării articolului de lege 6, anul 1832/6, cu puține excepțiuni, servește ca principiu, că domnul de pământ, pe lângă restituirea echivalentului de stârpire, de regulă poate răscumpăra aceste stârpituri.

Articolul de lege 54 din anul 1871 despre târsele, cu scopul de a regula definitiv relațiile de drept, referitoare la stârpituri, face următoarea distincțiune, și anume:

a) Acele stârpituri, cari după 1 Ianuarie, fără învoirea domnului de pământ au luat ființă se consideră de ocupări, și au a fi judecate după regulile de drept referitoare la ocupări; din contră, acele stârpituri, cari după 1 Ianuarie 1848 cu învoirea domnului de pământ s'au înființat, se judecă după stipulațiunile contractuale dintre domnul de pământ și foștii urbarialiști;

b) Stârpiturile din timpul dinainte de anul 1848, expuse în §-ul 4 al articolului de lege 54 din anul 1871, asupra cărora s'a exclus retrac-tarea domnului de pământ, au fost decretate de răscumpărabile de către foștii urbarialiști prin restituirea echivalentului prestațiunilor anuale.

Suma de răscumpărare are a corespunde valorii luate de 20 de ori a prestațiunilor anuale, cu detragerea unei a 1/6 parte în cont de încasare și administrare; tot așa ca și la răscumpărarea urbarei, și răscumpărarea stârpiturilor se poate face cu intervenția Statului.

Orice alte stârpituri în sensul §-ului 5, al articolului de lege citat, se pot răscumpăra de către fostul domn de pământ.

Cu excepțiunile expuse în §-ul 17 al artico-

lului de lege 54 din anul 1871, în general tot regulile de mai sus se aplică și în părțile ardelenene.

Ad. 2. Comune coloniale, cari cad sub regulare similară regulării urbariale, sunt acele terenuri allodiale, pe cari proprietarul de pământ le-a cedat mai multor familii — coloniști — spre folosință, pe lângă prestațiuni anuale, și pe cari în modul acesta s'au înființat comune.

Despre regularea acestor relațiuni de drept dispune articolul de lege 22 din anul 1873, care face distincțiune între terenurile coloniale cedate pe timp nedeterminat, și între terenurile date pe timp determinat, și conform acestei alternative regulează răscumpărarea acestor terenuri.

În cazul, dacă terenurile coloniale s'au cedat în folosința coloniștilor pe timp nedeterminat, sau pentru totdeauna, sau până la exterminarea familiei în linie directă, sau a liniei masculine, precum și în cazul, dacă contractul s'a încheiat pe timp determinat, însă acest timp până la 1 Ianuarie 1848 a expirat, fără ca contractul după această dată să se fi reînnoit pe timp determinat: în astfel de caz legea le dă drept coloniștilor să poată răscumpăra toate prestațiunile, cari grevează posesiunea intravilană și extravilană, și astfel să câștige proprietatea acelor terenuri.

Capitalul de răscumpărare se stabilește în suma luată de 20 de ori a prestațiunilor anuale, despre cari legea conține dispozițiuni speciale.

În cazul dacă contractul de colonizare s'a încheiat pe timp determinat ori înainte ori după anul 1848, legea numai la aceea îi dă drept colonistului: să câștige drept de proprietate asupra coloniei intravilane, adică numai locui de casă, curtea și grădina are drept a le răscumpăra, nu și extravilanul; pe lângă aceasta și intravilanul nu cu preț favorabil îl poate răscumpăra, ci cu valoare reală, pe care în caz de necesitate o stabilește judecătoria.

În astfel de caz, dela înțelegerea părților de-pinde, că poate, și cât teren poate colonistul răscumpăra din terenurile extravilane.

Articolul de lege 25 din anul 1873, pe lângă dispozițiunile expuse mai sus, restrânge dreptul de răscumpărare al colonistului pe timp pre-clus cu acea vigoare, că după decurgerea aceiui timp, dreptul de răscumpărare nu se mai poate exercita, deci întreaga posesiune colonială, cu toate apertinențele, devine proprietatea nelimitată a colonizatorului, care însă are a restitui colonistului toate investițiile în preț real.

În privința acestei restituiri, după lege, pa-

șii necesari trebuie să întreprinși într'un an de zile dela expirarea termenului preclus; iar dacă nici colonizatorul pentru estimățiunea colonistului, nici colonistul pentru investițiile făcute nu întentează acțiune: în astfel de caz Tribunalul prin curator din oficiu pune în curgere și acțiunea pentru estimățiunea colonistului.

Conform §-ului 26 al articolului de lege 22 din anul 1873, se susține starea existentă, deci nu se admite răscumpărarea din partea coloniștilor la acele colonii, la cari nu numai solul, ci și edificiile sunt proprietatea colonizatorului.

Asemenea se susține starea existentă și la coloniile, cari s'au înființat în interesul industriei de fabrici, de mine și de păduri.

În fine, mai amintesc, că referitor la coloniările de pe teritoriul secuiesc din Ardeal, asemenea se aplică dispozițiunile articolului de lege 22 din anul 1873, cu modificările expuse în §-ul 27 al aceleiași legi.

*

Ad. 3. Ce atinge răscumpărarea prestațiunilor de vie, în această privință e de notat, că la sistarea urbarialității prin articolul de lege 9 din anul 1848, în mâna foștilor iobagi erau mai multe teritorii sădite cu vie: parte teritorii deluroase, parte teritorii de șes, nisipoase, după cari iobagii au dat vamă (decimă — a zecea parte) domnului de pământ.

Prestațiunile cari au grevat aceste teritorii cu ocaziunea sistării urbarialității, în baza legii, pe lângă rebonificare de Stat, numai într'atâta au încetat, și teritoriile respective numai într'atâta au devenit proprietatea iobagilor, întrucât teritoriile sădite cu vie au fost părți constituante ale fondului urbarial, adică au fost așa terenuri, cari au fost introduse în tabelele urbariale ca substrate ale fondurilor urbariale și jelerești urbariale, sau au fost recunoscute de urbariale ulterior prin prestarea neîntreruptă a obligamentelor urbariale.

În baza aceasta apoi se înțelege că numai o parte minimală a teritoriilor sădite cu vie au putut fi răscumpărate, și au devenit proprietatea liberă a foștilor urbarialiști.

Deoarece chestiunea teritoriilor de vie prin răscumpărarea urbarială nu s'a putut considera definitiv regulată, pentru că cea mai mare parte a viilor nu a căzut sub răscumpărare urbarială prin intervenția de Stat; legislațiunea a aflat de necesar a regula radical și definitiv această chestiune prin articolul de lege 29 din anul 1868, în care fără considerare la proprietarii de pământ și la posesorii de vie se enunță: că

posesorii de vie sunt obligați a-și răscumpăra prestațiunile cari grevează viile posedate de dânsii; și acele prestațiuni nici cu învoire comună nu se mai pot susține pe viitor, cu unica excepțiune expusă clar și precis în contract, că acele vie după un timp anumit, sau în termenul determinat au a reveni la dânsii, stabilindu-se și pentru aceste un timp preclus de retractare, după decurgerea căruia aceste vie au venit sub răscumpărare.

Capitalul de răscumpărare pentru prestațiunile sistate s'a fixat în suma luată de 20 de ori a valorii prestațiunilor anuale, pe care au primit-o domni și proprietarii de pământ dela foștii urbarialiști, iar aceștia la răscumpărare au putut cere intervenția de Stat.

Dacă posesorul de vie s'a simțit prea îngreunat cu suma de răscumpărare, a putut restitui via celui autorizat la suma de răscumpărare, însă și-a pierdut dreptul de a pretinde orice rebonificare.

*

Ad. 4. Posesiunile jelerești alodiale adică așa avere, care, făcând parte integrantă din bunurile domeniiale nobilitare, e liberă de orice prestațiune urbarială, precum și posesiunile jelerești de natură similară cu bunurile alodiale, sunt acele cazuri speciale ale proprietății divizate, cari s'au format prin aceea, că domnul de pământ a cedat pe lângă prestațiuni anuale pentru folosință unele teritorii din bunurile sale alodiale foștilor urbarialiști.

Aceste teritorii obvin sub diferite denumiri și anume: ca fonduri jelerești alodiale sau curiale, fonduri cu chirie, fonduri taxale sau censuale, pământuri industriale sau de diligență, case cu taxă, etc., și ca atari constituiesc relațiuni de drept și de posesiune în multe privințe similare cu relațiunile urbariale.

Patenta urbarială din 2 Martie 1853 pentru Ungaria a enunțat, că în privința acelor pământuri, cari nu cad sub conceptul fondurilor urbariale, al pășunii, pădurii, trestialelor și al viilor urbariale, al fondurilor deșerte sau părăsite, al remanentelor și al stărpiturilor, dar cari deja la introducerea urbarei, sau mai târziu au fost imopulate, sau au fost cedate foștilor urbarialiști pentru cultivare, pentru plantațiune, sau pentru altă folosință, prin contracte scrise sau verbale, cu prestațiuni anuale în natură, cu taxe sau cens, pe vecie, sau până la exterminarea familiei, sau a liniei bărbătești: în privința tuturor acestor terenuri și fonduri

a se susține și pe mai departe stările factice în prezent pe lângă prestațiunile uzuale până aci.

A enunțat patenta amintită în principia și aceea, că obligămintele, cari grevează aceste pământuri, se pot răscumpăra, însă au a se lua dispozițiuni speciale în acea privință, că foștii urbarialiști ca posesori, sub ce condițiuni și în ce mod își pot răscumpăra prestațiunile de până acum? Dar până atunci părțile pot conveni în această privință înaintea autorității publice.

Patenta urbarială din 21 Iunie 1854, pentru teritoriul ardelean, referitor la teritoriile amintite așa a dispus, că sub anumite condițiuni acele nu se pot detrage dela posesori și că prestațiunile pentru acele se pot răscumpăra; până la răscumpărare însă posesorii au a îndeplini obligămintele de până aci.

Patenta și specifică aceste teritorii, enunțând, că dispozițiunile speciale pentru răscumpărare se vor stabili separat.

Tot în 2 Martie 1853, adică în aceeași zi cu patenta ungară s'a emis și patenta de desărcinare a pământurilor, cari sunt declarate de răscumpărabile, și cari nu sunt de natură urbarială.

Această patentă conține dispozițiuni în chestiunea de desdăunare pentru obligămintele, însă precum celelalte două patente tot așa nici această patentă nu specifică, și nu exhaustează cercul de regulare.

Legile aduse în intervale, și anume: articolul de lege 53 și 54 din anul 1871; articolul de lege 22 din anul 1873; articolul de lege 45 din anul 1880, și articolul de lege 24 din anul 1892, încă n'au conținut așa dispozițiuni, în baza cărora să se fi putut regula aceste chestiuni.

Intre astfel de împrejurări, așa zicând sub presiunea necesității, vine articolul de lege 25 din anul 1896, despre posesiunile jelerești alodiale și posesiunile de natură similară, și regulează toate chestiunile acestea în baza următoarelor principii:

a) Legea suscepe pentru regulare nu numai posesiunile jelerești alodiale, ci și alte relațiuni de drept similare din diferite regiuni, sub orice denumire ar obveni, așa, că din acele dispozițiuni se pot constata toate relațiunile de drept și de posesiune, pe cari legea le regulează, și cari nu cad sub regulare;

b) Legea numai relațiunile de posesiune, înființate în mod și cu scop precis designat, înainte de 1 Ianuarie 1848, le regulează, din contră relațiunile — deși similare — înființate după 1 Ianuarie 1848, nu le ia în considerare la regulare, căci are de bază starea din timpul

când au fost sistate relațiunile urbariale, și de scop suplinirea acelor mancități, cari atunci s'au comis;

c) Legea susține principiul ce se manifestă în §-ul 12 al articolului de lege 7 din anul 1832/6, conform căruia părțile pot conveni asupra relațiunilor dintre dănsese; deci la regularea acestor chestiuni, tot așa ca și articolul de lege 22 din anul 1873, despre colonizări, în primul rând principiul răscumpărării prestațiunilor îl validează;

d) Legea la regulare purcede din acel principiu, că răscumpărarea numai atunci are loc, când cedarea teritoriului nu a avut caracter provizoriu, și deoarece probarea acestor condițiuni negative de multe ori poate fi împreună cu mari greutate: legea ia de bază starea factică din 1 Ianuarie 1848, în sensul căreia: dacă teritoriul, a cărui răscumpărare se pretinde, în 1 Ianuarie 1848 a fost în posesiunea petentului, sau a antecesorului său, se prezumează, că cedarea nu a fost provizorie, deci probarea cedării provizorii totdeauna cade în sarcina domnului de pământ;

e) La determinarea obiectivă a teritoriului de sub răscumpărare e decisivă starea factică, ce o are proprietatea divizată, acolo unde caracteristicile proprietății divizate nu subversează, n'are loc răscumpărarea;

f) Legea intenționează, că suma de răscumpărare să corespundă valorii reale a prestațiunilor împlinite, ce o au acestea în prezent, adică în timpul stabilirii; pentru că relațiunea de posesiune s'a înființat prin convențiune liberă spre scopul de a se asigura puterea corespunzătoare de muncă, deci aceasta real trebuie evaluată;

g) Se îngrijește legea și în acea privință, că în acele comune, în cari s'a efectuat commassarea, și teritoriile din chestiune au fost extradate la complexul domnului de pământ, acest complex să nu se decommasseze prin răscumpărarea și excinderea ulterioară a acelor teritorii;

h) Suma de răscumpărare, corespunzător originii relațiunii de posesiune, o solvește posesorul; pentru ușurarea răscumpărării însă, precum se întâmplă aceasta și la toate celelalte răscumpărări, se poate uza de intervenția Statului, prin ce domnul de pământ primește deodată suma de răscumpărare în obligațiuni de Stat, iar posesorul o restituie Statului în anuități.

i) Se stabilește în lege și procedura în aceste cauze, conform scopului special, ce-l are această regulare, cu observarea principiilor verbalității și imediațiunii;

1) O abatere dela alte rescumpărări în aceste cauze o constituie împrejurarea, că validitatea dreptului de rescumpărare, nu e legată de timp perclus; deci dacă vreuna din părți nu pune în curgere acțiunea pentru regularea relațiilor de posesiune, nici una nu-și pierde dreptul, nici nu se pune regularea în curgere prin curator, din motivul, că părțile pot avea interes să se mai susțină starea relațiunii de posesiune.

*

PATRONATUL IN DREPTUL PRIVAT UNGAR *)

Dreptul de patronat (*ius patronatus*) constă din totalitatea sumară a drepturilor și obligamentelor, cari cu învoirea eclesiei, sau altei instituțiuni îi compet unei terțe persoane naturale sau juridice (*patronus*) la îndeplinirea oficiilor eclesiastice sau instituționale, la cari drepturi și obligațiuni de altcum, după pozițiunea sa, nici o autorizațiune nu are.

Dreptul de patronat se numește:

a) *Drept de patronat eclesiastic și laic* (*ius patronatus ecclesiasticum — et laicum*).

Eclesiastic e dreptul de patronat, dacă acela e legat de o dignitate, oficiu sau corporațiune eclesiastică, sau derivă din averi sau bunuri eclesiastice; de exemplu: episcopia romano-catolică din Pécs a fondat și susține internatul de copii din Mohács; sau: abatele general de Pannonhalma a edificat biserica și școala romano-catolică din Zircz cu drept de patronat.

Laic e dreptul de patronat, dacă acela nu e legat de eclesie sau de corporațiune eclesiastică; de exemplu: domnul de pământ edifică și susține biserica și școala romano-catolică, sau pe cea comunală din satul său natal.

În patronatul eclesiastic sau laic nu e deci-

*) Redăm în notă deciziunea Inaltei Curți de Casație și Justiție, care a prilejuit comentarul de mai sus:

IN FAPT: Regele ungar Maria Therezia, în anul 1770 a instituit o fundațiune pentru adăpostirea și creșterea copiilor orfani din Ardeal cu sediul în Cluj, punând această fundațiune sub supravegherea unui comitet, care dirija toate afacerile fundamentale din Viena.

Fundațiunea nu a avut caracter religios, nici național, ungar — din contră în literile fundamentale, cari conțin statutele fundațiunii, se zice expres că și copiii români orfani au a fi crescuți în acest institut.

Această fundațiune a stat sub conducerea și administrarea comitetului din Viena până după restabilirea constituționalismului în Ungaria, când apoi în anul 1877 guvernul ungar a exoperat dela rege disolvarea comitetului vienez și predarea fundațiunii în administrația Statului romano-catolic transilvănean, care a administrat

Sistemul urbarialității îl tratez în al doilea tom al opului meu: „Părți alese din dreptul privat ungar”, în care mă ocup — în afară de Partea generală — cu toate părțile constitutive ale „dreptului real”: obiecte, posesiune, proprietate, servituți, pign, ipotecă, urbarialitate, fideicomise, sarcini reale și carte funduară.

Dr. GEORGIU PLOPU

sivă starea și poziția eclesiastică sau laică a patronului; deci poate obveni cazul, că o persoană eclesiastică ajunge de patron al unui patronat laic, de exemplu: fiul domnului de pământ, ca preot, e erede și astfel devine patron al bisericii și școlii romano-catolice edificate și susținute de tatăl său; și viceversa: o persoană laică ajunge de patron al unui patronat eclesiastic, de exemplu: biserica și școala edificate de episcopatul din Pécs trece în patronatul contelui Zselinschi prin aceea, că contele cumpără moșia eclesiastică cu aprobarea Regelui dela episcopat, de care moșie e legat cu drept real acel patronat.

Astfel patronatul poate fi și mixt (*ius patronatus mixtum*), când patronatul trece dela patron la erezii lui, între cari este și preot.

b) *Drept de patronat personal — și real* (*ius patronatus personale — et reale*).

Patronatul personal e legat de persoană — pe când patronatul real e legat de un bun, de imobil, de o moșie.

Patronatul personal numai pe persoana fundatoare o atinge, și nu trece la erezii numai în cazul dacă în literile fundamentale aceasta ex-

această fundațiune ca institut romano-catolic; mai în urmă s'a abătut și dela destinațiunea fundațiunii, și a-nume: orfelinatul l'a prefăcut în gimnaziu și în alte școli cu scop de maghiarizare și cu tendințe direct contrare Statului român.

În urma acestei atitudini Statul român, în baza dreptului de patronat suprem și de supremă inspecțiune, amovează statusul romano-catolic transilvănean dela administrarea fundațiunii, și în sensul literilor fundamentale, concrede administrarea unui directorat spre a realiza scopul și intențiunea fundatorului.

Statusul romano-catolic transilvănean vede în această dispozițiune a Statului român act de conturbare în posesiune și intentează contra Statului român proces de repoziție sumară.

IN DREPT: În proces s'a stabilit ca stare faptică și aceasta nu este atacată, că în anul 1770, regele ungar

pres se stipulează; din contră patronatul real fiind legat de moșie, de averi imobile, de regulă de un domeniu mare, totdeauna trece la proprietarul domeniului fie prin ereditare, fie prin vinderea-cumpărarea a domeniului.

c) *Dreptul de patronat se numește: sau privat, sau public* (ius patronatus privatum, — sau: publicum).

Patronatul atunci e public, dacă e înființat sau susținut de Stat, comitat, comună, adică de o corporațiune de drept public — de altcum patronatul e patronat privat.

d) În fine o categorie specială a patronatului e: *dreptul de patronat suprem al Regelui* (ius patronatus Regii supremum), care diferă esențial și de patronatul privat și de patronatul public — și cu care mă ocup separat mai la vale.

*

Dreptul de patronat se câștigă în mod original prin fondare — și în mod derivativ prin ereditarea, sau prin vinderea-cumpărarea imobilului de care e legat dreptul de patronat real. Asemenea e mod original de achizițiune și uzucapiunea — ce însă pe noi, din punctul de vedere ce-l urmărim nu ne interesează.

Mai amintesc, că în dreptul ungar, dreptul de patronat are caracter romano-catolic întru alăta, întrucât acela s'a dezvoltat în timpul când numai religiunea romano-catolică era recunoscută fiindcă regii ungari totdeauna au fost cel mai mari propagatori și protectori ai catolicismului, și ca patroni supremi ai tuturor instituțiilor bisericii catolice, au exercitat inspecțiunea supremă asupra tuturor acestor instituțiuni.

Acest caracter romano-catolic însă al patro-

Maria Therezia a fundat o instituțiune pentru creșterea și educațiunea copiilor orfani, fără considerare la naționalitate și religiune, dotând aceasta instituțiune cu averea necesară pentru ajungerea scopului instituțiunii, ca fundațiune cu scop de binefacere.

Ca patron suprem, regele a pus această fundațiune sub administrarea unei comisiuni, ale cărei atribuțiuni mai târziu, și anume în anul 1877, au trecut la Statul romano-catolic transilvănean.

Astfel fiind, Statusul romano-catolic transilvănean nu are drept de proprietate asupra averii fundamentale, căci dreptul de administrare nu constituie drept de proprietate, nici nu poate servi ca bază de uzucapiune.

Asupra tuturor fundațiilor, (piae causae) Statul ungar a avut dreptul de patronat suprem și de supremă inspecțiune, pe care regele l-a exercitat prin guvernul său, spre a controla că fundațiunile se administrează conform scopurilor pentru cari au fost înființate.

natului nu influențează, ci și mai puțin alterează esența patronatului; pentru că acel caracter e mai mult efluxual iperzelului regilor ungari ca, catolici declarați oficial, de unde își au și epitetul de „Regi apostolici” (Reges apostolici), fără nici o intervenție a scaunului papal, precum vom vedea mai la vale.

Aceasta e cauza, că patronatul, ca instituțiune juridică numai în biserica catolică obține ca drept ungar organizat.

Neinfluențând acest caracter catolic asupra esenței patronatului, e natural, că: patronatul pot câștiga și necatolicii, va să zică: patronatul unei biserici, școli, fundațiune cu caracter romano-catolic poate fi și un ortodox român, sau un protestant sas, ce de regulă în mod derivativ se dobândește prin cumpărarea unei averi imobile de care e legat ca drept real patronatul respectiv. Acesta e uzul secular neîntrerupt, recunoscut ca regulă generală de drept în dreptul privat ungar, aplicat și enunțat stabil și în sentințele Curiei regești ungare, cari — precum știm — sunt cel mai abondent izvor viu al dreptului privat ungar.

Pe când astfel necatolicii creștini pot avea drept de patronat, necreștinii, la noi evreii, nu pot exercita drepturi de patronat; dela exercitarea drepturilor împreunate cu patronat, îi exclude expres ordonanța emisă în 18 Februarie 1860 sub No. 14.257, de guvernul împărațesc austriac sub era absolutistică, și care ordonanță și azi e în vigoare. În această ordonanță se enunță clar, că: „dacă așa avere imobilă ajunge în mâinile unui evreu, de care avere e legat ca drept real, drept de patronat, drepturile de patronat pauzează sub toată durata de timp, cât

În urma tratatului de pace dela Trianon, acest drept de patronat suprem și de supremă inspecțiune a trecut asupra Statului român, deoarece averea fundamentală e pe teritor român.

Considerând, că atunci când Statul român în baza dreptului său de patronat suprem și de supremă inspecțiune a scos din administrația orfelinatului Statului romano-catolic, și administrația aceuia a concretizat-o altor organe, susținând însă realizarea scopului fundațional, nu a comis conturbare de posesiune, pentru că Statusul romano-catolic nu posesiune a avut, ci numai delegațiune pentru administrarea averii și realizarea scopului fundațiunii.

Că nesubversând act de conturbare din partea Statului român, acțiunea n'are bază legală.

(Cas. I. Dec. No. 1564 din 30 Septemvrie 1924 Președinția D-lui **Dr. Georgiu Plopu**, președinte.)

bunul e în mâna evreiască, obligămănte și sarcinile împreunate cu patronatul însă și evreul posesor are a le suporta".

Evident că în dispozițiunea acestei ordonanțe se manifestă catolicismul regilor ungari, cari nu pot admite ca un evreu să exerciteze drepturile de patronat în biserica catolică — dar la suportarea sarcinilor e bun și evreul.

*

Glosatorii din evul mediu au exprimat condițiunile înființării unui patronat în următorul hexametu:

„Patro (num faci) unt dos (aedifi) (atio) fundus”.

Astfel patronatul îl câștigă prin înființare (fondare):

a) Acela, care dă „fondul” pentru edificarea bisericii, școlii, institutului de binefacere, precum sunt: spitale, institute de creștere, de educațiune, orfelinate, azile și alte institute de caritate, etc. (fundus);

b) Acela, care-și edifică pe spesele sale pe fondul dat spre acest scop, biserica, casa parohială, gimnaziul, spitalul, institutul de surdumuți, azilul pentru săraci, etc. (aedificatio);

c) Acela, care provide cu toate cele necesare bisericii, seminarul teologic, colegiul, căminul, spitalul, orfelinatul, etc., edificat de dânsul, și pe fondul donat de dânsul; va să zică: înzestrea cu „dota” necesară institutul pios; (dos).

*

Drepturile și obligămăntele patronului sunt cuprinse de glosatori în următoarele două hexametre:

„Patro no debe tur ho nos onus utili tasque”.

„Praesen tet prae sit de fendat a latur e genus”.

I. Patronul are următoarele drepturi și anume:

Drepturi de onoare (honos, praesit);

a) ius listrae, conform căruia patronul își poate scrie numele pe pereții edificiului: bisericii, institutului de orbi, azilului, orfelinatu'ui, etc., fondat de dânsul; asemenea își poate pune insignele pe acela;

b) sedes in choro, loc mai eminent în biserică, în cor, în sala mare, sau în alte localități fondate de dânsul;

c) honor thuris, tămădiare separată;

d) la procesiuni loc după sacrament;

e) în caz de moarte misă și înmormântare solemnă.

În afară de aceste drepturi, regelui îi mai compete:

f) ius processiois, adică dreptul de a fi primit în biserică cu procesiune solemnă mergând în calea lui și întâmpinându-l prelații și preoți în îmbrăcăminte de gală cu prapori și lumânări aprinse și au cântări omagiale, între sunetele clopotelor, etc.; — precum se face și Majestății Sale regelui român la Mitropolie;

g) ius intercessionum, adică dreptul că numele Majestății Sale Regelui să fie amintit în rugăciunile și pomenirile bisericești, precum se face aceasta în mijlocul „Heruvicului”, când iese preotul din altar cu darul.

II. Cel mai principal drept al patronului e: ius praesentandi (praesentet), adică dreptul de a prezenta candidat pentru numire în postul vacant, de exemplu: a prezenta episcopului pentru numire de paroh pe clericul ales de patron.

Această prezentare a patronului trebuie luată în considerare și numai atunci se poate refuza, dacă s'ar prezenta pentru numire o așa persoană, care nu întrunește condițiunile pentru postul vacant; de exemplu: pentru postul de medic la spital patronul ar prezenta o persoană care n'are diplomă de medic; un astfel de caz însă în viața practică nici când nu obvine, pentru că patronul totdeauna se înțelege cu superioritatea asupra persoanei, care se va numi.

III. Un alt drept al patronului e dreptul de intertențiune (ius intertentionis); anume: în cazul, dacă patronul ar ajunge fără vina lui în mizerie, are drept a pretinde din venitele superflue ale bisericii, școlii, institutului, etc. înființat și dotat de dânsul, întreținere, alimentare sau alt ajutor corespunzător (alatur egenus).

IV. Datorințele patronului (onus, utilitasque) sunt următoarele:

a) Patronul e obligat a ține în stare bună biserica, școala, casa parohială, gimnaziul, spitalul, institutul de alienați, etc., precum și toate edificiile, pe cari le-a înființat el ca patron;

b) e obligat a face toate reparațiunile și suplinirile necesare;

c) a clădi din nou edificiile ruinat, și eventual a spori acele edificii prin edificări noi;

d) a se îngriji de susținerea parohului, preotului, medicului, etc. și a altor persoane aplicate la institutul patronat de dânsul — prin salarii corespunzătoare, și în caz de necesitate a întregi aceste salarii; în fine.

V. Patronul are dreptul și obligămăntul (defendat);

a) a proteja și apăra biserica și institutul înființat de dânsul, precum și bunurile aceluia;

b) a inspicia și examina compturile și bugetul bisericii, școlii, spitalului sau institutului fondat și susținut de dânsul;

c) dreptul de inspecțiune (ius inspectionis) de câte ori află de necesar, spre a se convinge, că instituțiunea înființată și susținută de dânsul se conduce în sensul literilor fundamentale corect și neexcepționabil.

*

Deja mai sus am amintit, că o categorie specială a patronatului e patronatul suprem al Regelui.

Dreptul de patronat suprem regal (ius patronatus Regii supremum) e drept maiestatic, care ca succesiune și parte integrantă aparține la complexul drepturilor maiestatică din motivul de drept public, că în persoana maiestatică a Regelui se concentrează toate drepturile, privilegiile și beneficiile de drept public. Regele, ca domnitor suveran al Statului e și patronul suprem al tuturor instituțiilor de Stat. El e izvorul tuturor bunătăților, oficiilor și instituțiilor de drept public. El numește toți oficialii de Stat, cari poartă oficiile de Stat în numele Regelui. El e protectorul bisericilor și al tuturor fundațiilor publice, pe cari ca patron suprem le dotează larg cu beneficii de Stat și le inspectează în baza dreptului său maiestatic de supremă inspecțiune prin guvernul său, îngrijindu-se astfel de binele și prosperitatea lor.

Din acest drept maiestatic și fără margini curg în special următoarele funcțiuni publice.

1. Regele donează toate beneficiile mai mari eclesiastice; adică: numește arhiepiscopi, mitropoliți, episcopi, abati, prepoziți, canonici — iar pontifului roman (papei de la Roma) numai confirmarea prelaților numiți îi este susținută prin concordate, și anume în sensul, că: titlul, rangul și beneficiul îi compete celui numit în virtutea numirii — iar prin confirmarea papei cel numit numai ordinul episcopal și jurisdicțiunea în cauzele spirituale o dobândește; va să zică: Regele nu prezintă, precum o face aceasta patronul privat sau public; Regele nici nu postulează, ci direct numește și beneficiul îl donează (Rex non praesentat, non postulat, sed nominat, dat, donat et confert).

În privința aceasta legile ungare, deja începând din secolul al XV-lea ordonează, că beneficiile eclesiastice să se confere cetățenilor meri-toși și nu străinilor — și gratuit, și să nu se lase mai lung timp în vacanță; și în fine că unei persoane nu i-se poate dona mai mult de cât un beneficiu. Aceste dispozițiuni ale legilor sunt do-

vezi clasice, că instituțiunea dreptului de patronat suprem regal e în nex causal, în cea mai strânsă legătură cu sistemul de donațiune regie, din care izvorăște.

2. Regele poate transfera prelații numiți de dânsul din un beneficiu în altul; drept ce derivă din prerogative suverane maiestatică.

3. Regele poate înființa noi arhiepiscopate, mitropolii și episcopate, iar pe cele existente le poate dizolva; astfel, Regele Francisc din episcopatul de Agria a înființat arhiepiscopatul de Agria și episcopatul de Cașovia și Satu-Mare; iar Regele M. Therezia a înființat 8 episcopate.

4. Vigilează și grijește prin guvernul său asupra drepturilor ecleiei, asupra tuturor fundațiilor și asupra beneficiilor, ca aceste să fie în ordine conform destinațiunii lor — iar venitele acelor beneficiari, cari ar lăsa să se ruineze ecleiile și beneficiile concrete lor, le poate pune sub sechestru.

5. Regele trage toate venitele beneficiilor vavante sub durata vacanței în favoarea fondurilor pentru scopuri de interes public; în fine.

6. Regele creditează în sensul convențiunii Kollonickiene în averea archizitară a prelaților în favoarea Coroanei.

Din criteriile esențiale ale dreptului de patronat suprem regal urmează ca consecință, că:

Nu papa numește prelații bisericii catolice ci Regele — iar papa numai îi confirmă spiritualmente; asemenea nu papa donează beneficiile eclesiastice, ci pe acesta îl primește beneficiarul din mâinile Regelui, căci beneficiarul se introduce în beneficiu prin comisar-regal; prin urmare eventualele numiri făcute de papa, față de Stat eo ipso sunt nule și nevalide, deci fără efect — deoarece papa nu dispune de beneficiile eclesiastice, cari sunt bunurile Coroanei. Astfel papa numai titluri eclesiastice poate conferi, nu beneficii, — iar titrații papei sunt numai simpli spirituali și n'au nici beneficiu, nici jurisdicțiune.

*

Cunoscând din cele desfășurate principiile fundamentale ale dreptului de patronat privat și public și ale dreptului de patronat maiestatic — din care emanează necesarmente dreptul de inspecțiune al fiecărui patron, precum și dreptul de supremă inspecțiune al Regelui — mai trebuie să expun în cadrele restrânse ale Pandectelor Române izvoarele dreptului de patronat.

Înainte de a intra în înșirarea acestor izvoare însă trebuie să fac amintire despre importanța Opului Tripartit al lui Ștefan Werböczy pen-

trucă: precum în general în chestiunile de drept, tot așa și în special, referitor la dreptul de patronat, acest Op Tripartit e izvorul principal al acestei instituțiuni de drept, deoarece servește de document clasic, că patronatul suprem al Regelui nu derivă din investirea pontificalului roman (papa dela Roma), precum nici epitetul de „rege apostolic“ nu l-au avut regii lor ungari din donațiunea papei, — ci din zelul lor nemărginit în nex cu sistemul de donațiune regie; căci: fondând episcopii și dotându-le larg cu bunuri de Stat, prin aceste fapte creștinești au fost recunoscuți de apostoli ai creștinismului, și de protectorii și patronii grațioși ai bisericii.

Din „Istoria dreptului“ știm, că dela fondarea Statului ungar, adică începând dela anul 1000, până la 1 Maiu 1853 când în Ungaria a fost introdus cu forța codul civil austriac — două instituțiuni au dus rol preponderant asupra întregii vieți sociale din Ungaria; anume: instituțiunea nobilimii și instituțiunea donațiunii regie; căci: după dreptul ungar Statul a fost constituit numai din nobili, de aici s'a numit Statul „Ungaria nobilă“ — iar toate bunurile nobililor au derivat din donațiunea regie (Vezi: Dr. Plopu *Dreptul privat ungar*, Capitolul XI §§ 146—158).

Aceste două instituțiuni sunt tratate cu o admirabilă precizie de celebrul Ștefan Werböczy (1460—1542), cel mai mare jurist ungar al epocii sale, în Opul său intitulat: „Opus Tripartitum iuris consuetudinarii inclysi Regni Hungariae partiumque eidem annexarum — și apoi în legile aduse ulterior au fost desvoltate, întregite și amplificate, fără însă a se face nici cea mai mică modificare în principiile fundamentale expuse în Opul Tripartit al lui Werböczy.

În epoca lui Werböczy fiind continue invaziunile Turcilor în Ungaria, siguranța publică a ajuns în decadență, căci rupându-se legăturile de comunicațiune, dreptul consuetudinar (cutumal) existent, după mai multe decenii nici de juristii practici nu era cunoscut, iar aplicarea lui era incertă vacilantă și contrară; astfel era timpul suprem, ca dreptul valabil să fie coadunat și scris cu autoritate publică.

În această stare haotică nesiguranța de drept ajungându-și culmea, toate privirile s'au concentrat asupra lui Werböczy, care unicul a fost predestinat a da publicității regulele cutumale ale dreptului ungar.

După solicitările din articolul de lege XXXI din anul 1504 și din articolul de lege XX din a-

nul 1507, Regele Wladislav II provoacă și autorizează pe Ștefan Werböczy să culeagă și să împărtășcă în capitole și în Titluri „toate drepturile, legile, cutumele și Ordinățiunile regatului ungar“.

În urma autorizațiunii, Ștefan Werböczy se apucă de lucru — și în 1514 prezintă Rege-lui „Opul Tripartit“ cu rugarea, că: „cetindu-l să-l aprobe, să-l întărească ca lege și drept cutumal de valoare perpetuă, să-l provadă cu sigilul secret regal (dintre cele patru sigile ale Regelui acela care pe atunci era instrument de legalitate), și să-l trimită comitatelor (județelor) pentru publicare și aplicare“.

Regele în 19 Noembrie 1514 aprobă Opul, însă magnații unguri (cărora nu le convenia ca să se precizeze drepturile și obligămintele lor, ci ei doriau libertate și potestate nelimitată) influențează la Rege, și astfel zădărnicesc prevederea (nu: prevederea) lui cu sigilul secret, iară care Opul nu devine lege. Ștefan Werböczy însă (după ce chiar pe atunci a fost inventată tipografia) lasă să se tipărească Opul pe spesele sale, pe cari numai decât îl aplică „Curia regească“, la care ca „primus iudex maximus“ prezidează Ștefan Werböczy acum în dignitatea cea mai înaltă ca „Palatinus Regni“ — iar după tipărire și predare îl aplică și comitatele.

Opul Tripartit al lui Werböczy e unicul și cel mai ponderant codice al epocii sale, care și mai târziu, până la introducerea codului civil austriac în 1 Maiu 1853 — e cea mai răspândită carte și ca manual și ca lege; nu numai forurile judecătorești și părțile, ci și legile aduse, ulterior chiar și în timpul prezent încă, se provoacă la acest Op ca la o autoritate; această provocare o găsim și în „Normele judiciare provizorie“ aduse sub presidența „Comitelui curial suprem“, în anul 1861, asemenea se provoacă la Opul Tripartit al lui Werböczy și Curia regească în sentințele sale, chiar și în timpul de azi, — cu toate că Opul Tripartit al lui Werböczy nici când nu a fost decretat de lege, nici n'a fost investit de corpurile legiuitoare cu putere de lege — însă totuși a avut putere și autoritate legală — ba a fost considerat și oficial mai mult ca lege (Vezi: Dr. Plopu: *Dreptul privat ungar*, § 4 b).

Schițând astfel pe scurt importanța extraordinară și puterea nemărginită a Opului Tripartit, și amintind că Opul se compune din un Prolog și trei Părți, de unde își are denumirea de „Tripartit“: încep înșirarea pe scurt a izvoarelor

dreptului de patronat al Regelui cu expunerea principiilor fundamentale din Opul Tripartit, și apoi trec la dispozițiunile legilor ungare — cari toate, până la anul 1836 sunt concepute în limba latină, și numai dela acest an încoace în limba ungară, — eu însă voi reda textul în limba română.

Calitatea juridică a imobilelor cari aparțin beneficiilor eclesiastice se determină în sensul legilor ungare, tot după acele principii, cari mai înainte au fost directive la judecarea acelor relațiuni de drept, cari au subverzat în privința bunurilor nobile, dobândite prin donațiune regie; pentru că conform titlului XI din Partea I. a Tripartidului lui Werböczy: beneficiile eclesiastice fiind obiect de donațiune regie, beneficiatul trebuie introdus în bunurile respective prin comisar regal, tot așa precum s'a făcut aceasta la donațiunea regie referitoare la bunurile nobilitare; această introducere a trebuit efectuată în termen de un an de zile, căci la din contră donațiunea și-a pierdut vigoarea; — iar bunul beneficîal, în cazul dacă beneficiatul prelat a murit, sau dreptul său personal, referitor la beneficiu ori din ce altă cauză a încetat, a reîntors la Coroană — tot așa precum s'a întâmplat aceasta la bunurile donative în cazul, dacă donatarul a murit fără a lăsa după sine erezi legali cu drept de succesiune în sensul diplomei de donațiune (Vezi: Dr. Popu: Dreptul privat ungar, §§ 148—150).

Deci este evident, că despre bunurile eclesiastice, ca beneficii ale prelaților, dispune Coroana personificată în persoana sacratissimă a Majestății Sale. Această dispozițiune a legilor ungare în vigoare și azi înseamnă, că dreptul de dispunere, referitor la substratul bunurilor respective, adică: dreptul de proprietate îi compete Coroanei, pe când prelatul beneficiar are numai dreptul de posesiune ca uzufructuar. Acest drept însă ca dotațiune eclesiastică, e strâns legat de eclezie, de care nu se poate separa.

Aceste principii fundamentale sunt depuse în Tripartit.

Partea I. Titlul X. Cunctorum quoque Dominorum praelatorum et virorum ecclesiasticorum Princeps verus et legitimus successor est. (Principele e veritabilul și legitimul succesor și a tuturor Domnilor prelați și bărbați eclesiastici).

Partea I. Titlul XI. Quia Reges Hungariae soli fuerint omnium ecclesiarum et episcopatum in hoc regno fundatores. (Pentru că în această țară singuri Regii Ungariei au fost fondatorii tuturor ecleziilor și episcopatelor.)

Partea II. Titlul XLIV. Nota 5. Et haec, scilicet cuncta beneficia ecclesiastica per ipsam degradationem iam ad Patronos seu collatores recidunt. (Și aceste, adică: toate beneficiile eclesiastice prin însăș degradarea (despuiare de beneficiu în caz de infidelitate) deja reîntorn la patroni sau donatari.)

Partea II. Titlu LI. Quoniam bona et iura possessionaria ecclesiarum (sicuti praenarratum est) nemo praelatorum, aut abbatum, vel praepositorum seu etiam aliarum ecclesiasticarum propter suos excessus amittere et ab ipsa ecclesia alienare potest. (Deoarece bunurile și drepturile posesionare ale ecleziilor (precum am expus mai sus), nici unul din prelați, sau abați, sau din prepoșiți, sau din alte persoane eclesiastice, pentru contravenția lor nu le poate pierde și nu le poate înstrăina dela eclezie.)

Tot în sensul acesta dispun și articolii de lege: LI din anul 1559 și XXXI din anul 1567.

Va să zică: Regele fondează și susține toate beneficiile eclesiastice ca Patronul acelor.

Astfel: fundațiunea și patronatul sunt două concepte, cari stau în strânsă legătură unul cu altul, căci prin înființarea fundațiunii ia ființă patronatul; fondând Regele arhiepiscopii, mitropolii, episcopii, abații, etc., și dotându-le cu bunuri și beneficii: în sensul legilor în vigoare aceste sunt fundațiuni regești, și Regele e patronul acelor instituțiuni fondate de dânsul.

Astfel este evident, că dreptul Regilor ungari de patronat suprem, și în nex causal cu acesta și dreptul lor de supremă inspecțiune e legat de sistemul de donațiune.

Sistemul de donațiune prin dispozițiunea patentei avitice din 29 Noemvrie 1852 a fost șters, însă numai cu privire la bunurile private nobilitare, adică numai partea privată a sistemului — din contră beneficiile eclesiastice, adică în partea sa publică sistemul de donațiune e în vigoare în întregime; dovadă eclatantă, că: dela intrarea în vigoare a codului civil austriac, Regele nu mai donează bunuri nobilitare, căci proprietatea a devenit liberă — pe când beneficiile eclesiastice exclusiv le donează Regele.

Că sistemul de donațiune numai referitor la bunurile private a fost șters prin patenta avitică din 29 Noemvrie 1852, — apare evident din § 5 al patentei însăș, care conține următoarea dispozițiune:

„§ 5. Incepând dela pășirea în vigoare a codului civil general (1 Maiu 1853), diferența dintre averile ereditare și achizitare, donative și alte averi — și între linia masculină și femeni-

nă: nici asupra dreptului de dispunere între vi-venți, sau pentru caz de moarte, nici asupra e-reditării legale nu are nici o influență. Dispozi-țiunile codului civil general referitoare la ere-ditare se extind asupra tuturor speciilor de avere și persoane. Posesorilor prezenți ai bunurilor nobile avitice ereditare, cari compet numai liniei fiilor, însă li-se permite, că computând dela pă-șirea în vigoare a codului civil general, în cel mult trei ani să poată dispune despre aceste bunuri în favoarea succesorilor masculini, cu așa vigoare de drept, că acest testament de că-tre succesorii din linia feminină sub titlul por-țiunii legitime stabilită în codul civil general, sau de către văduvă nu se poată ataca, dacă tot acești succesori și văduva primesc aceea, ce lor cu drept le-a competat după legile de până a-cum din bunurile amintite. Spre scopul, ca tes-tamentul făcut în baza acestei concesiuni să aibă vigoare, este necesar, ca acela cu observa-rea recerințelor legale să se dreseze în act scris, și după datarea documentului cel mult în șase luni — însă nici într'un caz nu mai târziu de trei ani după pășirea în vigoare a codului civil general să se depună în original la tribunalul de prima instanță, în al cărui cerc zace bunul".

În cele următoare voi citi mai întâiu din Opul Tripartit al lui Werböczy, — apoi din le-gile ungare principiile referitoare la dreptul de patronat suprem și inspecțiune supremă al Re-gelui — spre a dovedi, că: „Regele e patronul suprem al tuturor eclesiilor și fundațiunilor: că Regele ca patron suprem are dreptul de supre-mă inspecțiune asupra tuturor averilor eclesias-tice și fundaționale, și că: epitetul de „rege a-postolic” al regilor ungari nu derivă dela papa dela Roma, prin urmare: dreptul de patronat suprem e drept maiestatic, care independent de orice ingerință străină din suveranitatea terito-rială îi compete și Regelui României Mari „su-pra tuturor eclesiilor și fundațiunilor”.

I. Opul Tripartit a lui Werböczy.

„Partea I. Titlul 2. § 1..... deși persoanele, cari se ocupă cu spirituale, pe cari Domnul și Salvatorul nostru le-a ordonat pentru servirea salutei omenestii — sunt considerate mai demne, decât persoanele lumești: totuș toți domnii pre-lați, arhieriei și baroni (vezi mai jos Titlul 94) și ceilalți magnati nobili, în privința notabili-tății și a bunurilor lor lumești au tot acele pre-rogative de libertate, de excepțiuni și imunități; și nici nu are vreun domn mai mare, sau vreun nobil mai mică libertate. De unde: uzează de una și aceeași lege, de aceleași cutume, și înain-

tea forurilor judiciare asemenea tot de acele proceduri....” (Vezi și: art. de lege VII din 1655).

„Partea I. Titlul 94. § 1... Deci adevărații baroni, ai căror nume se introduc din timpurile vechi în deciziuni și în diplomele regale sunt:

§ 2. Palatinul țării, comitele curial suprem, banul Dalmației, Croației și Slavoniei, voivodul Ardealului și ispanul Secuilor, banul Severinu-lui (căci ban-atul macioens Turcii în timpul nostru l-au sistat), portierul, esansonul, tablierul și ecuierul Regelui și al Reginii, precum și ispa-nii de Timiș și de Poson”.

„Partea I. Titlul 3... deoarece am spus, că toți domnii prelați, baroni și nobili, uzează de una și aceeași prerogativă a imunității și a liber-tății; și deoarece mulți dubitează, că nobilita-tea noastră, din care derivă baronatul și orice altă predominatiune de unde și are originca, și că cine trebuiesc înțelegeți sub nobilii veritabili ai țării: voesc pe scurt a explica originea și înce-putul acestei nobilități.....

§ 6. Iar după ce Ungurii din inspirația gra-ției sfântului Spirit, cu cooperarea sfântului Re-ge al nostru (Regele Sf. Ștefan) au ajuns la re-cunoașterea dreptății și la religiunea credinții catolice, și pe El (pe Sf. Ștefan) voluntar l-au ales de Rege al lor, și l-au și încoronat, dreptul de nobilitare, și prin urmare și dreptul de do-națiune de posesiune, ce-i ornează pe nobili, și-i distinge de nenobili, precum și potestatea de-plină dimpreună cu imperiul și cu regența, din voia sa proprie comunitatea a pus-o sub juris-dicțiunea sfintei Coroane a țării, și prin urmare a transmis-o la principele și Regele nostru. Dela aceasta începând dela El purcede orice nobili-tare, și aceste două (adică transmisiunea potes-tății regale și nobilitarea) așa zicând din trans-misiunea corespectivă și a reciprocității așa strâns depind deolaltă totdeauna, că una de alta nu se poate separa și desface și una fără cea-lalta nu poate avea loc”.

§ 7. Pentru că și pe Principe numai nobilii îl aleg, și pe nobili numai Regele îi face de atari, și îi ornamează cu dignitatea nobilă....“.

„Partea I. Titlul 9. § 7... Iar sub nobilii se înțelege în acest loc în general pe toți prelații, pe domnii baroni, și pe ceilalți magnati, pre-cum și pe alți notabili ai țării, pe cari (precum am spus mai înainte) totdeauna una și aceeași prerogativă a libertății îi apără”. (Vezi: artico-lele de lege III, XV, XXII ai Regelui Andreiu II, art. de lege 14 din 1351; L 1490; XXXIX, 1498; LXX, 1563; XXXVII, 1574; XXVI, 1595; LIX: 1618, IV, 1613; XLV, 1729).

„Partea I. Titlul 10... Deoarece mai sus am spus, că potestatea deplină a tuturor nobilitărilor și a donațiunilor de bunuri a trecut la principele nostru pentru aceea e necesar a ne nota și aceea, că: principele nostru e succesorul veritabil și egal al tuturor domnilor baroni și magnați, și al celorlalți oameni nobili și posesori ai țării, în cazul acela, dacă oarecareva ar muri fără erezi și următori...”

„§ 1. Pentru că toate bunurile imobile și drepturile posesionare ale acelora, în virtutea transmisiunii amintite din origine depind de însăși sfânta Coroană a Ungariei, și cu încetarea semenției posesorului lor legal totdeauna la aceea privesc și reîntorc...”

„§ 3. În afară de aceasta Principele nostru asemenea e succesorul veritabil și legal și al tuturor domnilor prelați și bărbați eclesiastici, nu în acel sens, ca și când bunurile imobile și drepturile posesionare le-ar putea lua și desbina dela eclesie, ci în sensul acela, că pe aceste (și devenind vacante scaunele prelaților și ale arhierilor) dimpreună cu eclesia să le doneze în scop de guvernare. Dreptul de confirmare (în sens eclesiastic) în metropolii și în episcopii rămânând în întregime, care numai ierarhiei eclesiei romane aparține...”

„Partea I. Titlul 11. Trebuie însă să știm, că deși papa, adică pontifele maxim are două feluri de jurisdicțiuni (pe timpul lui Werböczy exista și era în floarea lui: State della Chiesa, statul eclesiastic, sau: Patrimonium sancti Petri, patrimoniul sfântului Petru, așa că papa în Italia avea și imperiu de Stat, guvernat de cardinali, și acest Stat numai în anul 1870 s'a sistat și s'a încorporat definitiv în Statul civil italian) anume: jurisdicțiune mondenă și spirituală, totuși în această țară (Ungaria) la donațiunea oficiilor eclesiastice devenite vacante, din timp în timp acelaș pontifex maxim, în afară de potestatea de confirmare (în cele spirituale) nu exercită nici o jurisdicțiune, și anume din patru motive:

„Întâiu: din cauza fondării de eclesii: deoarece în această țară toate eclesiile, episcopatele, abațiile și prepozitele fondându-le numai singuri Regii ungari, prin această fondare au câștigat și și-au însușit toată potestarea dreptului de patronat, a dreptului de numire, de alegere și de donațiune de beneficii. Din care cauză, adică în baza dreptului de patronat în această țară, donațiunea beneficiilor eclesiastice totdeauna le compete Regilor noștri.

„Al doilea: din cauza acceptării creștinătății:

pentru că Ungurii nu prin învățături (predice) apostolice, adică nu în urma oratoriei sfinte a apostolilor, ai căror Principe pe pământ îl suplinește și îl personifică papa — au trecut la religia catolică — ci în urma dispozițiunii Regelui lor, adică a Regelui sfântul Ștefan, despre care am făcut amintire și mai sus. Care mai întâiu a fondat în această țară episcopate, abații și prepozite, și posturile și oficiile prelaților tuturor acestor eclesii, din învoirea pontifexului suprem (papa). El însuși le-a donat acelora, cărorora a voit, însă cari sunt apți spre aceasta, și cari sunt înzestrați cu virtuțile probității. Precum se cântă în biserică despre dânsul: „Acesta, adică Sf. Ștefan, ca și Solomon zidește biserici, le înzestrează cu daruri, cu mărgăritare și cu coroane ornează cruci și altare“. Și apoi astfel: „Pentru administrarea acestora pune prelați, bărbați literați, juriști, credincioși și probați spre coroborarea credincioșilor. Astfel talentul dat Lui dându-l îndublat lui Dumnezeu, se suie pe tronul preparat Lui din vecie“. Iată este scris în mod clar, că El însuși și nu altcineva a ordonat eclesiilor acelora, pe cari le-a fondat, și îmbogățit cu donațiuni, prelați drepti și credincioși spre administrare, precum expres apare aceasta și din biografia Lui și din mai multe privilegii despre fondarea și dotarea eclesiilor. Tot aceasta au dat publicității în comentariile lor și mulți interpreți de drept roman și eclesiastic“.

„Deaici a meritat numirea sa de rege și apostol: pentru că prin învățătura sa, prin faptele sale bune și exemplele date de dânsul pe pământ a substituit pe apostoli“.

„Al treilea: din cauza prescripțiunii legale: pentru că Regii Ungariei dela domnia Regelui nostru Sf. Ștefan, care după nașterea Domnului în anul 1001, a fost ales și încoronat de Rege al națiunii ungare, până la timpul acesta (timpul lui Werböczy, 1514), mai mult de cinci sute de ani, totdeauna au fost în exercițiul și posesiunea reală și pașnică a donațiunii în acest mod al oficiilor eclesiastice, ce deja de mai multe ori și de mult a trecut peste timpul de prescripțiune a drepturilor eclesiei și a scaunului sfânt apostolic“.

„Al patrulea: pentru că acest drept al țării, care se referă la donațiunea oficiilor eclesiastice, dimpreună cu mai multe libertăți ale acestei țări, de demult, în timpul domnului nostru Cesar și Rege Sigismund — l'a coroborat conciliul universal și celebru din Constanța (la care precum se știe, în afară de alți eclesiastici și

mulți principii creștini și 32 de cardinali au luat parte), și cu vot făcut sub jurământ, l'a întărit, precum evident dovedește aceasta bulla edată în această chestiune“.

(Vezi în această privință Fraknoi Vilmos: *A magyar királyi kegyári jog Szent Istvántól Maria Théréziáig*. Budapest 1895. Vezi mai departe despre donațiunea beneficiilor eclesiastice articolele de lege: V. din 1439; LVII și LXVII din 1498; LV din 1723).

„Partea I. Titlul 12. Deoarece donațiunile oficiilor eclesiastice dimpreună cu bunurile și drepturile posesionare, cari aparțin eclesiei lui Dumnezeu, cad în competența și atribuțiunea principelui și regelui nostru: din acest motiv toți acei bărbați eclesiastici, de orice ordin, rang și dignitate ar fi, cari au în dominațiunea și posesiunea lor în Ungaria cetăți, castele, fortărețe, orașe și opide, ville, sate și predii, sau orice alte drepturi posesionare — fără considerare la prerogativele și libertatea dignității și posesiunii lor excepționale — sunt totdeauna obligați cu omagiu de fidelitate Regelui încoronat legal și principelui inculței Ungarii, tot așa ca și celelalte persoane lumești ale țării...”

„Partea I. Titlul 13. Toate drepturile posesionare ale domnilor prelați, baroni, magnati, nobili și notabili din întregul regat al Ungariei și din părțile supuse ei, de orice ordin, poziție, dignitate și notabilitate ar fi: din donațiunile domnilor regi serenissimi ai regatului Ungariei au ajuns pe mâinile și în dominațiunea lor: — deci în primul rând am a mă pronunța despre donațiunile regii, și despre speciile acestora..., etc.”

II. Legi ungare:

Cu considerare la spațiul îngust, ce-mi stă la dispozițiune în mult prețuitele „*Pandecte Române*” — din legile ungare numai articolele de lege mai importante le voi înșira și din ele voi cita unele texte decise în chestiunea dreptului de patronat suprem și de inspecțiune supremă, precum urmează:

Art. de lege V. din anul 1439 dispune, că extraneilor nu se pot conferi oficii, și că domnii prelați și baroni să nu-și țină oameni străini — deoarece suveranitatea Statului nu permite nici o ingerință străină.

Art. de lege LVI din anul 1498 dispune, că nici o persoană eclesiastică să nu poată deține sau poseda două beneficii, sau două dignități — iar acele beneficii, cari la Curia romană (scaunul papal) sunt obligate pentru cineva, trebuiesc

liberate într'un an, și extraneilor nu trebuiesc conferate beneficii eclesiastice

Art. de lege LXVII din anul 1498 dispune:

„Iar deoarece în toate eclesiile țării, asupra cărora Maiestatea regală se știe că are drept de patronat, donațiunile oricăror beneficii — după cum pretinde această consuetudine veche (cutumele vechi depuse în Tripartit) a acestei țări, aparțin Maiestății Sale, drept pentru care s'a hotărât, că de acum înainte domnii prelați și bărbații eclesiastici... să nu poată dona nici un beneficiu eclesiastic...”

Art. de lege LX din anul 1715 dispune:

„Maiestatea Sa sacratisimă, ca cel mai grațios fiu al celui mai grațios al său părinte, și erede și exemplul viu al virtuților paterne, și în sensul Capitolului I. a Cărții a doua a Regelui Sf. Ștefan și al Titlului 11 al Părții I a Tripartitului ca patronul suprem al eclesiilor lui Dumnezeu în acest regat apostolic: aducându-și aminte de votul pios și salutar al neuitatului său părinte și precedesor... spre amplificarea religiei ortodoxe catolice acest vot îl primește asupra sa...”

(Autoritatea neîlimitată a Opului Tripartit se manifestă în legile țării, cari se provoacă la acel Op; dreptul de patronat al Regelui se confirmă în sensul Titlului 11 al părții I din Tripartit, deci rege și regat apostolic în sensul descris de Werböczy există — nu din donațiunea papei).

Art. de lege LXXIV din anul 1715 dispune:

„Inspecțiunea asupra seminariilor (institutele teologice) convictelor (institute de întreținere) și colegiilor de această natură, fondate de oricine, pentru tinerețel eclesiastic, sau lumesc, sau înălăuntrul, sau în afară de țară — atunci când se va vedea de necesară, și cu pretinderea compturilor examinarea acelei împrejurări: *că oare se satisface fundațiunii? Maiestatea Sa sacră regală, acomodat oficiului său apostolic, și din Suprema Sa autoritate și-o susține Sieși*”.

„Acest articol de lege e de cea mai mare importanță din punctul de vedere al dreptului de patronat suprem și de inspecțiune supremă, precum desfășură aceasta Werböczy în Titlul 11 al Părții prime citat mai sus din Tripartit; expresiunea: „oficiul apostolic” dovedește sensul „apostolatului” precum îl expune în dezvoltarea sa Werböczy).

Art. de lege CII din anul 1715 dispune: despre recipierea unor ordine monahale — ce dovedește că papa nici când n'a avut și nu are nici un drept de dispunere.

Art. de lege LXX din anul 1723 dispune:

„Inspecțiunea fundațiunilor pioase de orice natură, și cu pretinderea rațiunilor, examinarea acelei împrejurări, că satisface-se fundațiunii, Maiestatea Sa sacratisimă, în baza oficiului său apostolic și suprema Sa autoritate, în vigoarea articolului de lege LXXIV din anul 1715, cu bunăvoință și-a rezervat-o Siei“.

(Și acest articol de lege e de tot acea mare importanță, ca articolul de lege LXXIV din anul 1715, citat mai sus, la care se face provocare).

Art. de lege LXXI din anul 1723, cu provocare la articolul de lege LX din anul 1715, citat mai sus, dispune că:

„Maiestatea Sa sacratisimă, ca patronul suprem al eclesiilor să poată lua sub sechestru venitele acelor prelați și orice beneficiari, cari la să se ruineze edificiile și instituțiunile eclesiastice — și pe acele să le folosească pentru reparațiuni“.

Art. de lege XCIV din anul 1723 dispune în privința recipierii unor ordine monahale (ca mai sus).

Art. de lege XVII din anul 1729 dispune despre fundațiunile Hrabovschi și Szirmai.

Art. de lege XXI din anul 1729, dispune:

„Maiestatea Sa sacratisimă din grațiozitatea paternă ce o poartă față de tinerime și din zeul apostolic față de fundațiunile pioase, a ordonat binevoitor, ca episcopul de acum din Zagreb, ca emis special regal, să efectuească inspecțiunea asupra orice fel de fundațiuni pioase, seminarii și convicte și colegii din dieceza sa pentru tinerimea eclesiastică sau lumească, și cu pretinderea rațiunilor să examineze că se satisfac fundațiunilor?“.

Art. de lege XLIII din anul 1741 dispune despre fundațiunea lui Petru Pazman.

Art. de lege XLIV din anul 1741 despre fundațiunea lui Georgiu Foglar.

Art. de lege XXI din anul 1751 în chestiunea fundațiunii contelui Löwenburg ia dispozițiuni că: „Maiestatea Sa sanctisimă în baza dreptului său de patronat suprem se va îngriji, ca intențiunea și voința fondatorului să se îndeplinească punctual“.

Art. de lege XIII din anul 1764/65 în chestiunea fundațiunilor Hrabovschi, Szirmai și Löwenburg.

Art. de lege XXIII din anul 1790 dispune:

„Maiestatea Sa sacratisimă, ca patronul suprem al eclesiilor va conserva în drepturile lor eclasiile lui Dumnezeu, și va griji, ca toate fun-

dațiunile de orice numire, să se administreze după intențiunea fondatorilor“.

Articolul de lege XXVI din anul 1790/91 dispune:

„....drept aceea cu aprobarea grațioasă a Maiestății Sale sacratisime — neobstând opoziția vreunei părți a domnilor preoți și a domnilor catolici laici, și pentru totdeauna neavând nici o vigoare, se decretează:

„10. Fundațiunile instituite, sau în viitor instituite pentru eclesiile, preoții, pentru școli, precum și pentru spitalele și orfelinatele evanghelicilor, și pentru orice săraci sau tineret de religiunea augustină și elvețiană, asemenea și donațiunile de comiserțiuni, sub nici un titlu să nu se ia dela dânsii, și din mâinile și administrarea lor să nu se detragă — iar acele, cari eventual au fost luate, să se redeie imediat, extinzându-se inspecțiunea supremă a Regelui și asupra acestor fundațiuni, ca aceste să fie administrate după intențiunea fundațiunilor și să se folosească spre scopul destinat lor“.

Articolul de lege XXVII din anul 1790/91 dispune:

„Maiestatea Sa apostolică regească sacratisimă grațios binevoeste a se învoi, că locuitorii țării de ritul grec neunit, cari în țară au drept cetățenesc, cu sistarea legilor contrare, întrucât acele se refer la neuniții de rit grecesc, după modul altor locuitori, în Ungaria și în părțile anexe, să aibă capacitatea de a achiziționa și a posedea bunuri, și a purta orice oficiu“. (Până atunci românii ortodoxi erau numai „misera plebs contribuens“, iobagi fără drepturi.

„Dealtcum drepturile ce-i compet Maiestății Sale referitor la preoțime, eclesii și religie, a cărei exercițiu lor le va fi de tot liber (dreptul de patronat suprem); mai departe față de fundațiuni, de sistemul de studii, de educațiunea tinerimii, precum și față de privilegiile lor, cari nu sunt contrare cu legile fundamentale ale țării (dreptul de supremă inspecțiune), — precum le-a primit Maiestatea Sa sacratisimă dela strămoșii săi de glorioasă memorie, rămânând și pe mai departe integre pe seama Majestății Sale sus amintite“.

„Art. de lege XXX din anul 1883, dispune:

„§ 46. Din punctul de vedere al exercitării dreptului de supremă inspecțiune, Ministerul de culte și instrucțiune publică oricând poate cerceta prin mandatarii săi institutele de învățământ ale confesiunilor. Mandatarul delegat poate fi de față la examenele publice ale acestor

școli medii; despre examenul de maturitate dispun §§ 22—27“.

§. 48. Ministerul de culte și instrucțiune publică are grije, ca toată averea institutului de învățământ, și în deosebi fundațiunile instituite pentru scopuri școlare, să fie sigur elocate și aplicate regulat spre scopurile destinațiunii lor; drept aceea are drept din timp în timp a pretinde conspecte oficiale despre starea, modul de elocare și despre administrarea averii școlare“.

Art. de lege XX din anul 1893 despre inarticularea convențiunii comerciale cu Serbia, dispune:

„Fundațiunile, corporațiunile, reuniunile, și în general toate persoanele juridice, cari există pe teritoriile unei părți contractante — excepând societățile comerciale și de asigurare — sunt excluse din autorizațiunea de a câștiga pe teritoriile celeilalte părți, ori gratuit, ori pe lângă contravaloarea averii imobile“.

(Motivul: că averile fundamentale de pe teritoriul străin ar scăpa de sub inspecțiunea supremă, și astfel s'ar putea întrebuința spre scopuri contrare Statului).

Art. de lege XIX din 1897 despre inarticularea convențiunii comerciale cu Bulgaria consună cu convențiunea legată cu Serbia.

Art. de lege XLIII din anul 1895:

„§ 6. Legile și regulile de drept referitoare la ecclesiile și credincioșii catolici de rit latin, grec și armenesc, evanghelic-reformați, evanghelicii augustinien-elvețieni, greco-orientali sârbi și greco-orientali români, precum și la ecclesiile și la izraeliți: se susțin neschimbate“.

§ 20. Ministrul competent are drept a exercita inspecțiunea supremă asupra averii confesiunilor religioase; asupra fundațiunilor ce le au, și asupra administrării lor de avere; în deosebi a vigila, ca să nu se înstrăineze, nici să se știrbească aceste averi și fundațiuni, și să nu fie expuse peririi prin administrarea rea, și că acele de fapt să se întrebuințeze spre scopuri ecclesiastice și de instrucțiune, educațiune, sau de binefacere, permise de lege; asemenea ca fundațiunile să se folosească în sensul voinței fondatorilor“.

„Ministerul de culte și instrucțiune publică are drept a vigila și la aceea, că la exercitarea

autonomiei ecclesiastice să se respecteze dispozițiunile legii, și că ecclesiile să rămână între restricțiunile de atribuțiune stabilite în Statutul de organizare aprobat, sau al comunității ecclesiastice“.

(Dacă n'ar exista nici o altă dispozițiune legală referitoare la dreptul de patronat suprem, și la dreptul de inspecțiune supremă; și atunci nu poate încapa nici un dubiu, că toate confesiunile din patrie — deci și ecclesia catolică — e necondiționat supusă controlului de patronat suprem și de supremă inspecțiune a Suveranului României, pentru că § 20 acum citat e clar și categoric în această privință).

III. Concluziuni finale:

1. Din Opul Tripartit e fapt pozitiv, că:

a) Fundarea ecclesiei catolice, înființarea episcopioilor și a capitulelor derivă dela primul rege al Ungariei, dela regele Ștefan, care primind creștinătatea și religiunea catolică, cu zelul ce caracterizează epoca mijlocie a evului mediu, a propagat religiunea catolică în întreaga Ungarie — și aceasta a fost lung timp unica religioasă oficială. După acest apostolat de creștinism a fost ulterior, după moarte, titulat regele Ștefan cu epitetul de sfânt și de apostol fără însă că aceste epitetes să aibă caracter de drept public ungar, și fără să fie în orice nex causal cu scaunul roman (papa); și apoi epitetul de „apostol“ l'au susținut toți regii Ungariei în ipexzelul lor de catolicism.

b) Fundarea ecclesiei catolice e în strânsă legătură cu sistemul de donațiune regie.

c) Din actul de donațiune decurge eo ipso dreptul de patronat; iar patronul de orice categorie, are autorizațiunea de a controla și inspecta ca fundațiunea să se administreze spre scopul destinat.

d) In baza aceasta s'a dezvoltat dreptul de patronat suprem și de inspecțiune supremă al regilor ungari asupra tuturor averilor și fundațiunilor ecclesiastice, cari toate derivă dela Stat: — și mai apoi acest drept s'a extins și la celelalte confesiuni și asupra persoanelor de orice categorie, deci și asupra averilor, cari nu derivă

dela Stat, însă servesc spre scopuri publice sau pioase.

e) Pontificele roman (papa) n'are nici-o ingerință la conferirea oficiilor și beneficiilor eclesiastice, căci nu papa, ci Regele, în baza suveranității Statului face toate numirile prelaților, iar papa numai dă confirmarea în cele spirituale, deci titulatura de „apostol“ a regilor ungari n'are nimic comun cu dreptul public ungar, precum o desfășoră clar Werböczy în Tripartit, partea I titlul 11. Dealtcum confirmarea spirituală a papei se regulează prin concordate, de unde urmează logic, că papa nu poate numi episcopi, iar cei numiți de dânsul sunt simpli spiritali, fără drepturi publice, — deoarece e principiu elementar că suveranitatea Statului nu permite nici o ingerință străină.

2. Din legile ungare e fapt, că:

f) Regii ungari și dreptul public ungar nici când n'au suferit nici o ingerință străină în suveranitatea Statului, — căci străinii nici un oficiu și beneficiu public n'au putut avea în Ungaria.

g) Dreptul de patronat suprem al Regelui în legi totdeauna și în tot locul ca drept suveran al Regelui e decretat, care-și are bază cutumele vechi ale țării, deci nu autoritate papală.

h) În sensul legilor ungare Regele, ca patron suprem, prevede cu bunuri, va să zică dotează oclesiile, și în acele legi se face și provocare la legile lui Sf. Ștefan și la Partea I, Titlul 11 al Tripartitului lui Werböczy.

i) Regele ca patron suprem are și inspecțiune supremă asupra tuturor instituțiilor pioase.

l) Numai Regele poate permite stabilirea în țară a ordinelor monachale străine, ce încă exclude ingerința papei în chestiunea oficiilor și beneficiilor eclesiastice.

m) Toate fundațiunile de orice natură, stau necondiționat sub inspecțiunea supremă a Regelui.

n) Patronatul suprem și inspecțiunea supremă a Regelui se extinde și asupra învățământului.

o) Patronatul suprem și inspecțiunea supremă a suveranității Statului se decretează și în convențiunile comerciale, ca să nu se eludeze aceste drepturi suverane; în fine.

p) Articolul de lege XLIII din anul 1895 decretează expres și clar, că toate legile și regulile de drept referitoare la ecleasă sunt susținute în vigoare, — iar averile tuturor confesiunilor sunt supuse inspecțiunii supreme. Catolicii totdeauna s'au opus, când e vorbă de avere și de putere; însă această opunere e ilegală și de rea credință, despre ce face testimoniu clasic legal art. de lege XXVI din anul 1790/91.

3. Toate legile și regulile de drept expuse mai sus sunt în vigoare pe teritoriul fostului regat ungar, din care o parte aparține României, o altă parte Cehoslovaciei, o a treia parte Jugoslaviei și în fine, o a patra parte Austriei.

Astfel din suveranitatea teritorială urmează că acele legi și reguli se aplică, și trebuiesc aplicate.

Și fiindcă Românii pe cale diplomatică, prin tractat internațional, cu putere de drept au ajuns în potestatea acelui teritoriu, este evident că Statul, și respectiv Suveranul Statului, adică Regele, are drept regal a aplica acele legi și reguli de drept în teritoriul, în care sunt în vigoare tot așa, precum aplică Statul și Regele român și celelalte legi și reguli de drept ungare în acel teritoriu prin forurile judiciare și administrative până atunci, până când legislațiunea Statului român nu va dispune altcum.

Prin urmare: Regele român, din punctul de vedere al suveranității fiind succesorul de drept public al regilor ungari, Lui îi compete tot acel drept de patronat suprem și de inspecțiune supremă, pe care l'au avut regii ungari; pentru că acel drept nu e legat de persoane, ci aparține Suveranității teritoriale a Statului; de aici consecința: că în teritoriul ungar, ce constituie Ungaria de azi, guvernul încă uzează de dreptul de patronat suprem și inspecțiune supremă, deși Ungaria de azi *nici nu mai are regi*.

Dr. GEORGIU PLOPU

Dr. Georgiu Plopu: Operă — Monografii.

„Părți alese din dreptul privat ungar“ — tomul I.
1929 — Partea generală. Dreptul real. 1257 pag.

„Părți alese din dreptul privat ungar“ — tomul II.
1923 — Dreptul familiar material. Dreptul ereditar
1.01 pag.

*

PANDECTELE ROMÂNE:

— Testamentul verbal în dreptul privat ungar I. 5.
1923.

— Condițiile de valabilitate ale testamentului verbal
în dreptul privat ungar I. 219. 1923.

— Condițiile de validitate ale testamentului scris în
dreptul privat ungar. Cum pot testa analfabeții. I. 253.
1923.

— Instituțiunea coachiziție în dreptul privat ungar.
I. 174. 1923.

— În ce condițiuni poate fi contestată legitimitatea
față de erezii bărbatului? Instituțiunea dreptului vidual
în dreptul privat ungar.

— Dacă donatarul se poate obliga la solvirea în nu-
merar a echivalentului corespunzător proviziunii viduale
cuenite. I. 81. 1924 și I. 104. 1925.

— Abzicerea eredelui dela partea sa ereditară în
dreptul privat ungar. Fundamentul nedemnității în ma-
terie de succesiune. I. 98. 1924.

— Instituțiunea repoziției sumare în dreptul privat
ungar. I. 230. 1924.

— Instituțiunea fundațiunilor din punct de vedere al
controlului lor suprem exercitat de Rege în dreptul pri-
vat ungar. I. 6. 1925.

— Dreptul de patronat asupra fundațiunilor private
și de binefacere în Transilvania. I. 4. 1926.

— Valorificarea dreptului de proprietate și acțiunea
respectivă în dreptul ardelean. I. 149. 1926.

— Despre instituția de bază a urbarialității. I. 248.
1926.

— Procedura de comasare și divizare a pășunilor și
altor terenuri folosite în comun, pentru regularea ra-
porturilor urbariale. I. 8. 1927.

— Despre originea raporturilor de obligațiuni. I. 99.
1927.

— Criteriul instituțiunei dotei în sistemul legislației
din teritoriile fostului imperiu austro-ungar. I. 227. 1927.

— Personalitatea juridică a fundațiunii testamentare
în Ardeal. Cine este eredele într-o fundațiune testamen-

tară și cari sunt obligațiunile lui? Principiile dreptului
vidual. Neaplicarea teoriei împreviziunii. I. 179. 1928.

— Achizițiunea dreptului de proprietate asupra imo-
bilelor prin înscriere în cartea fonduară și necesitatea
elementului de bună credință. I. 131. 1928.

— Posibilitatea de a se dovedi o convențiune verba-
lă care nu e cuprinsă în document scris, dar a fost
obiectul convențiunii. I. 137. 1928.

— Porțiunea legitimă a eredităților în dreptul ungar și
austriac. I. 54. 1929.

— Natura contractului de rentă viageră. Contractul
de joc, de pariu, de rentă viageră și afaceri diferențiale.
I. 49. 1930.

— Achizițiunea dreptului de proprietate asupra lu-
crurilor mobile și imobile în dreptul ardelean. Relați-
unea contractului real cu cauza sa. Cerințele formale ale
contractelor prin care se transmite proprietatea. Inscribe-
rile tabulare pe cale extraprocesuală. I. 109. 1930.

— Categoriile de avere în dreptul ereditar ungar. I.
53. 1931.

— Esența personalității. Capacitatea de activitate.
Requerințele de validitate ale afacerilor juridice. Voința.
Eroare în motivele voinței. Dolul. Interpretarea aface-
rilor juridice. Cooperarea la afacerile juridice. Aproba-
rea lor. Facultatea de drept și capacitatea de activitate
a persoanelor juridice. I. 145. 1931.

— Dreptul de proprietate asupra obiectelor mobile și
imobile. Conceptul proprietății. Categoriile proprietății.
Subiectele dreptului de proprietate. Obiectele dreptului
de proprietate. Autorizațiunile din dreptul de proprie-
tate. Proprietatea divizată. Achizițiunea dreptului de pro-
prietate. Speciile înscrierilor și vigoarea lor. Intabular.
Prenotare. Adnotare. Consecințele prenotării dreptului
de proprietate. Consecințele adnotării procesului. I. 33.
1932.

— Despre servituți în dreptul privat ungar. Defini-
ție. Servituți de fond personale. Principiile fundamen-
tale de carte funduară. Radierea dreptului real înscris
în cartea funduară. I. 105. 1932.

— Drepturile reale. Generalități asupra obiectelor.
Achiziția dreptului de proprietate. Drepturile reale de
servitute. Drepturi pignorative. I. 73. 1933.

— Daună și desdăunare în general. Când se poate
pretinde și cine este obligat la aceea? Cazurile princi-

pale ale obligământului de desdăunare. Isvoarele da-
națiunii și obligământul de desdăunare în dreptul civil
austriac. Speciile de desdăunare în codul civil austriac.
I. 137. 1933.

— Despre reînnoirea de proces. Cazurile de reînnoire.
Termenul de înaintarea acțiunii. Procedura procesului
de reînnoire. **I. 41. 1934.**

— Obligațiuni extracontractuale de desdăunare în
general. Responsabilitatea subiectivă și obiectivă. Obli-
gațiunea extracontractuală de desdăunare în dreptul
prusian, austriac, francez, italian, olandez, spaniol, ro-
mân, elvețian, german, englez, american și ungar. **I. 128
1934.**

— Definițiunea îmbogățirii înjuse și elementele ei.
I. 65 1935.

— Sistemul de donațiune regie și erectitatea legală
în averea lineară și achizită. **I. 21. 1935.**

— Introducerea instituțiunii porțiunii legitime în Ar-
deal. **I. 17. 1936.**

— Despre daună. Definițiune și clasificări. **I. 122.
1936.**

*

ARDEALUL JURIDIC:

— Instituțiunea dreptului vidual în sistemul dreptu-
lui privat ungar. **Anul V. No. 14 din 1 August 1925 pag.
213 și urm.**

*

BULETINUL JURIDIC

din Circumscripția Curții de Apel Oradea:

— Despre contractul de împrumut și comodat. **Anul
II. No. 12 din Martie 1935 pag. 15 și urm.**

— Dreptul ipotecar simultan. **Anul III. No. 25—26
din Martie—Aprilie 1936 pag. 1 și urm.**

— Despre dreptul de coachiziție. **Anul IV No. 37
Martie 1937 pag. 32 și urm.**

*

REVISTA CERCULUI JURIDIC BĂNĂȚEAN:

— Dreptul vidual. **Anul I. 1932. pag. 215.**

— Despre coachiziție. **Anul II. 1933. pag. 201.**

— Despre servituți. **Anul III. 1934. pag. 3.**

— Despre pign, amanet, ipotecă. **Anul III. 1934. pag.
241.**

— Porțiunea legitimă în dreptul ungar. **Anul III.
1934. pag. 507.**

— Porțiunea legitimă în dreptul ungar. (Continuare).
Anul IV. 1935 pag. 3.

— Despre contractul de vânzare-cumpărare și cel de
societate. **Anul IV. 1935 pag. 297.**

— Averea lineară. **Anul IV. 1935. pag. 551.**

— Despre compensare. **Anul V. 1936. pag. 113.**

— Ereditarea legală. **Anul V. 1936. pag. 419.**

— Conceptul dispozițiunilor pentru caz de moarte.
Capacitatea testatorie. Baza sistemului de ereditare.
Anul VI. 1937. pag. 75.

— Sisteme de probațiune. **Anul VI. 1937. pag. 107**

Sumarul general al Nr. 10

Pagine

OMAGIU LUI Dr. GEORGIU PLOPU.

Dr. Georgiu Popu, de D-l <i>Alexandru Marta</i> — — — — —	373
Dr. Georgiu Popu și „Pandectele Române”, de D-l <i>George Iuliu</i> — — — — —	375
Prea iubite baciule Georgiu, de D-l <i>Dr. Ioan Papp</i> — — — — —	377
O aniversare, de D-l <i>I. Nic. Periețianu</i> — — — — —	378
O aniversare octogenară, de D-l <i>Dr. Petru Penția</i> — — — — —	379
Un luptător pentru dreptate în Casația ungară. G. Popu, de D-l <i>I. N. Lungulescu</i> — — — — —	380
Un titan al spiritualității juridice, de D-l <i>Dr. C. Groșorean</i> — — — — —	382
Capodopera D-lui Georgiu Popu, ... <i>Redacția</i> — — — — —	383
Recenzie: „Părți alese din Dreptul privat ungar”, de D-l <i>V. Pastia</i> — — — — —	389
Scrisori omagiale (<i>D. Yolanschi; Dr. E. Mandicevski; Dr. Camil Negrea; Dr. D. Tușinski; Dr. A. Dragomir</i>) — — — — —	391

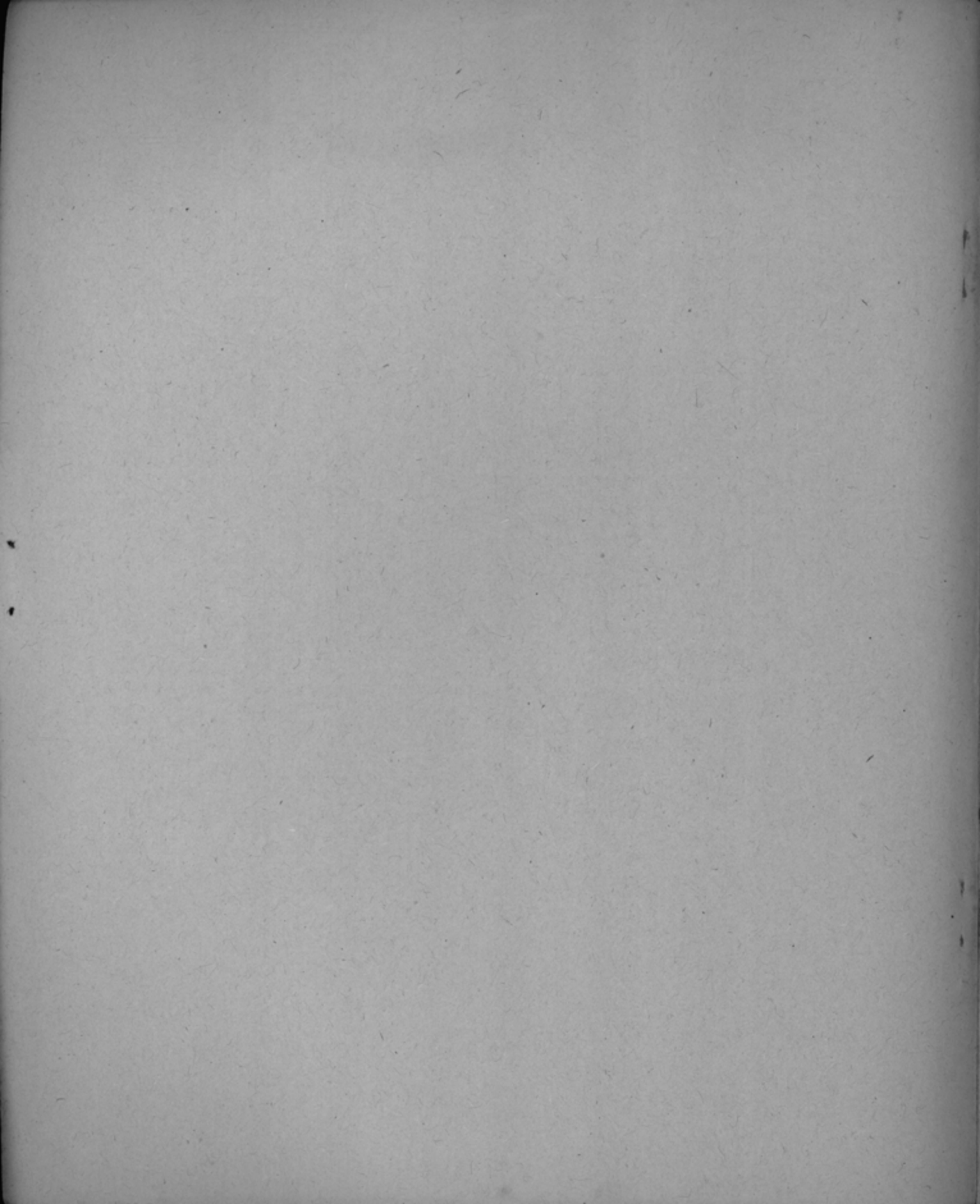
SPICUIRI DIN OPERA LUI Dr. GEORGIU PLOPU

A) Soluțiuni jurisprudențiale.

Pag.	Pag.
<i>Avere coachizită.</i>	<i>Daune morale.</i>
speța 289. — Ce bunuri se consideră având această calitate? Dacă soții conjugali, într'un contract de vânzare-cumpărare încheiat cu o terță persoană, necuprins în act notarial public, pot dispune în mod valid ca bunurile cumpărate să se transcrie pe dânsii în cartea funduară în proporții diferite? Soluție afirmativă. Cu adnotarea D-lui <i>Dr. Nestor Porumb</i> — — — — —	speța 290. — Când se pot acorda în dreptul civil maghiar? Cu adnotarea D-lui <i>Dr. Georgiu Popu</i> — — — — —
394	397
	<i>Executor testamentar.</i>
	speța 288. — Posesiunea averii lăsamântare. Caracterul acestei posesiuni. Proces de reposiție sumară. Cu adnotarea D-lui <i>Al. Ulvineanu</i> — — — — —
	393

B) Note Doctrinare.

Averi urbariale. Regularea relațiunilor urbariale. Comasare. Divizare, de D-l <i>Dr. Georgiu Popu</i> — — — — —	409
Patronatul în dreptul privat ungar de D-l <i>Dr. Georgiu Popu</i> — — — — —	425
<i>Dr. Georgiu Popu: Operă — Monografii</i> — — — — —	437

INDUSTRIA LÂNEI S. A.

Capital: 80.000.000 lei;

Fabrică de postav, torcătorii de Kammgarn și Streichgarn, tricotaj și împletituri, fabrică de panglici. (Stofe moderne și efetine pt. doamne și domni).

Sediul central: Timișoara II. Spl. Industria Lânei I. Telefon 141-145

Sucursale: București str. Franklin Bouillon (fost Gabroveni) 4.

Adresa telegrafică: ILSA Timișoara

Banca Românească S. A.

CAPITAL (31 XII. 1936) : 544.362,101 ;

Operațiuni bancare în țară și străinătate ; Sediul central : București (Reg. Soc. banc. No. 45 din 29 Oct. 1934) ; Sucursale : Arad, Bacău, Bălți, Bazargic, Botoșani, Brăila, Brașov, Cernăuți, Cetea Albă, Chișinău, Cluj, Constanța, Craiova, Galați, Iași, Ismail, Oradía, Ploești, Satu Mare, Sibiu, Tg. Mureș, Timișoara, Tighina, Tulcea ;

Adresa telegrafică: Românească

Băncile Bănățene Unite S. A. Timișoara

Fondat în anul 1888 - Capital social deplin vărsat Lei 52.000.000 - Rezerva Lei 11.550.000
Capital : Timișoara - Sucursale : Arad, Jimbolia, Lipova, Lugoj, Sănnicolau-mare

Autorizată pentru comerțul cu devize.

Preia depuneri pe livrete de economie și pe cont curent ;
la vedere și pe termen.

Acordă credite și escăntează remise. — Execută încasări și asemnări. — Cumpără și vinde efecte de stat. — Se ocupă cu transacțiuni în devize. — Inchiriază safe-uri. — Preia în păstrare efecte și alte valori. — Execută toate afacerile bancare cu conștiinciozitate și pe lângă condițiunile cele mai favorabile.